

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Vojtěch Bašný

Právní úprava ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.

Katedra: Práva životního prostředí

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31.8.2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne.....

Podpis

Poděkování

Mé poděkování patří doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, Ph.D., za vedení mé diplomové práce, za jeho odborné podněty a za jeho vstřícný přístup ke studentům.

Obsah

Úvod.....	1
1 Úvod do problematiky ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství	2
1.1 Definice biologické rozmanitosti a základní přístupy ochrany.....	3
1.2 Důvody ochrany biologické rozmanitosti	5
1.3 Zemědělství a jeho vliv na biologickou rozmanitost	5
1.3.1 Produkční a mimoprodukční funkce zemědělství.....	7
1.3.2 Zemědělské agroekosystémy	7
2 Mezinárodní úprava	8
2.1 Programový dokument Agenda 21.....	9
2.1.1 Vztah zemědělství a biologické rozmanitosti v rámci jednotlivých kapitol Agendy 21	10
2.2 Úmluva o biologické rozmanitosti CBD.....	12
2.2.1 Úmluva o biologické rozmanitosti a zemědělství.....	14
2.2.2 Strategický plán na ochranu biodiverzity pro roky 2011-2020 ve vztahu k zemědělství	15
2.2.3 Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti k Úmluvě o biologické rozmanitosti	16
2.2.4 Nagojský protokol.....	17
2.3 Úmluva o boji proti desertifikaci	19
2.4 Rámcová úmluva o změně klimatu	20
2.5 Smluvní úprava v rámci Organizace pro výživu a zemědělství (FAO)	21
2.5.1 Organizace pro výživu a zemědělství	21
2.5.2 Smluvní úprava v rámci FAO	22
2.6 Smluvní úprava v rámci Světové obchodní organizace	24
2.6.1 Světová obchodní organizace WTO	24
2.6.2 Smluvní úprava v rámci Světové obchodní organizace.....	27
3 Právní úprava ochrany biologické rozmanitosti v EU	29
3.1 Ochrana biodiverzity v rámci zemědělství a předpisy na ochranu složek životního prostředí a soustava Natura 2000.....	30
3.2 Ochrana biologické rozmanitosti a zemědělství v politice životního prostředí EU 31	
3.3 Strategické programy a akční plány na ochranu biodiverzity s ohledem na problematiku zemědělství v EU.....	35
3.3.1 Akční plán ochrany biodiverzity zemědělství z roku 2001	36
3.3.2 Problematika biodiverzity a zemědělství v Strategii udržitelného rozvoje z roku 2001 a Poselství z Malahide z roku 2004	37
3.4 Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na biodiverzitu	43
3.4.1 Právní základy společné zemědělské politiky EU	44
3.4.2 Historie reformy společné zemědělské politiky a ochrana biologické rozmanitosti	45
3.4.3 Současná podoba společné zemědělské politiky a její vliv na zemědělskou biodiverzitu	49
3.5 První pilíř společné zemědělské politiky EU a jeho vliv na biodiverzitu	50
3.5.1 Druhý pilíř společné zemědělské politiky a jeho vliv na biodiverzitu	53
3.5.2 Reforma společné zemědělské politiky a její podoba po roce 2013 z pohledu ochrany biologické rozmanitosti.....	58
3.6 Právní úprava ekologického zemědělství v EU	60

4 Právní úprava ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství České republiky	61
4.1 Úvod do problematiky ochrany biologické rozmanitosti z pohledu zemědělství v České republice	61
4.2 Ochrana biologické rozmanitosti v zákoně č. 252/1997 Sb., o zemědělství... 63	
4.3 Právní zakotvení Společné zemědělské politiky a politiky rozvoje venkova Evropské unie v České republice	63
4.4 Právní úprava ochrany krajinných prvků v zemědělství	65
4.5 Ochrana biologické rozmanitosti v zemědělství a právní předpisy na ochranu jednotlivých složek životního prostředí v České republice	66
4.6 Právní úprava genetických zdrojů pro výživu a zemědělství, a nakládání s geneticky modifikovanými organismy v České republice	67
4.7 Právní úprava ekologického zemědělství z pohledu ochrany biologické rozmanitosti	69
Závěr	70
Seznam zkratk	78
Použitá literatura	79
Resumé.....	82
Abstrakty.....	83

Úvod

Tato diplomová práce se zabývá tématem právní úpravy ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství a její snahou je přinést právní pohled na problematiku, která bývá předmětem zkoumání spíše ze strany věd přírodních. Prává hodnota biologické rozmanitosti spočívá v její mimořádné různorodosti na úrovni ekosystémů, druhů i genů. Různorodost je vlastní i právní úpravě její ochrany, která musí zohlednit všechny aspekty biologické rozmanitosti a nabídnout rozličné nástroje ochrany. Z toho vyplývá mnohost dílčích témat, která tato problematika nabízí. Tato práce se zaměřila na problematiku vztahu biologické rozmanitosti a zemědělství, protože zemědělství je nejrozšířenější výrobou na světě založené na využívání složek biologické rozmanitosti a je jednou z hlavních příčin celosvětového úbytku biologické rozmanitosti. S rostoucím povědomím o dopadech zemědělství na biologickou rozmanitost se téma její ochrany dostává do centra zájmu odborných kruhů i široké veřejnosti. Cílem práce je popsat hlavní negativní vlivy zemědělství na biologickou rozmanitost, poskytnout rozbor základních právních pramenů ochrany biologické rozmanitosti biologické v rámci zemědělství, zhodnotit vhodnost jednotlivých opatření a nabídnout řešení jednotlivých nedostatků. Ochrana biologické rozmanitosti v zemědělství je značně široké téma, které není možné v rozsahu této práce plně vyčerpat, a proto se práce nevěnuje ochraně lesů a oblasti společné rybářské politiky.

Diplomová práce se nejprve zaměřuje na mezinárodní právní úpravu, poté přechází na úroveň Evropské unie a nakonec se zabývá právní úpravou v České republice. Tomu odpovídá i základní struktura práce, přičemž je v rámci těchto kapitol věnován prostor dílčím relevantním tématům. Po tomto úvodu se v druhé kapitole nachází úvod do problematiky ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství. Druhá kapitola se zabývá současným stavem biologické rozmanitosti, jejím vymezením, příčinami jejího úbytku a jejím významem pro člověka. Následuje popis problematiky zemědělství, jeho funkce a negativní vliv na biologickou rozmanitost. Na závěr druhé kapitoly je rozebrán vzájemný vztah zemědělství a biologické rozmanitosti. Třetí kapitola se věnuje právní úpravě na mezinárodní úrovni, rozboru jednotlivých smluv a institucionálnímu zajištění. Čtvrtá kapitola je zaměřena na unijní úroveň, předpisy na ochranu jednotlivých složek životního prostředí a velký důraz je kladen na společnou

zemědělskou politiku. Tématem páté kapitoly je právní úprava na úrovni České republiky. Šestá kapitola obsahuje závěr s konečným vyhodnocením právní úpravy, uvedením základních nedostatků a navržením možných změn. Diplomová práce je napsána podle právního stavu k datu 20.7. 2013.

1 Úvod do problematiky ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství

Biologická rozmanitost představuje mimořádnou různorodost ekosystémů, druhů i genů a je přírodním kapitálem člověka, jehož obklopuje a poskytuje mu ekosystémové služby. Poškození biologické rozmanitosti spolu s klimatickou změnou vedou ke ztrátám ekosystémových služeb, což má za následek úbytek cenných druhů a přírodních stanovišť. Tím dochází k ohrožení blahobytu celého lidstva, jelikož biologická rozmanitost zajišťuje potraviny, čerstvou vodu a čistý vzduch, pomáhá v boji proti chorobám a škůdcům a přispívá k regulaci klimatu¹. Potřeba ochrany biologické rozmanitosti byla uznávána napříč mnoha oblastmi světa po staletí a hodnota chráněných druhů, včetně nedotčených oblastí, je součástí náboženských a filozofických učení v mnoha kulturách po celém světě. Současné vnímání nutnosti zachování biologické rozmanitosti se odráží ve všeobecně přijímaném principu udržitelného rozvoje, který prosazuje rozvíjení přírodních zdrojů tak, aby bylo možné uspokojit současné potřeby lidí takovým způsobem, který neublíží přírodním společenstvům a který bere v úvahu potřeby příštích generací. Nynější celosvětová biologická rozmanitost však musí čelit novým výzvám a hrozbám, které se stupňují vlivem prudce se zvyšujících nároků lidské populace a vzrůstající materiální spotřeby. Již tak kritická situace je umocňována nerovnoměrným rozmístěním světového bohatství cenných druhů, které se často nachází v chudých tropických zemích se slabou úrovní ochrany životního prostředí².

---

¹ Evropská komise. *SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ Naše životní pojistka, náš přírodní kapitál: strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020* /* KOM/2011/0244 konečném znění */. Dostupný také z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0244:CS:HTML>

² PRIMACK, Richard B, Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. *Biologické principy ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 349 s. ISBN 80-717-8552-0, s. 11-22

1.1 Definice biologické rozmanitosti a základní přístupy ochrany

Všeobecně uznávaná definice biologické rozmanitosti je obsažena v článku 2 Úmluvy o biologické rozmanitosti, podle něhož: „*biodiverzita (biologická rozmanitost) znamená variabilitu všech žijících organismů včetně, mezi jinými, suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástí; zahrnuje diverzitu v rámci druhů, mezi druhy i diverzitu ekosystémů.*“ Samotný ekosystém je vnímán jako: „*dynamický komplex společenstev mikroorganismů, rostlin a živočichů a jejich neživého prostředí působící ve vzájemných vazbách jako funkční jednotka*“³.

Jak napovídají samotné definice biodiverzity, lze o ní uvažovat na třech úrovních, a to na úrovni druhů, genů a ekosystémů. Druhovú biodiverzita pod sebe řadí veškeré druhy na Zemi, přičemž druhem je skupina jedinců, která je některou vlastností morfoložicky, fyziologicky nebo biochemicky odlišná od jiných skupin (morfoložická definice). Druhem je i skupina jedinců, kteří jsou schopni vzájemně se křížit mezi sebou a vytvářet plodné potomky (biologická definice). Genetická diverzita je chápána v drobnějším měřítku a představuje genetickou variabilitu v rámci druhů a to jak mezi geograficky oddělenými populacemi, tak mezi jedinci jedné generace. Biodiverzita ekosystémů je definována jako soubor populací různých druhů žijících společně na jednom stanovišti vnímaný současně s interakcemi mezi těmito druhy⁴.

Od samotného počátku lidstvo využívalo služeb a zdrojů, které poskytovala biologická rozmanitost v rámci genů, druhů a ekosystémů⁵. Tyto služby mají pro lidstvo zásadní význam, jelikož poskytují funkce zásobovací, regulační, kulturní a podpůrné, které člověku přinášejí užitky v podobě zdrojů potravin a vláken, regulace podnebí a eroze, tvorby půdy a zajištění opylení a v neposlední řadě v podobě

---

³ Článek 2. Úmluva o biologické rozmanitosti, Rio de Janeiro dne 5. června 1992. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 134/1999 Sb.m.s.,

⁴ PRIMACK, Richard B, Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. *Biologické principy ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 349 s. ISBN 80-717-8552-0, s. 19-30

⁵ *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. v České republice. Překlad Petr Roth, Jan Plesník. Praha: Scientia, 2004, ix, 261 s. ISBN 80-718-3331-2. s. 1

estetických a kulturních hodnot⁶. Při využívání služeb člověkem však dochází k zásahům v ekosystémech, které mají podstatný přínos pro ekonomický rozvoj a lidský blahobyť, avšak rychlost a rozsah přeměny ekosystémů během posledních 50 let dosáhla dosáhly takových rozměrů, že v kterémkoliv srovnatelném období lidské historie nemá obdoby⁷. Podle závěrů Hodnocení ekosystémů k miléniu (*Millennium Ecosystem Assessment* - MA), které bylo vypracované v letech 2001 - 2005 na popud generálního tajemníka Organizace spojených národů⁸, došlo ke změně struktury ekosystému u jedné čtvrtiny suchozemského povrchu v důsledku přeměny na obhospodařované systémy, přičemž zemědělskou půdou bylo od roku 1945 přeměněno více území než v 18. a 19. století dohromady. Velkou roli sehrálo také odlesňování v tropických oblastech, které v posledních dvou desetiletích dosáhlo rychlosti více než 12 milionů hektarů ročně a za poslední tři staletí se celková světová plocha lesních systémů zmenšila o polovinu. Z výsledků MA také vyplynulo, že v posledních dvaceti letech bylo zničeno zhruba 35 % porostů mangrovů a 20 % světových korálových útesů⁹. Podle odhadů je v současné době ohroženo vymřením 12 % ptačích druhů, 23 % savců, 25 % jehličnanů a 32 % obojživelníků¹⁰. Kritická situace nastala i v západní Evropě, kde pouze 1 - 3 % lesních společenstev lze označit za nenarušené lidskou činností a od 50. let 20. století zde zanikla více než polovina mokřadů a zemědělské půdy s vysokou přírodní hodnotou. Navíc až 800 rostlinných evropských druhů je ohroženo zánikem v celosvětovém měřítku a dochází k potenciálně nebezpečným změnám u nižších forem života¹¹.

---

⁶ REID, Walter V. *Ekosystémy a lidský blahobyť: syntéza : zpráva Hodnocení ekosystémů k miléniu*. Praha: Univerzita Karlova. Centrum pro otázky životního prostředí, 2005, x, 138 s. ISBN 80-239-6300-7. s. 40

⁷ REID, Walter V. *Ekosystémy a lidský blahobyť: syntéza : zpráva Hodnocení ekosystémů k miléniu*. Praha: Univerzita Karlova. Centrum pro otázky životního prostředí, 2005, x, 138 s. ISBN 80-239-6300-7. s. 1

⁸ Millennium Ecosystem Assessment. [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z: <http://www.millenniumassessment.org/en/About.html>

⁹ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, 591 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-720-1609-1. s. 35-36

¹⁰ Millennium Ecosystem Assessment, 2005. *Ecosystems and Human Well-being: Biodiversity Synthesis*. World Resources Institute, Washington, DC. s. 4, Dostupný také z WWW: <http://www.millenniumassessment.org/documents/document.354.aspx.pdf>

¹¹ Evropská komise. *Sdělení komise - Zastavení ztráty biologické rozmanitosti do roku 2010 - a v dalších letech - Zachování ekosystémových služeb v zájmu dobrých životních podmínek pro lidstvo {SEC(2006) 607} {SEC(2006) 621} /* KOM/2006/0216 konečném znění */*. Dostupný také z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0216:CS:HTML>

1.2 Důvody ochrany biologické rozmanitosti

Zachování biologické rozmanitosti by mělo být prioritním zájmem společnosti a s velkou pečlivostí by mělo být přistupováno k ochraně všech složek zdravého životního prostředí, jako jsou ekosystémy, společenské druhy a genetické variability, jelikož poškozením jakékoliv složky může dojít k jeho celkové degradaci a ohrožení biologické rozmanitosti. Společenstva, byť jen lokálně degradována, mohou ztratit mnoho ze své ekosystémové hodnoty a může hrozit jejich celkové zničení. Biologická rozmanitost by měla být uchována, jelikož představuje přímé hodnoty, které jsou označovány jako soukromé statky a služby a souvisí s produkty využívanými lidmi, např. dřevo a léčivé rostliny. Na druhé straně stojí často opomíjená nepřímá ekonomická hodnota spočívající v mimoprodukční funkci, která poskytuje širokou škálu služeb přinášející ekonomický prospěch i bez toho, že by se přírodní zdroje využívaly přímo ve výrobě nebo spotřebě. Člověk by měl brát rovněž na zřetel potenciál opční hodnoty jednotlivých druhů, jež se v budoucnu mohou stát cennými a mohou přinést ekonomický zisk. Povědomí lidstva o potřebě zachování životního prostředí pak přisuzuje biologické rozmanitosti též existenční hodnota (*existence value*).¹²

1.3 Zemědělství a jeho vliv na biologickou rozmanitost

Zemědělství je jednou z hlavních oblastí, která významně ovlivňuje stav celosvětové biologické rozmanitosti, jelikož je nejrozšířenějším způsobem využití zemského povrchu a využívá více jak třetinu souše k zemědělské produkci. Největší plocha souše je věnována stálým pastvinám (24 %) a na 11 % celkové rozlohy souše se nachází orná půda¹³. O vlivu zemědělství na biologickou rozmanitost svědčí i to, že od roku 1945 došlo v celosvětovém měřítku k přeměně na zemědělskou půdu u větší plochy zemského povrchu než v 18. a 19. století. Zemědělská půda se svými agroekosystémy představuje nejrozsáhlejší typ suchozemského systému, jejichž význam pro ochranu globální biodiverzity stále roste. Ačkoliv se ochrana a pozornost veřejnosti upírá k problematice vlivu zemědělství na deštné pralesy, nejvíce jsou ohrožené savany,

---

¹² PRIMACK, Richard B, Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. Biologické principy ochrany přírody. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 349 s. ISBN 80-717-8552-0, s. 52 - 62

¹³ ŠARAPATKA, Bořivoj. *Agroekologie: východiska pro udržitelné zemědělské hospodaření*. Olomouc: Bioinstitut, 2010, 440 s. ISBN 978-80-87371-10-7. s. 221

stepi, pampy, prémie a mediteránní vždyzelený les (nejbohatší oblast Evropy), které z důvodu rozvoje zemědělství zanikají a dochází i ke ztrátám navázané diverzity druhů¹⁴. Lidstvo je existenčně odkázáno na zemědělství, které je založeno na využití biodiverzity například v podobě pěstovaných a chovaných druhů. Využívání biologické rozmanitosti člověkem má však často negativní vliv, kdy v rámci zemědělské produkce často dochází k zmenšení počtu druhů a degradaci služeb agroekosystémů. Negativní vliv se stále prohlubuje s růstem lidské populace, kdy zemědělství za zvýšením produkce upouští od tradičních zemědělských metod a přistupuje k intenzifikaci zemědělství spolu s použitím fosilních paliv. Zemědělství nejvíce poškozuje biologickou rozmanitost narušováním funkcí ekosystémů, jelikož vytváří uměle obhospodařované uniformní ekosystémy, v rámci nichž dochází ke snižování druhové diverzity společenstev, ekosystémů a změnám početnosti druhů. Mezi nejvýznamnější příčiny negativních dopadů na biologickou rozmanitost patří přílišná exploatace půdy, odlesnění a změna travních ekosystémů, přeměna původní vegetace spojená se ztrátou původních druhů, znečištění pesticidy a stále rostoucí hrozba introdukce nepůvodních druhů¹⁵. V důsledku zemědělské produkce tak dochází k ohrožení celých složek životního prostředí, kterými jsou půda (půdní eroze, kontaminace půdy škodlivými látkami, ohrožení půdy desertifikací) a voda (ohrožení nitráty a jinými látkami)¹⁶. V posledních dvaceti letech došlo k nárůstu zavlažovacích ploch o 36 %, které dnes zabírají šestinu z celkové plochy orné půdy a činí ze zemědělství největšího spotřebitele vody. V současné době vystupuje do popředí i hrozba pro klimatický systém, jelikož zhruba 18 % emisí pochází ze zemědělství, které produkuje 65 % antropogenního oxidu dusného a 37 % metanu, čímž výrazně přispívá ke klimatickým změnám¹⁷.

---

¹⁴ ŠARAPATKA, Bořivoj. *Agroekologie: východiska pro udržitelné zemědělské hospodaření*. Olomouc: Bioinstitut, 2010, 440 s. ISBN 978-80-87371-10-7. s. 221

¹⁵ BOHÁČ, Jaroslav, Jan MOUDRÝ, Libuše DESETOVÁ. Biodiverzita a zemědělství. *Život. Prostr.*, 2006. Vol. 41, No. 1, s. 24-25. Dostupný také z WWW: http://www.jaroslavbohac.wz.cz/download/05_bohac.pdf

¹⁶ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387. s. 576

¹⁷ MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009, 419 s. ISBN 978-802-4615-806.s. 57

1.3.1 Produkční a mimoprodukční funkce zemědělství

V souvislosti se zemědělstvím bývá často kladen důraz na jeho produkční funkci, která spočívá v obstarávání potravin a dalších produktů z přírodních zdrojů, jako jsou len, bavlna či hedvábí¹⁸. Zemědělství však plní i mimoprodukční funkce, a proto je třeba brát na zřetel multifunkční povahu zemědělství. Mimoprodukční úloha zemědělství se projevuje v ekologické funkci zemědělství, která napomáhá vytvářet krajinu jakožto životní prostor druhů živočichů, rostlin i člověka¹⁹. Socioekonomická mimoprodukční funkce zemědělství spočívá ve vlivu na zaměstnanost na venkově. Z těchto důvodů je důležité si uvědomit, že do ochrany biologické rozmanitosti nevstupuje jen produkční stránka zemědělství, ale i další mimoprodukční aspekty, nebo komplikované vztahy na trhu s komoditami, se kterými je nutné zohlednit na úrovni každé farmy²⁰.

1.3.2 Zemědělské agroekosystémy

V rámci zemědělské produkce a pěstování plodin byly původní ekosystémy nahrazeny lidmi zavedenými agroekosystémy²¹. Takový agroekosystém je chápán jako ekologický a společenskoekonomický systém, jenž je složen ze společenství rostlin a živočichů interagujících s prostředím, které je přeměněno lidskou činností tak, aby produkovalo potraviny, tkaniny, paliva a další produkty pro potřeby lidské společnosti²². Na rozdíl od přirozeného ekosystému je v intenzivně obhospodařovaných agroekosystémech potlačována regulační funkce biodiverzity, která je následně nahrazována chemickými vstupy. Biologická rozmanitost však není přítomna jen v přirozených ekosystémech, ale je rovněž významnou složkou agroekosystémů²³. V tomto specifickém typu prostředí se zemědělská biodiverzita nazývá agrobiodiverzita,

---

¹⁸ DAMOHORSKÝ, Milan a Martin SMOLEK. *Zemědělské právo: učební pomůcka*. Vyd. 1. Praha: IFEC, 2001, 132 s. Justis. ISBN 80-864-1211-3. s. 10

¹⁹ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387. s. 572

²⁰ ŠARAPATKA, Bořivoj. *Agroekologie: východiska pro udržitelné zemědělské hospodaření*. Olomouc: Bioinstitut, 2010, 440 s. ISBN 978-80-87371-10-7. s. 30

²¹ MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009, 419 s. ISBN 978-802-4615-806.s. 56

²² BARTÁK, Miroslav a Vojtěch JAROŠÍK. *Ekologie agroekosystému*. Praha: [s.n.], 2006, 48 s. 19,

²³ ŠARAPATKA, Bořivoj. *Agroekologie: východiska pro udržitelné zemědělské hospodaření*. Olomouc: Bioinstitut, 2010, 440 s. ISBN 978-80-87371-10-7.s. 210

kteřá je složená z biologické rozmanitosti zemědělských ekosystémů, rostlinných živočišných genetických zdrojů využívaných pro výživu a zemědělství a genetických zdrojů mikroorganismů a hub. Z výše uvedených definic lze dovodit, že agroekosystémy a zemědělská biodiverzita se skládají ze dvou částí, z nichž ta první je tvořena zemědělcem záměrně pěstovanými druhy rostlin a chovanými druhy hospodářských zvířat. Druhou část tvoří doprovodné druhy, které se přirozeně vyskytují v agroekosystémech nebo ho kolonizují z okolních ekosystémů. Tato druhá část je velice důležitá, jelikož poskytuje mimoprodukční služby ekostabilizační, hydrické a krajinářské, a proto by zemědělci měli usilovat o různorodost agrosystémů pomocí citlivého obhospodařování²⁴.

V celosvětovém měřítku se zvyšuje povědomí o nutnosti ochrany biodiverzity kulturních plodin a hospodářských zvířat, jelikož potravní nároky rostou rychleji než samotný počet lidí a panuje obava, zda bude možné s jejich omezenou diverzitou, zajistit potravinovou bezpečnost²⁵. Dnešní zemědělská produkce je závislá na několika druzích plodin s uniformní genetickou výbavou a pouze 103 druhů zajišťuje 90 % světových potravinových druhů. Z tohoto důvodu bude lidstvo muset vyvinout značné úsilí za zachování biologické rozmanitosti kulturních druhů za pomoci záchranných programů a jejich konzervace v genetických bankách.

2 Mezinárodní úprava

S rostoucím povědomím o dopadech zemědělské činnosti na životní prostředí a s celosvětovým úbytkem biologické rozmanitosti, se jevílo jako nezbytné zahrnout tuto problematiku do významných různorodých dokumentů a pramenů mezinárodního práva. Na globální úrovni se mezi nejdůležitější dokumenty a úmluvy bezesporu řadí programový dokument *Agenda 21*, dále *Úmluva o biologické rozmanitosti*, *Rámcová úmluva o změně klimatu* (všechny Rio de Janeiro, 1992) a *Úmluva o boji proti desertifikaci* (Paříž, 1994)²⁶. Vztah zemědělství a životního prostředí se tak dostal do

---

²⁴ ŠARAPATKA, Bořivoj. *Agroekologie: východiska pro udržitelné zemědělské hospodaření*. Olomouc: Bioinstitut, 2010, 440 s. ISBN 978-80-87371-10-7.s. 221-222

²⁵ MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009, 419 s. ISBN 978-802-4615-806.s. 248

²⁶ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387.s. 574

popředí zájmů mezinárodních vládních i nevládních organizací, které poskytly potřebné institucionální zajištění pro zlepšení vlivu zemědělství na biologickou rozmanitost a tento požadavek začlenily do svých strategických dokumentů a navrhovaných opatření. Nejvýznamnější roli v tomto směru hraje Světová obchodní organizace (*World Trade Organization*- WTO), Organizace pro výživu a zemědělství (*Food and Agriculture Organization* - FAO), Světový svaz ochrany přírody (*International Union for Conservation of Nature* - IUCN) nebo organizace Birdlife International.

2.1 Programový dokument Agenda 21

Programový dokument Agenda 21 vznikl na Konferenci o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro v roce 1992, která byla druhou celosvětovou konferencí OSN na téma ochrany životního prostředí. Agenda 21 je právně nezávazným dokumentem typu soft law a představuje globální strategický a akční plán světového společenství, který stanovuje konkrétní kroky směrem k udržitelnému rozvoji²⁷. Jedná se o ambiciózní dokument, který vyzývá mezinárodní společenství k uzavření partnerství a poukazuje na provázanost životního prostředí a dalších problémů, o kterých se obvykle uvažuje odděleně, jako je sociální péče o děti, postavení žen ve společnosti, rozšíření technologií a nerovnoměrné rozdělení majetku²⁸. Dokument je rozdělen na čtyři sekce a obsahuje celkem 40 kapitol obsahující doporučení všem stranám participujícím na mezinárodní ochraně životního prostředí a udržitelném rozvoji. Ochrana životního prostředí a biodiverzity je věnována samostatná druhá sekce nazvaná Ochrana a správa přírodních zdrojů (*Conservation and management of resources for development*), která se zabývá potížemi s ovzduším, degradací a desertifikací krajiny, rozvojem horských a zemědělských oblastí, odlesněním krajiny, vodním prostředím a globálním znečištěním.

---

²⁷ Místní agenda. Agenda 21. [online]. [cit. 2013-07-10]. Dostupné z: <http://ma21.cenia.cz/Z%C3%A1kladn%C3%ADinformace/Agenda21/tabid/101/language/cs-CZ/Default.aspx>

²⁸ PRIMACK, Richard B, Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. *Biologické principy ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 349 s. ISBN 80-717-8552-0, s. 290

2.1.1 Vztah zemědělství a biologické rozmanitosti v rámci jednotlivých kapitol Agendy 21

Vztah zemědělství a ochrany životního prostředí se v rámci druhé sekce Agendy 21 dostává do popředí hned v několika jeho kapitolách. Jedná se zejména o kapitolu 10 - Integrované plánování a využívání krajiny (*Integrated approach to the planning and management of land resources*)²⁹, která má za cíl usnadnit rozvržení krajiny pro jednotlivé účely tak, aby mohla přinést co největší trvale udržitelný užitek. Podle této kapitoly je krajina využívána k mnoha aktivitám, včetně zemědělství, které se navzájem ovlivňují a konkurují si. Je tedy nezbytné podpořit udržitelné a integrované plánování, které by jednak bralo v úvahu všechny environmentální, společenské a ekonomické dopady, tak by se i zabývalo všemi složkami životního prostředí a přírodních zdrojů jako je vzduch, voda a půda.

Dalším souvisejícím tématem s biologickou rozmaností a zemědělstvím je Boj proti odlesňování (*Combating deforestation*)³⁰ v kapitole 11, která se zabývá důležitostí funkcí lesních ekosystémů. Největší nedostatky jsou spatřovány v doposud přijatých politikách, metodách a mechanismech, které dostatečně nezajistily podporu a rozvoj rozmanitých ekologických, ekonomických, společenských a kulturních funkcí stromů, lesů a lesní půdy. Selhání těchto opatření vede k tomu, že mnoho lesů v rozvojových zemích trpí znečištěním z ovzduší a lesními požáry. Jedním z hlavních požadavků je posílení role národních institucí ochrany lesa a vytvoření trvale udržitelného plánování při využívání přírodních zdrojů lesa i v rámci jeho ochrany.

Z hlediska ochrany biologické rozmanitosti je velice důležitá kapitola 13 o Udržitelném rozvoji v horských oblastech (*Managing fragile ecosystems: sustainable mountain development*)³¹, pojednávající o vysoké přírodní hodnotě těchto velmi rozmanitých ekosystémů, které se však rychle přeměňují a ztrácí svou biologickou rozmanitost. Citlivé horské oblasti bohaté na vzácné druhy ztrácí svá cenná přírodní stanoviště a jsou vystaveny klimatickým změnám, erozi a sesuvům půdy. Důležitý je i socioekonomický aspekt, kdy ztížené přírodní podmínky vedou k chudobě obyvatelstva,

---

²⁹ Agenda 21, United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, Chapter 10, 10.1 - 10.18

³⁰ Agenda 21. United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, Chapter 11 11:1 - 11.40

³¹ Agenda 21. United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, Chapter 13, 13.1 - 13.24

kteře tyto oblasti opouští, což vede ke ztrátám původních zemědělských praktik příznivých pro životní prostředí. Je tedy nezbytné podpořit místní obyvatele, aby přijali a dále předávali techniky hospodaření příznivé k životnímu prostředí a biodiverzitě, a především zachovat genetické zdroje in situ s pomocí tradičních zemědělských postupů v chráněných územích.

Vztah k zemědělství je pak přímo řešen v rámci kapitoly 14 s názvem Udržitelné zemědělství a rozvoj venkova (*Sustainable Agriculture and Rural Development - SARD*)³², která obsahuje ekonomická, ekologická a sociokulturní opatření za účelem podmínek pro trvale udržitelnou zemědělskou činnost³³. S očekávaným populačním růstem bude zemědělství muset uspokojit mnohem větší poptávku po potravinách a dalších komoditách, avšak nejistá je dostupnost zdrojů a technologií, které by tuto poptávku uspokojili. Zemědělství tedy bude muset dostat této výzvě, především intenzifikací produkce na půdě již využívané pro zemědělské účely tak, aby se předešlo znehodnocení půdy nehodící se pro zemědělskou produkci. Pro trvale udržitelné zemědělství a rozvoj venkova budou nutná opatření především v zemědělské, environmentální a makroekonomické politice. Tyto změny budou muset proběhnout jak na národní, tak mezinárodní úrovni a v rozvojových i rozvinutých zemích. Největším úkolem přitom bude zvýšení potravinové produkce a zajištění potravinové bezpečnosti při současném dodržování principů udržitelného rozvoje. K tomuto účelu je zapotřebí využít ekonomické nástroje, rozvoj potřebných technologií, zabezpečení přístupu k potravinám a hlavně udržitelné plánování za účelem využívání přírodních zdrojů a ochrany životního prostředí. Přestože prioritou bude lepší využití potenciálu půdy k zemědělské produkci, nesmí být opomíjena nutnost ochrany a obnova půdy v oblastech s nižším potenciálem pro zachování jejího udržitelného využívání. Absence právního rámce pro zajištění udržitelného plánování a rozvoje zemědělství není bohužel problémem jen rozvojových zemí. Pro dosažení těchto cílů bude tedy nutné reformovat zemědělské politiky, které by zohledňovaly multifunkčnost zemědělství. Všechny státy budou muset do svých ekonomických politik, včetně zemědělských, zahrnout i environmentální aspekty, které by se měly promítnout i do oblasti mezinárodního

---

³² Agenda 21. United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, Chapter 14, 14.1 - 14.104

³³ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387., s. 574

obchodu. Mezi hlavní programové nástroje patří zapojení obyvatel a větší diverzifikace činností v rámci zemědělství. Významná role je také přisuzována ochraně i obnově půdy a udržitelného využívání vodních zdrojů. Nesmí být pak opomíjeno udržitelné využívání genetických zdrojů rostlin a živočichů. V neposlední řadě by pak mělo být zabezpečeno udržitelné využívání hnojiv a integrované plánování v oblasti boje proti škůdcům a plevelu. Měl by být zkoumán také negativní vliv ultrafialového záření na rostliny a živočichy, který je způsoben ztenčováním ozonové vrstvy.

Problematika zemědělství se vyskytuje i v samostatné kapitole Ochrana biologické rozmanitosti (*Conservation of biological biodiversity*)³⁴, která vyzývá k udržitelnému využívání přírodních zdrojů a zachování tradičních zemědělských a lesnických praktik šetrných k životnímu prostředí, jelikož jen tak lze dosáhnout zastavení ztráty biodiverzity.

2.2 Úmluva o biologické rozmanitosti CBD

Nejvýznamnější úlohu ve vztahu zemědělství a biologické rozmanitosti hraje Úmluva o biologické rozmanitosti (*Convention on biological diversity - CBD*)³⁵, jejímž hlavním předmětem zájmu je zajištění biodiverzity rostlinných a živočišných druhů (zachování genetických zdrojů) a dále zachování různorodosti ekosystémů, které mohou být zemědělskou činností vážně narušeny³⁶. Smlouva CBD vznikla na základě potřeby fungující rámcové úmluvy, jelikož v oblasti ochrany přírody sice existovala počátkem 80. let 20. století řada právně nezávazných plánů, programů, deklarací a mezinárodních mnohostranných úmluv závazného typu, ale omezovaly se jen na dílčí problematiku ochrany specifických druhů živočichů a planě rostoucích rostlin nebo regulaci obchodu s nimi a na regulaci využívání přírodních zdrojů. S narůstající hrozbou ztráty biologické rozmanitosti vyvstala nutnost vybudovat rámcový režim pro její ochranu, který by se zabýval všemi jejími aspekty. Fungování takového režimu byla schopná zajistit jen nová mezinárodní smlouva vycházející z dosavadních úmluv, avšak přesahující jejich

---

³⁴ Agenda 21, United Nations Conference on Environment & Development Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, Chapter 15. 15.1 - 15.11

³⁵ Úmluva o biologické rozmanitosti, Rio de Janeiro dne 5. června 1992. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 134/1999 Sb.m.s.,

³⁶ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. Právo životního prostředí. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. Právníké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387.s. 574

rámec, která by zahrnovala jak ochranu druhovou, tak ochranu ekosystémovou³⁷. Tato potřeba byla zohledněna na Konferenci v Rio de Janeiru v květnu 1992, kde jako jeden z výsledků jednání delegací států byl podpis Úmluvy o biologické rozmanitosti, přičemž text Úmluvy byl schválen již na jednání v Nairobi v květnu téhož roku. Úmluva byla podepsána nevídaným počtem 156 států a Evropským společenstvím a nabyla účinnosti roku 1993. Základním cílem úmluvy CBD podle článku 1 je ochrana biologické rozmanitosti, udržitelné využívání jejích složek, a rovnoměrné a spravedlivé rozdělení přínosů, plynoucích z využívání genetických zdrojů³⁸. Ústředním posláním Úmluvy o biologické rozmanitosti, stejně jako Agendy 21 a Úmluvy o změně klimatu, je podpora udržitelného rozvoje. Úmluva rovněž zdůrazňuje shodně s principem čl. 21 Stockholmské deklarace z roku 1972, že ochrana biologické rozmanitosti je společným zájmem lidstva. Úmluva vychází z toho, že příčiny ubývání biodiverzity jsou svou povahou rozptýlené a většinou vznikají jako druhotný důsledek činnosti v ekonomických odvětvích národního hospodářství, jakými jsou zemědělství, lesnictví, rybolov, doprava, energetika, a to zejména takových aktivit, které se zaměřují na vytváření krátkodobých přínosů namísto dlouhodobé udržitelnosti³⁹. Udržitelné využívání složek biodiverzity má v souladu s článkem 3 CBD⁴⁰ probíhat jen takovým způsobem a v takovém rozsahu, který nevede k dlouhodobému poklesu biodiverzity na Zemi a byla zachována její schopnost uspokojovat potřeby a naděje současných a budoucích generací. Udržitelné využívání biodiverzity dále rozvádí článek 10 CBD⁴¹, který stanoví, že každá smluvní strana, pokud je to možné a vhodné, bude začleňovat tyto zájmy do rozhodovacích procesů na celostátní úrovni a přijme opatření, které by nepříznivé dopady na biodiverzitu omezily, nebo zastavily. Dále se smluvní strany zavázaly, že budou chránit a podporovat tradiční kulturní postupy v zájmu udržitelného využívání složek a budou podporovat místní obyvatelstvo v realizaci nápravných opatření v poškozených oblastech. K tomuto účelu má sloužit podpora a spolupráce

---

³⁷ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, 591 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-720-1609-1. s. 158-159

³⁸ *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. v České republice. Překlad Petr Roth, Jan Plesník. Praha: Scientia, 2004, ix, 261 s. ISBN 80-718-3331-2., s. 66

³⁹ *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. v České republice. Překlad Petr Roth, Jan Plesník. Praha: Scientia, 2004, ix, 261 s. ISBN 80-718-3331-2., s. 66

⁴⁰ Úmluva o biologické rozmanitosti, Rio de Janeiro dne 5. června 1992. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 134/1999 Sb.m.s., čl. 3

⁴¹ Úmluva o biologické rozmanitosti, Rio de Janeiro dne 5. června 1992. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 134/1999 Sb.m.s., čl. 10

mezi státními úřady a institucemi a soukromým sektorem v rozvíjení metod udržitelného využívání biologických zdrojů⁴².

2.2.1 Úmluva o biologické rozmanitosti a zemědělství

Úmluva CBD se od svého vzniku zabývá problematikou ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství a její snahy o ochranu jsou doprovázeny spoluprací s organizací Spojených národů pro výživu a zemědělství FAO a Světové obchodní organizace WTO. Nejvyšším rozhodovacím orgánem úmluvy CBD je Konference smluvních stran (COP), jenž se koná jednou za dva roky, a na které jsou přijímána závazná rozhodnutí. V rámci konference smluvních stran byla přijata řada opatření. Jedním z nejvýznamnějších rozhodnutí přijatého konferencí stran v této oblasti je rozhodnutí COP III/11⁴³ z roku 1996, s názvem Ochrana a udržitelné využívání biologické rozmanitosti v zemědělství, kterým se rozhodlo o vytvoření Víceletého programu pro rozvoj aktivity k ochraně agrobiodiverzity. Mezi hlavní cíle tohoto programu patří podpora pozitivních efektů a odstranění negativní efektů zemědělských praktik na biologickou rozmanitost agroekosystémů a jejich dopad na navázané ekosystémy. Dalším cílem je ochrana a podpora udržitelného využívání genetických zdrojů a jejich současná nebo potenciální hodnota pro výživu a zemědělství. Posledním cílem se pak soustředí na podporu spravedlivého a vyváženého rozdělení zisků z využití genetických zdrojů. Úmluva také znovu žádá o prohloubení spolupráce s organizací FAO. Rozvíjením tohoto programu a jeho hodnocením se Úmluva CBD zabývala i na dalších konferencích smluvních stran.

V roce 2002 bylo na šestém zasedání smluvních stran CBD přijato rozhodnutí COP VI./5 o zemědělské biodiverzitě⁴⁴. Strany zdůraznily potřebu další implementace víceletého programu na ochranu agrobiodiverzity a znovu odkazují na stanovené cíle. Rozhodnutím byl také přijat Akční plán mezinárodní iniciativy pro opylovače a byla ustanovena Mezinárodní iniciativa na ochranu a udržitelné využívání půdní

---

⁴² STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, 591 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-720-1609-1, s. 168

⁴³ THE CONFERENCE OF THE PARTIES, CBD. COP 3 Decision III/11 Conservation and sustainable use of agricultural biological diversity. In: [online]. [cit. 2013-07-30]. Dostupné z: <http://www.cbd.int/decision/cop/default.shtml?id=7107>

⁴⁴ COP 6 DECISION VI/5 AGRICULTURAL BIOLOGICAL DIVERSITY, The Conference of the Parties CBD. [Http://www.cbd.int/decision/cop/default.shtml?id=7179](http://www.cbd.int/decision/cop/default.shtml?id=7179) [online]. [cit. 2013-07-15].

biodiverzity, která má sloužit jako průřezový nástroj programu. Strany také žádají, aby byly vyhodnoceny dopady liberalizace mezinárodního trhu na biologické rozmanitosti v zemědělství a doporučují hlubší spolupráci se Světovou obchodní organizací WTO.

2.2.2 Strategický plán na ochranu biodiverzity pro roky 2011-2020 ve vztahu k zemědělství

V říjnu roku 2010 se uskutečnilo setkání Konference smluvních stran úmluvy CBD v městě Nagoja v japonské prefektuře Aichi. Toto setkání vyústilo v přijetí rozhodnutí COP X/2⁴⁵, kterým byl stanoven Strategický plán na Ochranu biodiverzity pro roky 2011-2020 a Cíle na ochranu biodiverzity z Aichi. Nezbytnost nového strategického plánu je odůvodněna tím, že biologická rozmanitost podporuje ekosystémové funkce a zajišťuje ekosystémové služby, které jsou nezbytné pro lidský blahobyt. Ačkoliv význam biodiverzity je nezpochybnitelný, dosavadní strategické plány a zapojení zúčastněných stran nedosáhly zastavení ztráty biologické rozmanitosti. Z tohoto důvodu je nutné mobilizovat finanční, lidské a technické zdroje, které by tuto ztrátu zastavily.⁴⁶ Mezi hlavní výzvy patří snížit přímé tlaky na biodiverzitu, kterým je i sektor zemědělství, bez jehož zapojení nebude možné dosáhnout pozitivní změny.

Vztah zemědělství a biodiverzity je obsahem několika strategických cílů a prvním z nich je Strategický cíl A, který má za úkol: „*Určit základní příčiny ztráty biologické rozmanitosti prostřednictvím podpory vlád a společnosti.*“ Toho má být dosaženo mimo jiné i s pomocí Cíle 3, podle něhož mají být nejpozději do roku 2020 všechny pobídky včetně dotací (podpor), které mají negativní vliv na biodiverzitu, odstraněny nebo přeměněny, aby se zmírnil jejich dopad. Tento cíl je přímo zaměřen na dopady mezinárodních obchodních dohod a na negativní vliv zemědělských podpor na biodiverzitu. Je velmi důležité, aby veškeré aktivity v této oblasti byly v souladu s Úmluvou CBD a je nesporné, že je důležité navázat úzkou spolupráci s WTO, v rámci níž vzniká mnoho mezinárodních dohod s potenciálním negativním dopadem.

Z pohledu dopadů zemědělství na biodiverzitu je však nejvýznamnější Strategický cíl B, který má za úkol snížit přímé tlaky na biodiverzitu a podpořit její

---

⁴⁵ THE CONFERENCE OF THE PARTIES CBD. COP X/2.Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020. In: [online]. [cit. 2013-07-15]. Dostupné z: <http://www.cbd.int/decision/cop/default.shtml?id=12268>

⁴⁶ THE CONFERENCE OF THE PARTIES CBD. COP X/2.Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020. In: [online]. [cit. 2013-07-15]. Dostupné z: <http://www.cbd.int/decision/cop/default.shtml?id=12268>

udržitelné využívání. Tento úkol dále rozvádí Cíl 5, podle kterého má být do roku 2020 míra ztráty přírodních stanovišť snížena nejméně na polovinu a tam kde je to možné snížena na nulu. Dále má být jejich míra degradace podstatně snížena. Ztráta přírodních stanovišť, včetně jejich fragmentace a degradace, jsou jedny z nejdůležitějších faktorů úbytku biodiverzity, přičemž tento tlak bude z ekonomických, demografických a sociálních důvodů stoupat i v příštím desetiletí. Právě v rámci zemědělské činnosti často dochází k těmto negativním vlivům, a proto by i v této oblasti měly být brány v úvahu ekonomické a sociální hodnoty ekosystémů. Především by měli být uchráněny stanoviště s vysokou hodnotou biodiverzity, jako jsou původní lesy a mokřady. Jedním ze způsobů jak dosáhnout těchto cílů může být zlepšení územního plánování a využívání již degradovaných území pro zemědělství. Nejvíce konkrétní ve vztahu k zemědělství je Cíl 7, který si klade za úkol, aby *„do roku 2020 území, která jsou využívána pro zemědělství, akvakulturu a lesnictví, byla využívána udržitelným způsobem, tak aby byla zajištěna ochrana biodiverzity.“* Pokud se nepodaří zavést systém udržitelného hospodaření ve vztahu k biodiverzitě, neustále vzrůstající poptávka po potravinách, vláknech a palivu povede k ztrátám biodiverzity a ekosystémových služeb. Jako nutné se jeví zavést příznivé praktiky v rámci zemědělského sektoru a ve větší míře využívat ekosystémový přístup. Za tímto účelem je rovněž možné využívat již existující systémy certifikací, označování produktů a standardů, které by dokládaly, že produkty pocházejí z udržitelně obhospodařovaných zdrojů.

2.2.3 Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti k Úmluvě o biologické rozmanitosti

Za geneticky modifikované plodiny se považují takové rostliny, u kterých byl změněn dědičný materiál (DNA) pomocí genových technologií a moderních šlechtitelských metod (genové inženýrství), které používají v přírodě probíhající procesy⁴⁷. Moderní biotechnologie nabízí obrovský potenciál využití v zemědělství, jelikož s jejich pomocí lze dosahovat větších výnosů zemědělské produkce nebo vyrobit nové druhy potravin s vysokou nutriční hodnotou a zajistit potravinovou bezpečnost pro rostoucí lidskou populaci. Jsou s nimi však spojená nepředvídatelná

---

⁴⁷ EAGRI. GMO - Geneticky modifikované organismy. In: [online]. [cit. 2013-07-15]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/gmo-geneticky-modifikovane-organismy/?fullArticle=1>

rizika, která mohou mít zásadní vliv na stav biologické rozmanitosti⁴⁸. S ohledem na nedostatek znalostí o možných rizicích modifikovaných organismů se smluvní strany Úmluvy o biologické rozmanitosti dohodly na přijetí Cartagenského protokolu o biologické bezpečnosti⁴⁹, který je založen na zásadě předběžné opatrnosti podle čl. 15 Deklarace o životním prostředí. Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti byl přijat dne 29. ledna 2000 a podle článku 1 má za cíl „zajištění přiměřené úrovně ochrany v oblasti bezpečného přenosu a využívání živých modifikovaných organismů vzniklých použitím moderních biotechnologií, které mohou mít nepříznivé účinky na zachování a udržitelné využívání biologické rozmanitosti a nakládání s těmito organismy, s přihlédnutím k rizikům pro lidské zdraví, a zaměřit se zejména na převoz přes hranice jednotlivých států.“ Protokol vytvořil rámec pro nakládání s živými modifikovanými organismy a podmínky pro jejich záměrné vysazování, přepravu mezi hranicemi, hodnocení z hlediska rizik a vytvoření systému výměny informací.

2.2.4 Nagojský protokol

Přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivému a rovnocennému rozdělení přínosů z jejich využívání se věnovala již příslušná ustanovení Úmluvy o biologické rozmanitosti⁵⁰ uzavřené na konferenci v Riu 1992. V roce 2002 se zástupci států a vlád na jednání Světového summitu o udržitelném rozvoji v Johannesburgu se znovu shodli na potřebě režimu pro přístup ke genetickým zdrojům a spravedlivému a rovnocennému rozdělení přínosů z jejich využívání, a to v rámci Úmluvy o biologické rozmanitosti. Až po osmi letech mezinárodní snahy byl na 10. zasedání konference smluvních stran Úmluvy v japonské Nagoji přijat dne 29. 10. 2010 tzv. Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání (*Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization to the Convention on*

---

⁴⁸ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvi, 629 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387. s. 478

⁴⁹ Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 89/2005 Sb. m. s., o přijetí Cartagenského protokolu o biologické bezpečnosti k Úmluvě o biologické rozmanitosti

⁵⁰ Úmluva o biologické rozmanitosti, Rio de Janeiro dne 5. června 1992. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 134/1999 Sb.m.s., čl. 15

Biological Diversity)⁵¹, který má podle očekávání vstoupit v platnost v roce 2014. Tento protokol naplňuje třetí ze základních cílů *Úmluvy o ochraně biologické rozmanitosti* (CBD)⁵², který je zaměřený jak na rovnoprávné a spravedlivé rozdělování zisků plynoucích z využívání genetických zdrojů, tak i na výměnu a předávání příslušných technologií souvisejících s ochranou biologické rozmanitosti. Mechanismus Nagojského protokolu má zabránit biopiráctví především v rozvojových zemích s vysokou biodiverzitou a zajistit, aby přínosy sdílené uživateli genetických zdrojů a tradičních znalostí souvisejících s genetickými zdroji prostřednictvím tohoto mechanismu byly použity na podporu ochrany biodiverzity a trvale udržitelného využívání jejich složek po celém světě⁵³. V souvislosti se zemědělstvím je nutné zvážit význam genetických zdrojů pro výživu a zemědělství a jejich zvláštní úlohu v rámci potravinové bezpečnosti zemědělského sektoru⁵⁴. Zemědělství bude v budoucnu čelit složitým výzvám jako například klimatickým změnám a režim Nagojského protokolu může pomoci tyto výzvy překonat. Obzvláště za situace, kdy genetická základna současného zemědělství je velmi zúžená a moderní společnost je tak ve výživě odkázána na několik hlavních druhů plodin s uniformní genetickou výbavou⁵⁵. Nagojský protokol by měl přispět k obohacení biologické rozmanitosti zemědělských plodin o nové široké spektrum genetických zdrojů a k zachování znalosti tradičních zemědělských praktik s bohatou kulturní biodiverzitou. V České republice vláda svým usnesením vyjádřila souhlas s podpisem Protokolu za ČR s výhradou ratifikace, jelikož samotná ratifikace protokolu přinese změny vnitrostátních právních předpisů, které nelze učinit bez podrobnější analýzy dopadů na úrovni práva EU. Především bude záležet na výsledku

---

⁵¹ Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a sdílení přínosů z jejich využívání. In: *Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti* [online]. [cit. 2013-07-29]. Dostupné z: <http://chm.nature.cz/convention/nagojsky-protokol-o-pristupu-ke-genetickym-zdrojum>

⁵² Viz článek 15 až 21 úmluvy CBD. Česko. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 134/1999 Sb., o přijetí úmluvy o biologické rozmanitosti.

⁵³ viz. článek 10. United Nations Environmental Programme. *Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization to the Convention on Biological Diversity : text and annex*. Secretariat of the Convention on Biological Diversity. 2011. ISBN 92-9225-306-9

⁵⁴ viz. článek 8. United Nations Environmental Programme. *Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization to the Convention on Biological Diversity : text and annex*. Secretariat of the Convention on Biological Diversity. 2011. ISBN 92-9225-306-9

⁵⁵ ŠARAPATKA, Bořivoj. *Agroekologie: východiska pro udržitelné zemědělské hospodaření*. Olomouc: Bioinstitut, 2010, 440 s. ISBN 978-80-87371-10-7.s. 230-231

legislativního procesu, kterým prochází návrh nařízení EU k provedení Protokolu, který by mohl Evropský parlament schválit přibližně v říjnu 2013.⁵⁶

2.3 Úmluva o boji proti desertifikaci

Z podnětu Konference OSN o životním prostředí v Rio de Janeiro v roce 1992 vznikla Úmluva OSN o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem nebo desertifikací, zvláště v Africe (*Convention to Combat desertification in those countries experiencing serious drought and/or desertification, particularly in Africa - UNCCD*)⁵⁷, jež byla uzavřena v Paříži v roce 1994. Mezi hlavní cíle úmluvy patří boj s desertifikací, odstraňování následků sucha v zemích postižených velkým suchem a boj s rozšiřováním pouští, zvláště v Africe, prostřednictvím mezinárodní spolupráce s Rámcovou úmluvou OSN o změně klimatu a s Úmluvou o biologické rozmanitosti. Úmluva má tak hlavně přispět ke zlepšení obnovy, ochrany a udržitelného využívání půdy a vodních zdrojů a zachování biologické rozmanitosti. V současné době má úmluva 193 smluvních stran⁵⁸. Znovu se projevuje vztah zemědělství a biologické rozmanitosti, jelikož desertifikace, která dnes postihuje mnoho území světa, je způsobena nejen následky sucha, ale často je zapříčiněna i nevhodnými zemědělskými postupy⁵⁹. Desertifikací se podle článku 1 úmluvy UNCCD rozumí: „*degradace půdy v suchých, polosuchých a suchých subhumidních oblastech, a to v důsledku různých faktorů, včetně proměnlivosti klimatu a lidských činností*“⁶⁰. Právě lidská činnost spojená se zemědělstvím je nejčastější příčinou desertifikace, jelikož v rámci zemědělského sektoru dochází k přeměně území na obdělávanou půdu, nešetrnému vyčerpání živné složky půdy, acidifikaci a zasolení půdy z důvodu špatného systému

---

⁵⁶ Nagojský protokol. [online]. [cit. 2013-08-27]. Dostupné z: http://www.enviprofi.cz/33/nagojsky-protokol-uniqueidgOkE4NvrWuOKaQDKuox_Z4di_BSPman9Sbli81ptm44/

⁵⁷ Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 53/2002 Sb. m. s o přijetí Úmluvy Organizace spojených národů o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem a/nebo desertifikací, zejména v Africe.

⁵⁸ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. Úmluva OSN o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem nebo desertifikací, zvláště v Africe. In: [online]. [cit. 2013-07-29]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/umluva_osn_o_boji_proti_desertifikaci_afrika

⁵⁹ ŠTURMA, Pavel a Milan DAMOHORSKÝ. Mezinárodní právo životního prostředí. 1. vyd. Beroun: IFEC, 2004-2008, 2 sv. ISBN 978-80-903409-8-52. s. 119-120

⁶⁰ Česko. Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 53/2002 Sb. m. s o přijetí Úmluvy Organizace spojených národů o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem a/nebo desertifikací, zejména v Africe

zavodňování, kontaminaci vody a půdy nadměrným používáním hnojiv a chemických prostředků. Desertifikace, jako významná forma degradace půdy, ve svém důsledku vede ke ztrátám biodiverzity rostlinných a živočišných druhů či celých ekosystémů. Z důvodu degradace půdy jsou živočišné druhy vázané na vegetaci nuceni migrovat na jiná území a ztráta těchto a rostlinných druhů vede k ještě větší náchylnosti k desertifikaci. Desertifikace bude mít také velké socioekonomické dopady, jelikož se předpokládá, že lidská populace v roce 2050 dosáhne 9 miliard, což povede k vysokým nárokům na produkci potravin a zvýší se i tlak na biologickou rozmanitost. V současné době 44 % světové potravinové produkce pochází ze suchých oblastí, avšak ročně dojde ke ztrátě 75 miliard tun úrodné půdy a zmizí 12 milionů hektarů půdy přímo v důsledku desertifikace a sucha⁶¹. Z tohoto důvodu je nezbytné ještě více posílit mezinárodní spolupráci a propojenost mezi rámcovými úmluvami na ochranu životního prostředí.

2.4 Rámcová úmluva o změně klimatu

Mezi základní úmluvy sjednané v rámci Konference o životním prostředí a rozvoji v červnu roku 1992 v Rio de Janeiro patří i Rámcová úmluva o změně klimatu (*The United Nations Framework Convention on Climate Change - UNFCCC*)⁶², která vstoupila v platnost roku 1994. Česká republika se připojila k Úmluvě svým podpisem dne 13. 6. 1993 a následně ji ratifikovala dne 7. 10. 1993. Úmluva vytváří rámec pro mezinárodní vyjednávání za účelem snižování emisí skleníkových plynů a hledání vhodných opatření, která by napomohla vyrovnat se s negativním vlivem klimatické změny a přispět k jejímu zmírnění⁶³. V rámci těchto opatření je pozornost věnována opatřením k zajištění udržitelné zemědělské činnosti⁶⁴, s jejichž pomocí má být naplněn základní cíl úmluvy spočívající ve stabilizaci koncentrací skleníkových plynů v atmosféře na úrovni, která by umožnila předejít nebezpečným důsledkům vzájemného působení lidstva a klimatického systému, přičemž nesmí být ohrožena potravinová

---

⁶¹ UNITED NATIONS CONVENTION TO COMBAT DESERTIFICATION. Drylands Soil: sustaining life on earth. In: [online]. [cit. 2013-07-29]. Dostupné z:

<http://www.unccd.int/Lists/SiteDocumentLibrary/Publications/DrylandsSoilUNCCDBrochureFinal.pdf>

⁶² Česko. Sdělení ministerstva zahraničních č. 80/2005 Sb.m.s. o přijetí Rámcové úmluvy Organizace spojených národů o změně klimatu.

⁶³ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. Rámcová úmluva OSN o změně klimatu, Rio de Janeiro, 1992. In: [online]. [cit. 2013-07-29]. Dostupné z:

http://www.mzp.cz/cz/ramcova_umluva_osn_zmena_klimatu

⁶⁴ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvií, 629 s. Právníké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387.s. 574

produkce⁶⁵. V prosinci roku 1997 došlo na třetí konferenci smluvních stran (COP-3) v Kjótu k podpisu Kjótského protokolu Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu (*Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*)⁶⁶. Kjótský protokol konkretizoval základní cíle úmluvy a zavázal 38 nejvyspělejších států k diferencovanému snížení šesti skleníkových plynů do roku 2010 ve srovnání s rokem 1990⁶⁷. Problematice zemědělství ve vztahu ke klimatickým změnám se věnuje článek 2 Kjótského protokolu, který stanovuje, že státy v rámci plnění svých závazků na omezení a snížení emisí rozpracovávají politiky, jež by podpořily udržitelný způsob lesního hospodaření a udržitelné formy zemědělství. Kromě emisí skleníkových plynů se Kjótský protokol v článku 3 odst.3 zabývá i jejich propady⁶⁸, které mohou být ovlivněny změnami ve využívání krajiny, jakými jsou péče o lesní porosty (zalesňování, odlesňování) a změny ve využití půdy. V prosinci 2012 byl na Osmnácté konferenci smluvních stran (COP-18) v Doha schválen dodatek, který umožnil další pokračování fungování Kjótského protokolu, které bylo stanoveno na osm let (2013 – 2020)⁶⁹.

2.5 Smluvní úprava v rámci Organizace pro výživu a zemědělství (FAO)

2.5.1 Organizace pro výživu a zemědělství

Mezi významné instituce ve vztahu k ochraně biodiverzity bezesporu patří Organizace pro výživu a zemědělství (*Food and Agriculture Organization - FAO*), která je hlavním orgánem OSN pro otázky rozvoje zemědělských oblastí. FAO byla založena

---

⁶⁵ Česko. Cíl Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu, v ČR publikováno pod č. 80/2005 Sb. m. s., Dostupný také z WWW:

[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/ramcova_umluva_osn_zmena_klimatu/\\$FILE/OMV-cesky_umluva-20081120.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/ramcova_umluva_osn_zmena_klimatu/$FILE/OMV-cesky_umluva-20081120.pdf)

⁶⁶ Česko. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 81/2005 Sb. m. s., o sjednání Kjótského protokolu k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu. Dostupný také z WWW:

[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/kjotsky_protokol/\\$FILE/OMV-cesky_protokol-20081120.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/kjotsky_protokol/$FILE/OMV-cesky_protokol-20081120.pdf)

⁶⁷ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. Právníké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387.s. 262

⁶⁸ Česko. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 81/2005 Sb. m. s., o sjednání Kjótského protokolu k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu. Dostupný také z WWW:

[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/kjotsky_protokol/\\$FILE/OMV-cesky_protokol-20081120.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/kjotsky_protokol/$FILE/OMV-cesky_protokol-20081120.pdf); Viz. článek 1 odst.8: "propadem" rozumí proces, činnost nebo mechanismus, který odstraňuje skleníkový plyn, aerosol či prekurzor skleníkového plynu z atmosféry;

⁶⁹ MINISTERSTVO ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ. Kjótský protokol k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu. In: [online]. [cit. 2013-07-2]. Dostupné z: http://www.mzp.cz/cz/kjotsky_protokol

jako přidružená organizace OSN na konferenci v Quebecu 16. října 1945 a tento den je každoročně připomínán jako Mezinárodní den výživy⁷⁰. Mezi základní cíle organizace FAO patří zlepšování výživy světové populace, zvyšování zemědělské produktivity a životní úrovně obyvatelstva na venkově. Pro ochranu biologické rozmanitosti je důležitá aktivita v oblasti rozvoje suchozemských i vodních zdrojů, lesnictví, rybolovu, ekonomických a sociálních politik, investic, komodit a obchodu. Za otázky udržitelného využívání přírodních zdrojů ve vztahu k zemědělství odpovídá zejména Odbor řízení přírodních zdrojů a životního prostředí (*Natural Resources Management and Environment Department*)⁷¹. Jeho hlavním úkolem je vytvořit účinnou politiku, která by zmírnila negativní dopady klimatických změn a degradace půdy na zemědělský sektor a zajistila ochranu přírodních zdrojů pro produkci potravin (půda, voda, genetické zdroje, biodiverzita)⁷².

S otázkou ochrany a využívání agrobiodiverzity v zemědělství je nejvíce spojena Komise FAO pro genetické zdroje pro výživu a zemědělství (*Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture - CGRFA*), která byla ustanovena v roce 1983 na konferenci Organizace spojených národů pro zemědělství výživu FAO. Komise tvoří mezinárodní fórum, jehož mandát se zabývá udržitelným využíváním veškerých složek agrobiodiverzity se vztahem k výživě a zajišťuje rovné a spravedlivé rozdělní přínosů⁷³.

2.5.2 Smluvní úprava v rámci FAO

Spolu s ustanovením Komise FAO pro genetické zdroje pro výživu a zemědělství byla přijata rezolucí č. 83/83 Mezinárodní dohoda o rostlinných a genetických zdrojích pro výživu a zemědělství (*International undertaking on Plant Genetic Resources - IU*), kterou ratifikovala většina států světa. Dohoda zavedla

---

⁷⁰ INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. Specializované agentury: Organizace OSN pro výživu a zemědělství (FAO). In: [online]. [cit. 2013-07-2]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/system-osn/specializovane-agentury/?i=117>

⁷¹ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. Právníké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387. s. 574

⁷² FAO. Natural Resources and Environment: About the NR Department. In: [online]. [cit. 2013-07-9]. Dostupné z: <http://www.fao.org/nr/aboutnr/en/>

⁷³ *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. v České republice. Překlad Petr Roth, Jan Plesník. Praha: Scientia, 2004, ix, 261 s. ISBN 80-718-3331-2. s.173

důležitý princip, který stál u základu budoucí mezinárodní úpravy a vycházel z myšlenky, že genetické zdroje rostlin jsou dědictvím všeho lidstva a státy mají povinnost zajistit jeho konzervaci a využívání ku prospěchu současných a budoucích generací. Ačkoliv se 113 států vyslovilo pro přijetí Dohody, nikdy nedosáhla všeobecného uznání a zůstala právně nezávazným dokumentem typu soft law. Některé státy měly výhrady, že všeobecný přístup ke genetickým zdrojům rostlin, a to i těch šlechtěných, nebere plně v úvahu ochranu práv pěstitelů. Jiné státy se zase stavěly proti konceptu, že veškeré genetické zdroje jsou společným dědictvím lidstva, protože to považovali za zásah do svrchovaného práva státu nad přírodními zdroji⁷⁴. Dohoda zajišťovala platformou pro mezinárodní spolupráci v této oblasti až do roku 2001, kdy byla přijata na konferenci smluvních stran FAO Mezinárodní smlouva o rostlinných genetických zdrojích pro výživu a zemědělství (*International Treaty on Plant Genetic Resource for Food and Agriculture - IT*)⁷⁵. Smlouva vstoupila v platnost 29. června 2004 a stala se důležitým instrumentem mezinárodního práva vztahujícího se na 64 kulturních plodin, zabezpečujících 85 % výživy lidstva⁷⁶. Nová smlouva je již plně založena na principu národní suverenity nad genetickými zdroji a podařilo se tak dosáhnout souladu s Úmluvou o biologické rozmanitosti, k čemuž vyzývala Agenda 21 v roce 1992⁷⁷.

Smluvní státy se zavázaly naplnit základní cíl úmluvy, který spočívá v „*uchování a trvalém užívání rostlinných genetických zdrojů pro výživu a zemědělství a v souladu s Úmluvou o biologické rozmanitosti spravedlivé a poctivé podílení se na přínosech vyplývajících z jejich užívání pro trvale udržitelné zemědělství a potravinové zabezpečení*“⁷⁸. Důraz je kladen nejen na průzkum a inventarizaci rostlinných genetických zdrojů pro výživu a zemědělství, ale i na provádění spravedlivé zemědělské politiky, která, pokud je to vhodné, podporuje rozvoj a udržování rozmanitosti zemědělských systémů, které zlepšují trvale udržitelné využívání zemědělské biologické

---

⁷⁴ CARPENTER, Edited by Stewart Lockie and David. *Agriculture, biodiversity and markets: livelihoods and agroecology in comparative perspective*. 1. publ. London: Earthscan, 2009. ISBN 978-184-4077-762. s. 49-50

⁷⁵ *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. v České republice. Překlad Petr Roth, Jan Plesník. Praha: Scientia, 2004, ix, 261 s. ISBN 80-718-3331-2., s. 173

⁷⁶ *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. v České republice. Překlad Petr Roth, Jan Plesník. Praha: Scientia, 2004, ix, 261 s. ISBN 80-718-3331-2., s. 157

⁷⁷ ŠARAPATKA, Bořivoj. *Agroekologie: východiska pro udržitelné zemědělské hospodaření*. Olomouc: Bioinstitut, 2010, 440 s. ISBN 978-80-87371-10-7., s. 234

⁷⁸ Mezinárodní smlouva o rostlinných genetických zdrojích pro výživu a zemědělství, [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z: http://genbank.vurv.cz/genetic/resources/documents/Treaty_CZ.pdf, článek 1

rozmanitosti⁷⁹. Rovněž byla zaručena práva zemědělců a byl vyzdvižen význam místních a původních společenství a zemědělců, zejména v centrech původu plodin a jejich rozmanitosti pro uchovávání a rozvoj rostlinných genetických zdrojů, které jsou základem zemědělské a potravinářské produkce na celém světě⁸⁰. Nejvýznamnějším krokem však bylo vytvoření mezinárodního multilaterálního systému zajištění dostupnosti genetických zdrojů a podílení se na přínosech z nich, v rámci něhož se zisky z komerčního využívání genetických zdrojů kulturních plodin se nevracejí do země původu, ale právě do mezinárodního systému, jenž je přerozděluje k zemědělcům především rozvojových zemí, kteří udržují a využívají většinou udržitelným způsobem rostlinné genetické zdroje pro výživu a zemědělství. Genetická rozmanitost zemědělských plodin je chápána jako výsledek jejich různého zeměpisného původu, tradičních a z generace na generaci předávaných znalostí a standardního šlechtění či biotechnologií⁸¹. Podařilo se dosáhnout souladu s úmluvou CBD a implementovat její základní principy. Mezinárodní smlouva o rostlinných genetických zdrojích pro výživu a zemědělství je avšak zaměřená na užší cíl, kterým je zachování a udržitelné využívání rostlinných genetických zdrojů pro výživu a zemědělství, a je kladen důraz na jednotlivé problémy agrobiodiverzity. Rovněž se podařilo vyřešit otázku přístupu ke genetickým zdrojům, zejména ke sbírkám ex situ, které byly vytvořeny před účinností úmluvy CBD, a na něž se úmluva CBD nevztahuje.⁸²

2.6 Smluvní úprava v rámci Světové obchodní organizace

2.6.1 Světová obchodní organizace WTO

Mezinárodní obchod se zemědělskými produkty významně ovlivňuje zemědělskou produkci po celém světě a jeho úprava je nezbytná pro ochranu biologické rozmanitosti při zemědělských činnostech. V mezinárodním měřítku tak sehrává

---

⁷⁹ Mezinárodní smlouva o rostlinných genetických zdrojích pro výživu a zemědělství, [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z: http://genbank.vurv.cz/genetic/resources/documents/Treaty_CZ.pdf, článek 5, 6

⁸⁰ Mezinárodní smlouva o rostlinných genetických zdrojích pro výživu a zemědělství, [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z: http://genbank.vurv.cz/genetic/resources/documents/Treaty_CZ.pdf, článek 9

⁸¹ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, 591 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-720-1609-1, s. 174

⁸² *Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy*. 1. vyd. v České republice. Překlad Petr Roth, Jan Plesník. Praha: Scientia, 2004, ix, 261 s. ISBN 80-718-3331-2., s. 173

důležitou roli Světová obchodní organizace (*World Trade Organization* - WTO), která má své kořeny ve Všeobecné dohodě o clech a obchodu (*General Agreement on Tariffs and Trade* -GATT) z roku 1947. Všeobecná dohoda o clech a obchodu měla poskytnout obecnou úpravu mezinárodních obchodních styků a liberalizovat mezinárodní obchod postupným odstraněním překážek pro mezinárodní obchod. Na základě zásady reciprocity a nediskriminace měly být odstraněny překážky zejména v podobě cel, vnitřních daní, kvantitativních omezení a vývozních subvencí. Jednotlivá omezení z důvodu ochrany životního prostředí a biodiverzity se mohou dostávat do konfliktu zájmů se zásadou liberalizace mezinárodního obchodu a právě tento problém je na obecné úrovni řešen článkem XX. GATT. Z hlediska ochrany biodiverzity má článek XX svůj význam především v tom, že umožňuje zavádění omezujících opatření obchodu, a to za prvé za účelem nutné ochrany života nebo zdraví lidí, zvířat nebo rostlin (písm. b) a za druhé za účelem zachování vyčerpatelných přírodních zdrojů, jestliže taková opatření jsou uvedena v účinnost ve spojitosti s omezeními domácí výroby nebo spotřeby (písm. g)⁸³. Samotná Světová obchodní organizace WTO vznikla v roce 1995 jako výsledek složitého jednání v rámci Uruguayského kola (1986-1994), které vyústilo v přijetí Dohody o zřízení světové obchodní organizace (*Agreement establishing the World Trade Organization*) a v přijetí Všeobecné dohodě o clech a obchodu (*General Agreement on Tariffs and Trade* -GATT) z roku 1994, jenž zahrnuje GATT z roku 1947 a všechny právní nástroje přijaté dříve, než byla přijata dohoda o zřízení Světové obchodní organizaci (WTO). Mezi hlavní témata Uruguayského kola rovněž se zařadila i diskuze o otázkách světové zemědělské produkce a obchodu se zemědělskými komoditami, na jejímž konci roku 1994 stál podpis Úmluvy o zemědělství (*Agreement on Agriculture*) a dvou dílčích dohod, Úmluvy o sanitárních a fyto-sanitárních opatření (*Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures*) a Rozhodnutí o opatřeních týkajících se možných negativních vlivů reformních programů na nejméně rozvinuté země a rozvojové země dovážející potraviny (*Decision on Measures Concerning the Possible Negative Effects of the Reform Programme on Least-Developed and Net Food - Importing Developing Countries*)⁸⁴. Dosažení Úmluvy

---

⁸³ ŠTURMA, Pavel a Milan DAMOHORSKÝ. *Mezinárodní právo životního prostředí*. 1. vyd. Beroun: IFEC, 2004-2008, 2 sv. ISBN 978-80-903409-8-52. s. 296-297

⁸⁴ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387.. s. 174

o zemědělství bylo velikým úspěchem, jelikož se od přijetí GATT roku 1947 dařilo liberalizovat mezinárodní obchod, avšak z této dohody byl vyjmut obchod zemědělské produkce, což vedlo ke stále většímu protekcionismu národních zemědělských trhů a značnému množství překážek v mezinárodním obchodu. Při zahájení jednání v rámci Uruguayského kola v roce 1986 se začaly objevovat první snahy o liberalizaci mezinárodního obchodu se zemědělskou produkcí, za nimiž stály především Spojené státy americké a tzv. Cairnská skupina složená z velkých zemědělských vývozců, které usilovaly o zabránění poklesu svého exportu. Velké obavy vyvolávala tehdejší společná zemědělská politika EU, která s pomocí dovozních cel, intervenčního systému a exportních náhrad poskytovala zemědělcům z EU nespravedlivou výhodu, jelikož s takovou podporou mohli uvádět na světový trh zemědělské produkty za nízké ceny. Prostředí světového obchodu se světovou zemědělskou produkcí se stalo extrémně konkurenční a vývozní státy byly nuceny zvyšovat podpory vývozu. Narušení tržních mechanismů na mezinárodním trhu a finanční neúnosnost systémů podpory vedly k přijetí Úmluvy o zemědělství⁸⁵. Z pohledu ochrany biologické rozmanitosti vedla vysoká podpora zemědělců a nezdravé konkurenční prostředí na mezinárodních trzích k intenzifikaci zemědělství s negativním vlivem na biodiverzitu. V méně rozvinutých státech, které nebyly schopny poskytovat podporu své zemědělské produkci a zajistit její konkurenceschopnost, mohlo naopak docházet k opouštění zemědělské půdy, které je doprovázeno ztrátou biodiverzity a vědomostí původních zemědělských praktik šetrných k životnímu prostředí. Mnoho rozvojových států se následně stalo závislými na dovozu zemědělské produkce za nízké ceny, které převládaly na světových trzích z důvodu nadměrné podpory ze strany exportních států. V rámci liberalizace mezinárodního obchodu by mělo dojít k rozvoji zemědělské produkce v těchto státech, avšak WTO zdůraznila potřebu poskytnout těmto státům přechodnou pomoc z důvodu očekávaného vzrůstu cen na světovém trhu⁸⁶. S rozvojem zemědělské produkce bude rovněž nutné zajistit, aby nedocházelo k nevhodnému zabírání půdy pro zemědělskou činnost a používání nevhodných zemědělských praktik, které by mohly vést k poškozování celosvětové biologické rozmanitosti.

---

⁸⁵ JACK, Brian. *Agriculture and EU environmental law*. Burlington, Vt.: Ashgate Pub., c2009, xxv, 273 p. ISBN 07-546-9241-8. s. 238-239

⁸⁶ WTO. Agriculture: fairer markets for farmers. In: [online]. [cit. 2013-07-9]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm3_e.htm

2.6.2 Smluvní úprava v rámci Světové obchodní organizace

Samotná Úmluva o zemědělství⁸⁷ si ve své preambuli klade za cíl ustavení spravedlivého a tržně orientovaného zemědělského obchodního systému a dosažení podstatného postupného snižování podpory a ochrany zemědělství, což by umožnilo čelit omezením a deformacím na světových zemědělských trzích. Toho má být dosaženo dohodou v otázkách přístupu na trh, domácí podpory, vývozní soutěže a dosažení dohody v oblasti sanitárních a fytosanitárních opatření. Důraz je kladen na zohlednění zvláštních potřeb a podmínek rozvojových členských zemí a především také potřeb ochrany životního prostředí. Úmluva obsahuje jednotlivé výjimky z omezení domácí podpory zemědělské produkce⁸⁸ z nichž jsou z hlediska ochrany biologické rozmanitosti nejvýznamnější opatření tzv. modrého balíčku (*blue box*) a zeleného balíčku (*green box*).

Modrý balíček obsahuje opatření, která mají za cíl odstranit deformace na trhu tím, že se z omezení domácí podpory vyjímá taková podpora, která vede zemědělce k omezení své produkce. Podle článku 6 odst. 5 se přímé platby v rámci programů, omezujících výrobu, se netýkají závazků na snížení domácích podpor jestliže: „(i) *takové platby se vztahují na určitou plochu a výnos; nebo (ii) takové platby jsou prováděny na 85 % nebo méně základní úrovně výroby; (iii) platby za dobytek jsou prováděny na stanovený počet hlav.*“⁸⁹ Toto ustanovení vzniklo jako kompromis mezi Spojenými státy americkými a Evropskou unií, jelikož oběma přináší značné výhody⁹⁰. V současné době nejsou podpory v rámci modrého balíčku limitovány a stávají se předmětem vyjednávání, jelikož některé státy ho považují za nástroj k zmírnění dopadů celkového omezení domácí podpory. Ostatní státy se obávají možného rizika jeho zneužívání a usilují o jeho omezení⁹¹. Modrý balíček může mít pozitivní vliv na biodiverzitu, jelikož odrazuje zemědělce od intenzifikace zemědělské produkce.

---

⁸⁷ Česko. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 191/1995 Sb., o přijetí úmluvy o zemědělství.

⁸⁸ Česko. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 191/1995 Sb., o přijetí úmluvy o zemědělství. Článek 6.

⁸⁹ Příloha II. Úmluvy o zemědělství článek 6. odst. 5 Česko. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 191/1995 Sb., o přijetí úmluvy o zemědělství

⁹⁰ JACK, Brian. Agriculture and EU environmental law. Burlington, Vt.: Ashgate Pub., c2009, xxv, 273 p. ISBN 07-546-9241-8. s. 242

⁹¹ WTO. Domestic Support in Agriculture: The boxes. [online]. [cit. 2013-07-29]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/agboxes_e.htm

Zelený balíček představuje nejdůležitější výjimku z omezení překážek obchodu, jelikož umožňuje rozvíjet programy na ochranu životního prostředí v podobě podpory ekologických programů v zemědělství⁹², regionálního rozvoje a pomoci v méně příznivých oblastech⁹³. Zelený balíček je upraven v příloze II. Úmluvy o zemědělství, která stanovuje podrobné podmínky. Domácí podpory zeleného balíčku nesmí mít žádné nebo minimální účinky, jež by narušili mezinárodní obchod nebo výrobu, podpory musí být poskytovány prostřednictvím státem financovaného vládním programem a neznamenají poskytnutí cenové podpory výrobcům⁹⁴. V průběhu současných vyjednávání na půdě WTO se podpory zeleného balíčku stávají předmětem sporu, jelikož některé státy se domnívají, že míra podpory nebo samotná povaha podpor jdou za hranici žádného, nebo minimálního narušení světového trhu. Naopak další státy se staví pro domácí podporu zeleného balíčku a požadují větší míru jejich flexibility, jelikož v nich spatřují nástroj, kterým je možné zohlednit netržní aspekty zemědělské produkce, jako jsou ochrana životního prostředí a dobré životní podmínky zvířat⁹⁵.

Výsledkem jednání v rámci Uruguayského kola bylo i přijetí Úmluvy o sanitárních a fytosanitárních opatřeních (*Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures*), která vstoupila v platnost 1. ledna roku 1995⁹⁶. Úmluva si klade za cíl přijímat opatření, která jsou nutná k ochraně života nebo zdraví lidí, zvířat nebo rostlin, avšak nesmí vytvářet svévolnou nebo neoprávněnou diskriminaci, aby nedocházelo ke skrytému omezení mezinárodního obchodu⁹⁷. Bezpečnost potravin pro ochranu života nebo zdraví lidí, zvířat a rostlin má být zaručena vytvořením mezinárodních i národních standardů, které však musí mít vědecké opodstatnění. Z tohoto důvodu je žádoucí navázat spolupráci s Komisí pro Kodex Alimentarius (*Codex Alimentarius Commission 1961*), Mezinárodním úřadem epizootického a příslušných mezinárodních a

---

⁹² Příloha II. Úmluvy o zemědělství článek 2 písm. g. Česko. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 191/1995 Sb., o přijetí úmluvy o zemědělství.

⁹³ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. Právo životního prostředí. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. Právníké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387. s. 575

⁹⁴ Příloha II. Úmluvy o zemědělství článek 1. Česko. Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 191/1995 Sb., o přijetí úmluvy o zemědělství.

⁹⁵ WTO. Domestic Support in Agriculture: The boxes. [online]. [cit. 2013-07-29]. Dostupné z: http://www.wto.org/english/tratop_e/agric_e/agboxes_e.htm

⁹⁶ Česko. Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 200/1998 Sb. podepsán Protokol týkající se sanitárních a fytosanitárních opatření a opatření na ochranu zvířat ve vztahu k obchodu k Evropské dohodě zakládající přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé.

⁹⁷ Úmluvy o sanitárních a fytosanitárních opatřeních, Preambule

regionálních organizací (*International Office of Epizootics - 1924*) a s Mezinárodní úmluvou o ochraně rostlin (*International plant protection convention, Řím-1951*). Opatření mají poskytovat ochranu před přítomností škodlivých a toxických látek v potravinách, nemocemi způsobené organismy obsažených v potravinách nebo přenášené na potravinách, a předcházet šíření plevelu a škůdců⁹⁸.

3 Právní úprava ochrany biologické rozmanitosti v EU

Legislativa Evropské unie a právní úprava ochrany biologické rozmanitosti ve vztahu k zemědělství je zcela zásadní pro její zachování biologické rozmanitosti do budoucna. Ztráta biologické rozmanitosti na území Evropské unie nedosahuje takové rychlosti jako v ostatních částech světa, ale více než na kterémkoliv místě trpí právě ekosystémy Evropy fragmentací, kterou zavinila lidská činnost⁹⁹. Ochrana biologické rozmanitosti je potřeba věnovat stále větší pozornost a vyvíjet větší úsilí, jelikož se dlouhodobě nedaří zastavit její ztrátu. O stavu biologické rozmanitosti v Evropské unii vypovídá i to, že 25 % mořských savců, 15 % suchozemských savců, 22 % obojživelníků, 21 % plazů, 12 % vážek a 7 % motýlů je ohroženo vyhynutím¹⁰⁰. Neuspokojivá situace se týká nejhodnotnějších území a druhů, které jsou chráněné legislativou EU v rámci sítě Natura 2000. Vyhodnocení stavu biodiverzity z roku 2010 dále uvádí, že jen 17 % významných stanovišť a druhů se nachází v uspokojivém stavu, ale hlavním negativním ukazatelem je, že 65 % stanovišť a 52 % druhů je postiženo nepříznivým stavem. Hlavními příčinami způsobujícími ztrátu biodiverzity jsou fragmentace, destrukce a degradace stanovišť, které jsou způsobené změnou ve využití půdy¹⁰¹. Evropská unie si velmi dobře uvědomuje potřebu právního zakotvení ochrany biologické rozmanitosti a právní úpravu vztahu mezi zemědělstvím a biodiverzitou považuje za zásadní krok pro zastavení jejího úbytku jak na unijní úrovni, tak na úrovni

---

⁹⁸ http://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsund_e.htm

⁹⁹ Millennium Ecosystem Assessment. 2005. Ecosystems and Human Well-being: Biodiversity Synthesis. World Resources Institute, Washington, DC. s. 4, Dostupný také z WWW: <http://www.millenniumassessment.org/documents/document.354.aspx.pdf>

¹⁰⁰ Evropská komise. *Sdělení komise - Zastavení ztráty biologické rozmanitosti do roku 2010 - a v dalších letech - Zachování ekosystémových služeb v zájmu dobrých životních podmínek pro lidstvo* {SEC(2006) 607} {SEC(2006) 621} /* KOM/2006/0216 konečném znění */. Dostupný také z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0216:CS:HTML>

¹⁰¹ EEA (EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY). *EU 2010 Biodiversity Baseline: Technical report No 12/2010*. 2010.

celosvětové. Zemědělství má výrazný vliv na biologickou rozmanitost v členských státech a jsou spolu neodmyslitelně provázány z toho důvodu, že zhruba 50 % rozlohy půdy Evropské unie je zemědělsky obhospodařováno. Bohužel po dlouhé období v členských státech docházelo k stále větší intenzifikaci zemědělství na úrodnějších půdách a opouštění nebo zalesňování méně úrodné zemědělské půdy. Právě změny ve využití zemědělské půdy jsou řazeny mezi největší příčiny úbytku biologické rozmanitosti v Evropské unii, protože tradiční zemědělské systémy obhospodařované méně intenzivním způsobem se postupně z krajiny vytrácejí a s nimi mizí i jejich vysoká přírodní hodnota¹⁰².

Zachování biologické rozmanitosti v zemědělsky obhospodařovaných ekosystémech je významné i pro samotné zemědělství, jelikož prvky biologické rozmanitosti poskytují ekosystémové služby neodmyslitelné pro produkční schopnosti zemědělské půdy a zvyšování životní úrovně obyvatel. Zachování a obnova biodiverzity jsou tak důležité pro zachování těchto ekosystémových služeb a jsou nejen podmínkou pro fungování udržitelného zemědělství, ale zajišťují i jeho efektivitu z hlediska ekonomických nákladů na produkci¹⁰³.

3.1 Ochrana biodiverzity v rámci zemědělství a předpisy na ochranu složek životního prostředí a soustava Natura 2000.

V rámci zemědělských činností dochází k negativním vlivům na biodiverzitu a ke znečištění životního prostředí. Vztah biologické rozmanitosti a zemědělství nachází tak nachází své zakotvení v právních předpisech na ochranu složek životního prostředí. Jelikož znečištění mající původ v zemědělském sektoru představuje nejvýznamnější příčinu špatného stavu povrchových a podzemních vod zejména ve státech severozápadní Evropy, bude jednat především o Rámcovou směrnici o vodě 2000/60/ES¹⁰⁴. S právní ochranou vod souvisí i problematika používání hnojiv a pesticidů, které mají značný podíl na znečištění vod a představují riziko pro biodiverzitu i zdraví člověka. Tato oblast byla upravena Směrnicí Rady 91/676/EHS o ochraně vod

---

¹⁰² EEA (EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY). *Distribution and targeting of the CAP budget from a biodiversity perspective: Technical report No 12/2009*. 2010. s.6

¹⁰³ EEA (EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY). *10 messages for 2010 - Agricultural ecosystems*. 2010. ISBN 978-92-9213-142-5.

¹⁰⁴ Evropský parlament a Rada. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/60/ES ze dne 23. října 2000, kterou se stanoví rámec pro činnost Společenství v oblasti vodní politiky. Úř. věst. L 327.

před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů a Směrnice Rady 91/414/EHS o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh ze dne 15. července 1991. Přechod z tradičních zemědělských praktik k intenzivním formám zemědělského hospodaření měl za následek znečištění a degradaci půd, které ztrácejí přirozené funkce a produktivitu. Evropská unie se rozhodla čelit těmto hrozbám s pomocí Tematické strategie pro ochranu půdy¹⁰⁵ z roku 2006, která obsahuje legislativní návrh na rámcovou směrnici jakožto nejlepší prostředek pro zajištění uceleného přístupu k ochraně půdy.

Základním kamenem pro ochranu biologické rozmanitosti v Evropské unii jsou pak předpisy, které zajišťují ochranu nejvzácnějších a nejohroženějších volně žijících evropských druhů rostlin a živočichů v rámci soustavy Natura 2000, jejímž cílem je zachovat rozmanitost druhů a celých ekosystémů. Soustava Natura 2000 je vytvořena na základě směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin¹⁰⁶ (tzv. směrnice o stanovištích) a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků ze dne 30. listopadu 2009¹⁰⁷ (tzv. směrnice o ptácích).

3.2 Ochrana biologické rozmanitosti a zemědělství v politice životního prostředí EU

Zemědělský sektor se svými dopady neomezuje jen na ohrožení biodiverzity, ale svým rozsahem činností má negativní vliv na celkové životní prostředí. Biologická rozmanitost, jako součást širšího životního prostředí, nachází potřebné nástroje ochrany v rámci základních dokumentů na ochranu životního prostředí, které jsou základem pro právní regulaci ochrany biologické rozmanitosti ve vztahu k zemědělství. Na obecné úrovni byl klíčový vztah zemědělství a životního prostředí řešen v rámci Prvního akčního programu životního prostředí z roku 1972. Tento důležitý dokument nastínil základní přístup k otázce zemědělství a životního prostředí, což vedlo v roce 1975 k

---

¹⁰⁵ Evropská komise. Sdělení Komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů - Tematická strategie pro ochranu půdy SEK(2006)620 SEK(2006)1165 /* KOM/2006/0231 v konečném znění */

¹⁰⁶ Směrnice Rady 92/43/EHS ze dne 21. května 1992 o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin Úřední věstník L 206 , 22/07/1992 S. 0007 – 0050.

¹⁰⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/147/ES ze dne 30. listopadu 2009 o ochraně volně žijících ptáků, Úřední věstník L 020 , 26/01/2010 S. 0007 – 0025.

přijetí směrnice č. 268/75/EHS, o zemědělství v horských oblastech a určitých jiných znevýhodněných oblastech, která zohledňovala pomoc pro oblasti citlivé z hlediska životního prostředí. Následně byla tato směrnice doplněna několika nařízeními ke zvyšování zemědělských struktur, která zvýhodňovala a podporovala zemědělství slučitelné se životním prostředím v citlivých, resp. méně příznivých oblastech, např. nařízení č. 1760/87/EHS, o zvyšování pomoci pro environmentálně citlivé oblasti, přírodní zdroje a krajinu. Problematika zemědělství byla obsažena i v dalších akčních programech pro životní prostředí, ale svým významem se stal zásadní Pátý akční program pro životní prostředí z roku 1992, který zařadil zemědělství mezi klíčové sektory (vedle průmyslu, energetiky, dopravy a cestovního ruchu) při realizaci opatření v rámci programu a aplikace principu integrace¹⁰⁸. Základním kamenem programu byl princip integrity, a proto bylo požadováno, aby aspekty životního prostředí byly začleněny do všech strategií a politik Unie, mezi které bylo možné jednoznačně zařadit i společnou zemědělskou politiku EU. Za tímto účelem měla být posílena spolupráce států, soukromé podnikatelské sféry a široké veřejnosti. Jako nezbytné se ukázalo rozšíření souboru nástrojů používaných k ochraně životního prostředí, včetně nástrojů ekonomických. V rámci klíčového sektoru zemědělství se akční plán zaměřil na zvýšenou intenzifikaci zemědělství vedoucí k vyčerpání a degradaci přírodních zdrojů, na kterých je zemědělství závislé. Při zemědělských činnostech měl být kladen důraz na ochranu vody, půdy a genetických zdrojů. Akční program uvedl, že značná část půdy nejvyšší kvality je ničena erozí, v důsledku nevhodných pěstebních postupů a voda i půda jsou znečištěny chemickými látkami používanými pro ochranu plodin. Nadměrné používání těchto chemických vstupů vedlo k resistenci škůdců a nemocí rostlin, a rovněž boj s nemocemi hospodářských zvířat se stal složitější, jelikož zemědělci se uchýlili k chovu geneticky uniformních hospodářských zvířat, která jsou koncentrována na malé ploše. Tyto činitele spolu s nevhodným odvodňováním likvidujícím mokřady vedou právě k zásadnímu ohrožení biodiverzity. Akční program neopomenul stav, kdy tehdejší zemědělský systém vytvářel nadbytky v produkci na náklady EU, přitom nezlepšoval příjmovou stránku zemědělců a docházelo k neudržitelnému využívání

---

¹⁰⁸ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, 591 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-720-1609-1. s. 343

zdrojů¹⁰⁹. Tento stav vedl k dalšímu negativnímu vlivu na biodiverzitu, jelikož bez ekonomické únosnosti nejsou zemědělci schopni obdělávat zemědělskou půdu, jenž je jimi následně opuštěna a dochází k ohrožení druhů závislých na obdělávání dotčeného území.

Zakotvení ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství můžeme najít i v Šestém akčním programu Společenství pro životní prostředí, který byl přijat 22. července 2002¹¹⁰ a skončil v červenci 2012, ale mnoho opatření a činností, jež byly v rámci tohoto programu zahájeny, je prováděno i nadále. Tento program byl vybudován na principu integrace a zaměřil se na vysokou úroveň ochrany životního prostředí a na jeho všeobecné zlepšení, kterého mělo být dosaženo i s pomocí většího důrazu na prevenci a uplatňování zásady předběžné opatrnosti. Priority environmentální politiky se zaměřily zejména na změnu klimatu, na přírodu a biologickou rozmanitost, lidské zdraví, kvalitu života a přírodní zdroje. Prioritní zájmy měly být s použitím principu integrace začleněny do všech politik a činností EU za účelem omezení tlaků na životní prostředí pocházející z různých zdrojů. Těmto prioritám se měly přizpůsobit i politiky EU vztahující se k zemědělskému sektoru, zvláště pak společná zemědělská politika. Pozornost byla věnována především ochraně půdy, jenž je vyčerpatelným zdrojem vystaveným environmentálnímu tlaku a pesticidům, které by měly být používány udržitelným způsobem s cílem minimalizovat negativní vlivy na lidské zdraví a životní prostředí. Podle Šestého akčního programu měla podpora udržitelného využívání a nakládání s půdou vyžadovat větší využití agro-environmentálních opatření a jejich rozšíření v rámci společné zemědělské politiky. Konkrétními cíli a prioritními oblastmi pro ochranu biologické rozmanitosti se akční program zabýval ve svém článku 6, který upravuje i vztah ochrany biodiverzity a zemědělství. Podle tohoto ustanovení vyžadovala ochrana půdy vytvoření tematické strategie zacílené na „*předcházení vzniku znečištění, eroze pouští, postupnému znehodnocování půdy a hydrogeologickým rizikům s přihlédnutím k regionální rozmanitosti včetně zvláštností horských a suchých*

---

¹⁰⁹ Towards sustainability: A European Community programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development. (Pátý akční program pro životní prostředí). *Official Journal of the European Communities*. Také dostupné na WWW: <http://ec.europa.eu/environment/archives/env-act5/pdf/5eap.pdf>

¹¹⁰ Evropský parlament a rada. Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1600/2002/ES ze dne 22. července 2002 o šestém akčním programu Společenství pro životní prostředí. Úř. věst. L 242

oblastí¹¹¹. Začlenění biologické rozmanitosti do zemědělských politických linií a podpora udržitelného venkovského rozvoje a multifunkčního a udržitelného zemědělství měla být docílena pomocí plného využívání tehdejších možností společné zemědělské politiky. Dalším nástrojem měla být podpora šetrnějšího zemědělství k životnímu prostředí, včetně vhodného zavádění extenzivních výrobních metod a posílení integrovaných zemědělských praktik. Spolu s podporou ekologického zemědělství měla hrát stanovená opatření klíčovou roli při budoucím přehodnocení společné zemědělské politiky. V průběhu tohoto přehodnocení byla vyslovena nutnost zohlednit multifunkční úlohu zemědělství a uplatnit vyvážený přístup. Používání pesticidů bylo upraveno v článku 7, který se zabýval prioritní oblastí činnosti pro životní prostředí, lidské zdraví a kvalitu života. Pro oblasti pesticidů a jejich použití v zemědělství byla vyslovena nezbytnost řádného provádění příslušných právních předpisů s průběžným hodnocením za účelem dosažení vysokého stupně ochrany¹¹². V rámci zemědělství měly být více využity techniky pěstování s nízkými vstupy a bez použití pesticidů, dále pak měla být zvýšena uvědomělost uživatelů a zvážena možnost použití finančních nástrojů.

V současné době Komise navrhuje nový všeobecný akční program Unie pro životní prostředí na období do roku 2020 „*Spokojený život v mezích naší planety*“,¹¹³ který však měl vstoupit v platnost již na začátku roku 2013. Návrh nového akčního programu pro životní prostředí stanovuje strategický harmonogram a 9 prioritních cílů, kterých má být dosaženo do roku 2020. Tento program má navázat na předchozí Šestý akční program a odstranit jeho nedostatky k efektivnímu řešení stávajících výzev v oblasti životního prostředí. Jeho hlavní snahou je posílení příspěvku politiky v oblasti životního prostředí k přechodu na nízkouhlíkové hospodářství účinně využívající zdroje, které nejen chrání a zvětšuje přírodní bohatství, ale je předpokladem pro zdraví a dobré životní podmínky občanů (tzv. „*zelená ekonomika*“). Problematika ochrany biologické rozmanitosti a zemědělství nadále zůstává jednou z klíčových oblastí, jelikož přechod na zelenou ekonomiku se má opírat i o již započatou integrovanou strategii k zastavení ztráty biologické rozmanitosti a neobejde se bez úplného začlenění otázek

---

¹¹¹ Evropský parlament a rada. Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1600/2002/ES ze dne 22. července 2002 o šestém akčním programu Společenství pro životní prostředí. Úř. věst. L 242, čl. 6

¹¹² Rada EU. Směrnice Rady ze dne 15. července 1991 o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh. Úř. věst. L 230.

¹¹³ Návrh ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2020 „*Spokojený život v mezích naší planety*“

životního prostředí do jiných politik, mezi které se řadí společná zemědělská politika. environmentální. Velkým příslibem má být právě současná reforma politik EU v oblasti zemědělství a rozvoje venkova, do kterých byly začleněny environmentální aspekty. V tomto ohledu je nejkonkrétnější prioritní cíl č. 1: „*Chránit, zachovávat a zvětšovat přírodní bohatství EU*“, který je zaměřen na ochranu stále ubývajících biologické rozmanitosti a na zastavení poškozování ekosystémů a jejich služeb. Začleněním cílů přírodního bohatství do reformy politiky EU v oblasti zemědělství a rozvoje venkova má vést k ekologizaci společné zemědělské politiky, která by podpořila environmentálně přínosné zemědělské postupy udržování ekologicky cenných zemědělských oblastí. Ekologizace společné zemědělské politiky má výraznou měrou přispět i k naplnění závazků z oblastí ochrany vod a složek půdy, na které prioritní cíl klade velký důraz.

3.3 Strategické programy a akční plány na ochranu biodiverzity s ohledem na problematiku zemědělství v EU

Evropská unie bere na vědomí hrozby snižování různorodosti a rozsahu přírodních ekosystémů - biologické rozmanitosti, která může vést k nejen ke ztrátě vnitřní hodnoty přírody, ale také může způsobit úbytek ekosystémových služeb. Tyto služby jsou nezbytnou složkou i při produkci potravin a k uchování úrodnosti půdy. Evropská unie za účelem ochrany biodiverzity přijala významné závazky a v současnosti z velké míry funguje politický rámec¹¹⁴. Za účelem ochrany biodiverzity byly postupně přijímány strategie a programy. Se stále rostoucím povědomím o negativních dopadech zemědělství na biodiverzitu byla do těchto programů zařazena i problematika zemědělství. Poprvé se biologickou rozmaností zabýval Pátý akční program ES pro životní prostředí Směrem k udržitelnosti, na období 1993-2000 z roku 1993. Důraz zde byl kladen na nutnost pokračování a prohloubení činnosti k vyřešení jednotlivých dílčích témat, ke kterým patřila ochrana biodiverzity a krajiny, jež měla být integrována právě do oblasti zemědělství, energetiky, dopravy a cestovního ruchu.

---

¹¹⁴ Evropská komise. *Sdělení komise - Zastavení ztráty biologické rozmanitosti do roku 2010 - a v dalších letech - Zachování ekosystémových služeb v zájmu dobrých životních podmínek pro lidstvo* {SEC(2006) 607} {SEC(2006) 621} /* KOM/2006/0216 konečném znění */. Dostupný také z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0216:CS:HTML>

Evropská komise formulovala konkrétní cíle v oblasti ochrany biodiverzity ve své Strategii ochrany biologické rozmanitosti ES, kterou přijala v roce 1998 a měla sloužit jako základní nástroj k redukci příčin úbytku biodiverzity. Byl zde stanoven úkol nejen zvrátit zvyšující se trend ztrát na biodiverzitě, ale i cíl, aby byl dosažen uspokojivý stav jak celých ekosystémů (včetně těch zemědělských), tak jednotlivých rostlinných a živočišných druhů. V reakci na globální zrychlující se úbytek biodiverzity, který se již po několik desetiletí nedařilo zastavit, se Evropská unie s pomocí této strategie snažila upevnit své postavení v roli hlavního průkopníka v celosvětovém úsilí ochrany biodiverzity. Toto úsilí v mezinárodním měřítku se mělo projevit ve zvýšené spolupráci v rámci Úmluvy o ochraně biodiverzity CBD, ke které EU již přistoupila roku 1993 rozhodnutím Rady č. 93/626/EHS¹¹⁵.

3.3.1 Akční plán ochrany biodiverzity zemědělství z roku 2001

V roce 2001 na Strategii ochrany biologické rozmanitosti ES z roku 1998 navázalo sdělení Komise COM/2001/0162, které stanovilo jednotlivé akční plány na ochranu biologické rozmanitosti v dílčích oblastech zemědělství, rybolovu, rozvoje a ekonomické spolupráce, a zároveň předestřelo zásady a principy pro jejich fungování. Akční plán ochrany biodiverzity zemědělství¹¹⁶ (*Biodiversity Action Plan for Agriculture*) zohlednil specifické dopady zemědělství na biodiverzitu a uvedl nejnutnější opatření, která měla vést ke zlepšení vztahu biologické rozmanitosti a zemědělství. Zdůraznil, že ochrana biologické rozmanitosti se nemůže vztahovat jen na ohrožené druhy, ale musí být poskytována na všech úrovních biologické rozmanitosti. V případě zemědělství je nutné chránit i biologickou rozmanitost hospodářských zvířat a plodin, druhy spojené se zemědělskou půdou a biodiverzitu organismů, které poskytují zemědělské půdě ekosystémové služby (opylovači, predátoři, půdní organismy) a výrazně ovlivňují úrodnost půdy. Mezi nejvýznamnější negativní vlivy strategie zařadila intenzifikaci zemědělské výroby, opouštění zemědělské půdy a související změny způsobu jejího využití. Strategie prioritně prosazovala méně intenzivní přísun

---

¹¹⁵ EUROPEAN COMMISSION. *EU Biodiversity Policy Development: Malahide Conference 2004*. In: [online]. [cit. 2013-07-29]. Dostupné z:

http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/policy/policy_dev_en.htm

¹¹⁶ THE COUNCIL AND THE EUROPEAN PARLIAMENT. *Biodiversity Action Plan for Agriculture* /* COM/2001/0162 final */. In: [online]. [cit. 2013-07-17]. Dostupné z: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52001DC0162\(03\):en:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52001DC0162(03):en:HTML)

dodávaných vstupů (hnojiv), extenzivní metody zemědělské produkce a dosažení udržitelného využívání přírodních zdrojů, především vody. Zásadní vliv na biodiverzitu byl přiznán společné zemědělské politice EU a strategie se přihlásila k reformním krokům, které proběhly v rámci Agendy 2000¹¹⁷. Reformní snaha Agenda 2000 měla vytvořit podmínky pro udržitelné zemědělství s i ohledem na sociálně-ekonomické aspekty a životní prostředí venkova. V návaznosti na tuto reformu se strategii jevilo jako nejúčinnější začlenit ochranu biodiverzity do předpisů upravující rozvoj venkova.

3.3.2 Problematika biodiverzity a zemědělství v Strategii udržitelného rozvoje z roku 2001 a Poselství z Malahide z roku 2004

Hlavy států a předsedové vlád EU rovněž na zasedání Evropské rady v Göteborgu ve dnech 15. - 16. června 2001 přijali Strategii udržitelného rozvoje, která stanovila, že je nezbytné zastavit snižování biologické rozmanitosti do roku 2010. Mimo ubývání biodiverzity se Strategie udržitelného rozvoje zabývala otázkami globálního oteplování, ztráty orné půdy, snižování odpadů, podporou obnovitelných zdrojů energie a obnovou přírodních stanovišť a ekosystémů¹¹⁸. Závazky v oblasti ochrany biologické rozmanitosti byly potvrzeny i Šestým akčním programem Společenství pro ochranu životního prostředí z roku 2002, který ji zařadil mezi čtyři klíčové priority pro ochranu životního prostředí¹¹⁹. Hlavní cíle prioritní oblasti biologické rozmanitosti byly shrnuty v článku 6 Akčního programu, kde svoje místo zaujal závazek zastavení poklesu biologické rozmanitosti do roku 2010, včetně předcházení a zmírnění vlivu invazivních cizích druhů. Mezi další cíle se zařadil důraz na zachování druhů a stanovišť, nebo na podporu udržitelného využívání půdy za účelem předcházení vzniku eroze, kontaminace a vzniku pouští¹²⁰. Zvýšená pozornost problematice ochrany biologické rozmanitosti a vytyčení ambiciózního cíle zastavit

---

¹¹⁷ European Commission. The 2003 reform. Dostupné také z WWW: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/2003-reform/index_en.htm

¹¹⁸ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, 591 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-720-1609-1. s. 249

¹¹⁹ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, 591 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-720-1609-1. s. 251

¹²⁰ Evropský parlament a Rada. Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1600/2002/ES ze dne 22. července 2002 o Šestém akčním programu Společenství pro životní prostředí. Úř. věst. L 242, čl 1

snížení biologické rozmanitosti do roku 2010 vedlo k přezkoumání politiky EU v letech 2003 až 2004. Po skoro dvou letech od stanovení závazného cíle, přezkoumání politiky vyústilo v konferenci konané v irském Malahide, která se konala v květnu roku 2004. Tato konference na téma „*Biodiverzita a EU - udržitelný život, udržitelné žití se konala za účelem kritického zhodnocení jednotlivých strategií a kroků vedoucích zastavení úbytku biodiverzity do roku 2010*“, a to především z hlediska jejich efektivity, řádné implementace a vhodnosti. O jejím významu svědčí i to, že se těšila velké pozornosti Evropské komise a široké účasti jak ze strany členských států, tak neziskových organizací a budila velký zájem u veřejnosti. Na závěr konference bylo přijato Poselství z Malahide, ve kterém byla dosažena bezprecedentní míra shody všech stran na prioritním zájmu dosažení závazků do roku 2010 - bylo dohodnuto všech 18 záměrů a 97 jednotlivých cílů. Podle zprávy, ačkoliv byla stanovena strategie a akční plány pro dílčí oblasti, nebylo doposud zabráněno úbytku biodiverzity a je nutné urychlit práce na vhodných opatřeních. V souvislosti s těmito opatřeními bylo stanoveno 9 zásadních oblastí, jež měly být dosaženy s pomocí prioritních cílů. Mezi tyto oblasti patřila i ochrana a udržitelné využívání přírodních zdrojů, zemědělství, lesnictví, územní plánování a mezinárodní obchod¹²¹. Zemědělství byla věnována samostatná oblast směřující k integraci ochrany biologické rozmanitosti do Společné zemědělské politiky, aby i tato politika měla přispět k naplnění cíle pro rok 2010. Do roku 2010 měly být identifikovány stanoviště a druhy v zemědělských oblastech a oblasti s vysokou přírodní hodnotou, kterým hrozila ztráta biodiverzity nebo opuštění. V rámci opatření rozvoje venkova měly být podporovány tradiční systémy zemědělského hospodaření nejen v oblastech s vysokou přírodní hodnotou, ale i méně příznivé oblasti pro hospodaření. Zároveň zásady správné zemědělské praxe a agroenvironmentální opatření měly poskytovat ochranu biologické rozmanitosti na základní úrovni. Výrazným tématem bylo i důsledné naplňování "Ptačí" - směrnice 2009/147/ES o ochraně volně žijících ptáků a „*Habitatové směrnice*" - 92/43 EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které vytvářejí prioritní

---

¹²¹ FINAL MESSAGE FROM MALAHIDE. HALTING THE DECLINE OF BIODIVERSITY - PRIORITY OBJECTIVES AND TARGETS FOR 2010. In: [online]. 2004. [cit. 2013-07-9]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/environment/nature/biodiversity/policy/pdf/malahide_message_final.pdf

soustavu Natura 2000, ale zároveň závěry z konference v Malahide připomněly, aby se nezapomínalo na ty cenné části přírody, jež pod tyto směrnice nespádají¹²².

Obdobný přístup byl charakteristický i pro navazující dokument z roku 2006 s názvem „Zastavení ztráty biologické rozmanitosti do 2010 a v dalších letech Zachování ekosystémových služeb v zájmu dobrých životních podmínek pro lidstvo, který Akční plán EU: do roku 2010 a na další léta“¹²³. Tento dokument do sebe zahrnul i problematiku úbytku ekosystémových služeb, která byla předmětem mezinárodního Posouzení ekosystémů na konci tisíciletí pojmenovaná Millenium Ecosystem Assessment. V rámci přístupu EU k politice biologické rozmanitosti je bráno na vědomí, že biologická rozmanitost není rovnoměrně rozšířena, a proto je věnována zvláštní pozornost soustavě Natura 2000. Jelikož se biologická rozmanitost nachází i mimo tyto lokality je nutné přijmout opatření v rámci širšího životního prostředí a je zařadit potřeby biologické rozmanitosti do zemědělské politiky a do jiných politik. V rámci politiky ochrany biodiverzity byly stanoveny čtyři klíčové oblasti a deset prioritních cílů, zdůrazňující klíčová opatření určených v akčním plánu. Nejvýznamnější oblastí politiky byla biologická rozmanitost v EU, která obsahovala již popsany cíl chránit nejvýznamnější stanoviště a druhy, ale prosazovala i zachování a obnovu biologické rozmanitosti a ekosystémové služby na širším území ve venkovských oblastech EU. Nebylo zapomenuto na potřebu posílit slučitelnost regionálního a územního rozvoje a ani nezbytnost zohlednění potřeb biologické rozmanitosti v ranější fázi rozhodovacích procesů. Mezi deset prioritních cílů byl zařazen i závazek zásadně omezit vliv invazivních cizích druhů, a to především vytvoření komplexní strategie a systému včasného varování. V druhé oblasti Evropská unie zaujala své postavení k celosvětové rozmanitosti, když vyzvala k posílení účinnosti mezinárodní správy biologické rozmanitosti a ekosystémových služeb a k významnému snížení dopadu mezinárodního obchodu na celosvětovou biologickou rozmanitost a ekosystémové služby. Poslední dvě oblasti se zaměřily jak na vztah biologické

---

¹²² STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, 591 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-720-1609-1. s. 255

¹²³ Evropská komise. *Sdělení komise - Zastavení ztráty biologické rozmanitosti do roku 2010 - a v dalších letech - Zachování ekosystémových služeb v zájmu dobrých životních podmínek pro lidstvo {SEC(2006) 607} {SEC(2006) 621} /* KOM/2006/0216 konečném znění */*. Dostupný také z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0216:CS:HTML>

rozmanitosti a změny klimatu, tak na posílení znalostní základny pro zachování a udržitelné využití biologické rozmanitosti v EU a celosvětovém měřítku¹²⁴.

Ačkoliv Evropská unie prosazovala téma biologické rozmanitosti do stále vyšších míst politické agendy a existovala jasná snaha zabránit ztrátám biodiverzity a ekosystémových služeb, stále se nedařilo dosahovat cíle zastavení této ztráty do roku 2010. Z tohoto důvodu bylo přistoupeno k přehodnocení základních koncepčních dokumentů, a to především k výše zmiňovanému sdělení Komise nazvané „*Zastavení ztráty biologické rozmanitosti do roku 2010 a v dalších letech - zachování ekosystémových služeb v zájmu dobrých životních podmínek pro lidstvo*“¹²⁵ (viz. výše). Výsledky tohoto hodnocení byly v roce 2008 shrnuty do sdělení Komise pojmenované „*Hodnocení akčního plánu ES pro biologickou rozmanitost v polovině období*“¹²⁶, které přišlo se smutným závěrem, že „*ačkoliv se sdělení o biologické rozmanitosti z roku 2006 setkalo s příznivou odezvou a akční plán EU pro biologickou rozmanitost vykazuje první úspěchy, je vysoce nepravděpodobné, že se při stávající úrovni činnosti podaří splnit celkový cíl zastavení ztráty biologické rozmanitosti do roku 2010. Aby byl tento cíl alespoň z části splněn, muselo by Evropské společenství a jeho členské státy během nadcházejících dvou let vyvinout rozsáhlé dodatečné úsilí.*“ Ve shrnutí dosažených výsledků byly rámcově rozebrány jednotlivé dílčí úspěchy v rámci 4 oblastí politik. V centru zájmu stále zůstala soustava přírodních chráněných území Natura 2000, podle plánu měla být do roku 2010 dokončena suchozemská část, a hlavním úkolem bylo zajištění účinného řízení a obnova těchto lokalit. V hodnocení cíle pro zachování a obnovu biologické rozmanitosti a ekosystémových služeb na širším území venkovských oblastí EU bylo doporučeno, aby společný rámec pro sledování a hodnocení rozvoje venkova v budoucnu zohlednil i ukazatele související s biodiverzitou, aby bylo možno určit účinnost opatření k ochraně biologické rozmanitosti, které byly přijaty v rámci

---

¹²⁴ Evropská komise. *Sdělení komise - Zastavení ztráty biologické rozmanitosti do roku 2010 - a v dalších letech - Zachování ekosystémových služeb v zájmu dobrých životních podmínek pro lidstvo* {SEC(2006) 607} {SEC(2006) 621} /* KOM/2006/0216 konečném znění */. Dostupný také z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0216:CS:HTML>

¹²⁵ Evropská komise. *Sdělení komise - Zastavení ztráty biologické rozmanitosti do roku 2010 - a v dalších letech - Zachování ekosystémových služeb v zájmu dobrých životních podmínek pro lidstvo* {SEC(2006) 607} {SEC(2006) 621} /* KOM/2006/0216 konečném znění */. Dostupný také z WWW: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0216:CS:HTML>

¹²⁶ Evropská komise. *Sdělení komise Radě, Evropskému parlamentu, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů - Hodnocení akčního plánu es pro biologickou rozmanitost v polovině období* {SEC(2008) 3042} {SEC(2008) 3043} {SEC(2008) 3044} {SEC(2008) 3045} /* KOM/2008/0864 konečném znění */

politiky rozvoje venkova. Je zde vyslovena i obava, že produkce biomasy a biopaliv může mít negativní dopad na biologickou rozmanitost, pokud nebudou zavedena příslušná environmentální opatření. Z tohoto důvodu byly v návrhu směrnice o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů stanoveny kritéria udržitelnosti pro biopaliva. Hodnocení tohoto cíle upozorňuje i na významnou mezeru v právních předpisech, která vznikla v důsledku nepřijetí rámcové směrnice o půdě zaměřené na zachování struktury půdy a jejích funkcí.

Ztrátu biologické rozmanitosti se i přes silící úsilí EU nedařilo stále zastavit, a proto Evropská komise přistoupila k vypracování nové strategie s názvem „*Naše životní pojistka, náš přírodní kapitál: strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020*“¹²⁷. Podle nové strategie nelze současné tempo vymírání k ničemu přirovnat a hlavní příčinou jsou lidské činnosti, které vedou k tomu, že nyní ubývají druhy 100 až 1000krát rychleji, než je přirozené. Při hodnocení situace biologické rozmanitosti na území EU vychází strategie z poznatků Evropské agentury pro ochranu životního prostředí (EEA - *European Environmental Agency*)¹²⁸, podle které je v uspokojivém stavu pouze 17 % stanovišť a druhů a 11 % klíčových ekosystémů chráněných podle právních předpisů EU, jelikož nad přínosy převažují rostoucí negativní vlivy mezi něž strategie řadí změnu využívání půdy, nadměrné využívání biodiverzity a jejich složek, rozšiřování nepůvodních invazivních druhů, znečištění a změnu klimatu klimatických změn. Účelem této strategie je nejen zvrátit úbytek biodiverzity, ale i urychlit přechod EU k ekologické politice, která by zajistila účinné využívání přírodních zdrojů. Strategie rozděluje svoji působnost do dvou úrovní, a to na mandát na úrovni EU a celosvětový, aby byla zdůrazněna i prioritita globálního aspektu biodiverzity.

V reakci na nenaplnění cíle do roku 2010 jsou nově na úrovni Evropské unie stanoveny dva časové horizonty. Dlouhodobý výhled by měl být veden vizí do roku 2050, podle které: „Biologická rozmanitost Evropské unie i ekosystémové služby, které poskytuje a jež jsou jejím přírodním kapitálem, mají být do roku 2050 chráněny, oceňovány a vhodným způsobem obnovovány z důvodů skutečné hodnoty biologické

---

¹²⁷ Evropská komise. *SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ Naše životní pojistka, náš přírodní kapitál: strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020* /* KOM/2011/0244 konečném znění */. Dostupný také z WWW:

<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52011DC0244:CS:HTML>

¹²⁸ EEA (EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY). *EU 2010 Biodiversity Baseline: Technical report No 12/2010*. 2010.

rozmanitosti a jako zásadní příspěvek k blahobytu lidstva a hospodářské prosperitě, a aby se tak zabránilo katastrofickým změnám způsobeným úbytkem biologické rozmanitosti.“ Nejbližším časovým horizontem je rok 2020, do něhož má EU „zastavit do roku 2020 úbytek biologické rozmanitosti a degradaci ekosystémových služeb, v maximálním proveditelném rozsahu je obnovit a současně zvýšit příspěvek EU k odvrácení úbytku biologické rozmanitosti v celosvětovém měřítku¹²⁹.“ Celosvětový mandát se hlásí k naplňování Úmluvy CBD, jejíž součástí je i celosvětový strategický plán do roku pro biologickou rozmanitost pro období 2011 - 2020, Nagojskému protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivému a vyváženému sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání. Strategie zahrnuje šest dílčích cílů do roku 2020 zaměřené na zvláštní problematiku a mají působit synergicky k dosažení základního cíle.

Oblasti zemědělství je věnován cíl 3 s názvem Zvýšení podílu zemědělství a lesnictví na udržení a posílení biologické rozmanitosti, jehož záměrem je: „Do roku 2020 maximalizovat zemědělsky využívané plochy (pastviny, ornou půdu a stálé plodiny), na něž se budou vztahovat opatření spojená s biologickou rozmanitostí v rámci Společné zemědělské politiky, aby mohla být zajištěna ochrana biologické rozmanitosti a mohlo být dosaženo měřitelného stavu druhů a stanovišť z hlediska ochrany u těch, které závisejí na zemědělství nebo jsou jím ovlivňovány, a při poskytování ekosystémových služeb ve srovnání se scénářem EU z roku 2010, a přispět tak k posílení udržitelného řízení.“¹³⁰ Konkrétní akce vedoucí k dosažení tohoto stavu jsou popsány v příloze tohoto sdělení a zaměřují se jak na první pilíř společné zemědělské politiky spojený s přímými platbami, tak na druhý pilíř podporující rozvoj venkova. Přímé platby by měly být v budoucnu poskytovány i za poskytování environmentálních statků, které přesahují rámec podmíněnosti a systém podmíněnosti v oblasti dobrého zemědělského a ekologického stavu by měl být zjednodušen. V rámci rozvoje venkova by mělo dojít k začlenění požadavků biologické rozmanitosti do jeho

---

¹²⁹ Evropská komise. *SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ Naše životní pojistka, náš přírodní kapitál: strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020* /* KOM/2011/0244 konečném znění */. 2.1

¹³⁰ Evropská komise. *SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ Naše životní pojistka, náš přírodní kapitál: strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020* /* KOM/2011/0244 konečném znění */. 2:1

programů a měla by být posílena spolupráce mezi zemědělci a lesníky k zajištění kontinuity krajinných prvků a genetických zdrojů. Není zde zapomenuto ani na specifickou problematiku zemědělské genetické rozmanitosti, k již podpoře byl přijat závazek, že: „Komise a členské státy podpoří zavádění zemědělsko-environmentálních opatření, jejichž cílem je podpora genetické rozmanitosti v zemědělství, a prověří prostor pro vypracování strategie zachování genetické rozmanitosti.“¹³¹ Ve vztahu zemědělství a biodiverzity sehraává svou důležitou roli i cíl 2 směřující k posílení ekosystémů a jejich služeb a k lepší funkční propojenosti mezi oblastmi sítě Natura v širší krajině, přičemž má cíl za úkol: „Do roku 2020 se zachovávají a posílí ekosystémy a jejich služby prostřednictvím zavedení ekologické infrastruktury a obnoví se nejméně 15 % poškozených ekosystémů.“¹³²

3.4 Společná zemědělská politika Evropské unie a její vliv na biodiverzitu

Vztah zemědělského hospodaření k ochraně biodiverzity a rozvoji venkova v EU je utvářen v největší míře se Společnou zemědělskou politikou EU (*The EU Common Agricultural Policy - CAP*) a jejím vztahem k politice EU v oblasti životního prostředí. Společná zemědělská politika hraje zásadní roli pro fungování zemědělství a venkova spolu s jeho obyvateli, jelikož spotřebovává 40 % rozpočtu EU a umožňuje zemědělské obhospodařování poloviny rozlohy EU, ačkoliv dnes zaměstnává jen 4,7 % pracující populace EU. Společná zemědělská politika tak má bezesporu svým přístupem a stanovením priorit výrazný potenciál ovlivnit stav životního prostředí a biologické rozmanitosti v celé EU. Ve svém raném období společná zemědělská politika vedla k intenzifikaci zemědělských postupů a opuštění zemědělské půdy, což způsobilo vymizení tradičních zemědělských postupů, degradaci a erozi půdy, ztrátu cenných přírodních stanovišť a biologické rozmanitosti. V poledních desetiletích se CAP modernizovala, aby byla schopna uspokojit potřeby rostoucí populace, a zároveň snížila

---

¹³¹ Evropská komise. *SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ Naše životní pojistka, náš přírodní kapitál: strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020* /* KOM/2011/0244 konečném znění */. příloha Akce 9b

¹³² Evropská komise. *SDĚLENÍ KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU, RADĚ, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ Naše životní pojistka, náš přírodní kapitál: strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020* /* KOM/2011/0244 konečném znění */ příloha, cíl 2

dopady na životní prostředí a napomohla rozvoji venkovských oblastí. K určitému zlepšení ve vztahu k ochraně biodiverzity došlo s pomocí hlavních reforem CAP v 90. letech 20. století, v roce 2003 a 2008, avšak je stále nutné hledat vyvážené řešení mezi zemědělskou produkcí, rozvojem venkova a ochranou životního prostředí. Kompromis mezi těmito oblastmi bude nutné nalézt i v nové připravované společenské politice, která by měla platit po roce 2013. V zájmu biologické rozmanitosti by její nová podoba měla podpořit lepší využití přírodních zdrojů v oblasti zemědělství a s přihlédnutím k multifunkčnímu charakteru zemědělství by mělo dojít k lepší ekosystémové propojenosti¹³³.

Společná zemědělská politika je jednou z nejstarších Evropské unie se silným zakořeněním v evropském integračním projektu a již více jak 40 let má vliv na biologickou rozmanitost. Jejím základním kamenem bylo přijetí Římské smlouvy roku 1957, kterou bylo založeno Evropské hospodářské společenství. Je možné, že tato politika se zrodila jako kompromis mezi Německem a Francií, která byla ochotna připustit vstup německých průmyslových výrobků na svůj trh, jen pokud Německo otevře svůj trh pro francouzské zemědělské produkty. Římská smlouva obsahuje ustanovení o společné zemědělské politice, ale v jejím rámci ovšem nedošlo k přesné formulaci konkrétních cílů a nástrojů CAP, jelikož se zakládající státy fakticky omezily pouze na závazku do budoucna tuto politiku přijmout. Mezi obecné cíle nastíněné politiky patřilo zajištění potravin pro občany členských států EHS, stabilizace trhů a zajištění určitých standardů životní úrovně zemědělců. Ucelená společná politika se tedy ustavovala na začátku 60. let 20. století a upřednostňovala zvyšování zemědělské produkce spolu s růstem příjmů zemědělců. Římská úmluva neobsahovala žádné zvláštní upravující vztah zemědělské politiky a životního prostředí, k čemuž došlo až v rámci přijetí Jednotného evropského aktu v roce 1987, který stanovil, že opatření přijatá na evropské úrovni k ochraně životního prostředí mají být začleněna do všech politik Společenství.¹³⁴

3.4.1 Právní základy společné zemědělské politiky EU

---

¹³³ EEA (EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY). *Agriculture*. In: [online]. 2012 [cit. 2013-07-2]. Dostupné z: <http://www.eea.europa.eu/themes/agriculture/intro>

¹³⁴ JACK, Brian. *Agriculture and EU environmental law*. Burlington, Vt.: Ashgate Pub., c2009, xxv, 273 p. ISBN 07-546-9241-8. s. 1

Na unijní úrovni je dnes společná zemědělská politika EU zakotvena v hlavě III. Smlouvy o fungování EU (SFEU), která se věnuje i společné rybářské politice. Základní článek 38. SFEU stanovuje, že EU vymezuje a provádí společnou zemědělskou politiku, a že do vnitřního trhu zahrnuje rovněž zemědělství a obchod zemědělskými produkty. Za zemědělské produkty se přitom rozumějí „*produkty rostlinné a živočišné výroby a rybolovu, jakož i výrobky po prvotním zpracování, které mají s těmito produkty přímou souvislost*“. Mezi cíle společné zemědělské politiky článek 39 řadí především „*zvýšení produktivity zemědělství podporou technického pokroku a zajišťováním racionálního rozvoje zemědělské výroby a optimálního využití výrobních činitelů, zejména pracovní síly; zajistit tak odpovídající životní úroveň zemědělského obyvatelstva, a to zejména zvýšením individuálních příjmů osob zaměstnaných v zemědělství; stabilizovat trhy; zajistit plynulé zásobování a zajistit spotřebitelům dodávky za rozumné ceny*“. Při jejím vypracování má být brán ohled na specifickou povahu zemědělských činností, které pramení ze sociální struktury v zemědělství a ze strukturálních a přírodních rozdílů mezi různými zemědělskými oblastmi. Právě tyto cíle se však mohou v praxi dostat do konfliktu s cíli, které jsou vlastní politice Unie v oblasti životního prostředí, která podle článku 191 SFEU přispívá k „*zachování, ochraně a zlepšování kvality životního prostředí, ochraně lidského zdraví, uvážlivému a racionálnímu využívání přírodních zdrojů, podpoře opatření na mezinárodní úrovni určených k řešení regionálních a celosvětových problémů životního prostředí, a zejména boj proti změně klimatu*“. Tato politika má za cíl dosahovat vysoké úrovně ochrany a je založena na: „*zásadách obezřetnosti a prevence, odvracení ohrožení životního prostředí především u zdroje a na zásadě znečišťovatel platí*“. Vzájemný vztah obou politik upravuje ve prospěch politiky EU pro oblast životního prostředí článek 11 SFEU, podle něhož: „*požadavky na ochranu životního prostředí musí být zahrnuty do vymezení a provádění politik a činností Unie, zejména s ohledem na podporu udržitelného rozvoje*“.

3.4.2 Historie reforem společné zemědělské politiky a ochrana biologické rozmanitosti

V průběhu své existence prodělala společná zemědělská politika několik významných posunů, které vedly ke zmírnění dopadů zemědělského hospodaření na

životní prostředí a biodiverzity v EU. Již na počátku 80. let mohla společná zemědělská politika slavit první úspěchy, jelikož se jí podařilo dosáhnout cílů, které si vytyčila. Naplnily se požadavky stanovené Římskou smlouvou z roku 1957, jelikož se podařilo dosáhnout zvýšené produktivity zemědělského sektoru, která měla zajistit přiměřenou životní úroveň obyvatelstva a vedla k soběstačnosti EU v oblasti zemědělských produktů. Bylo docíleno vytvoření jednotného trhu a jednotného systému podpory zemědělského sektoru, čemuž napomohlo odstranění různorodých národních podpor. Pomocí cenové politiky a stanovení fixních výkupních cen zemědělských produktů pak společná zemědělská politika ochránila zemědělský sektor před volatilitou cen zemědělských komodit na trzích a zajistila jeho fungování, což podpořilo ekonomickou a sociální úroveň venkovského obyvatelstva. V rámci poskytovaných podpor se rovněž podařilo poskytnout kompetenční výhodu zemědělcům, kteří tak mohli své produkty nabízet za lepší cenu a byli tak chráněni před konkurencí importovaných produktů, a naopak byl podpořen export¹³⁵. Jelikož byla poskytovaná podpora vázána na výši produkce (*coupled production*), zemědělci přistupovali k intenzivním metodám zemědělství, což mělo nevídané dopady na biologickou rozmanitost v EU a vedlo k neudržitelnému využívání přírodních zdrojů. Spolu s úspěchy se však v 80. letech 20. století začaly projevovat i nedostatky společné zemědělské politiky, které spočívaly převážně v přílišné orientaci na zvyšování produkce. Zemědělský sektor začal vykazovat nadbytečnou produkci, kterou následně uváděl i na mezinárodní trhy, avšak cenou a množstvím zemědělských produktů poškozoval tržní mechanismy, což vedlo k negativnímu vlivu na celosvětovou zemědělskou produkci a biodiverzitu¹³⁶.

První významná reforma vedoucí ke zlepšení vztahu k biologické rozmanitosti se uskutečnila v roce 1992, jenž byla prosazena tehdejším komisařem pro zemědělství, po kterém dostala název „*Mac Sharryho reforma*“. Tato reforma znamenala předěl mezi starou a moderní zemědělskou politikou, jelikož přešla od podpory produkce s pomocí cenové politiky k podpoře samotných zemědělských producentů s použitím přímých plateb bez ohledu na množství či cenu zemědělských produktů (*decoupling of direct*

---

¹³⁵ WILKINSON, Guy. Agriculture and problem of surpluses. Green Europe, číslo 170, rok.:1980 str.: 5-6. Také dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/crisis-years-1980s/surpluses_en.pdf.

¹³⁶ European commission. *Reflections on the common agricultural policy (Commission communication to the Council presented on 8 December 1980)*, s. 7. Dostupné také z WWW: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/crisis-years-1980s/com80-800_en.pdf

payment to farmers)¹³⁷. Snížení podpory cenové politiky mělo za cíl stabilizovat trhy a zemědělskou produkci, diverzifikovat zemědělství a ulevit rozpočtu EU. Přímé platby měly za cíl zmírnit dopad razantního snižování cenové podpory, ale rovněž umožnily začlenit prvky ochrany životního prostředí a biodiverzity¹³⁸. Reformní úsilí je třeba chápat i v souvislosti s tím, že se ve stejném roce 1992 se na mezinárodní úrovni konala Konference OSN o životním prostředí v Rio de Janeiro, na které byly přijaty zásadní dokumenty pro oblast biologické rozmanitosti a zemědělství. Rovněž Evropská unie musela na mezinárodním poli čelit velkému tlaku Cairnské skupiny v rámci Uruguayského kola jednání WTO, která požadovala, aby EU svou CAP dodržovala mezinárodní obchodní dohody a nepoškozovala nadále mezinárodní trh¹³⁹. Evropská unie si uvědomila význam zemědělství pro péči o životní prostředí a reformní úsilí v tomto směru vyústilo v přijetí souboru agroenvironmentálních opatření zakotvených v nařízení Rady č. 2078/92/EHS. Tato opatření měla za cíl motivovat zemědělce k zemědělským činnostem, které by přispěly ke zlepšení stavu životního prostředí a venkovské biodiverzity. Agroenvironmentální opatření spočívala především v podpoře zalesňování zemědělské půdy, podpoře produkčních technologií šetrných k životnímu prostředí a postupů týkajících se ponechání půdy ladem i péče o dlouhodobě nevyužívanou zemědělskou a lesní půdu. Stejně tak nebylo zapomenuto jak na potřebu omezení používání průmyslových hnojiv a pesticidů, tak na zachování zemědělské biodiverzity, jelikož byl podpořen chov ohrožených plemen a pěstování plodin ohrožených ztrátou genetické rozmanitosti¹⁴⁰. Mac Sharryho reforma přinesla významné změny, jelikož se věnovala zemědělství i z jiných úhlů pohledů, než z pohledu trhů nebo cenové politiky a soustředila se i na otázku šetrné zemědělské produkce ve vztahu k biologické rozmanitosti.

---

¹³⁷ ¹³⁷ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387. s. 578
viz. více: European Commission. *The common agricultural policy: a story to be continued*. Luxembourg: EUR-OP. ISBN 978-927-9232-657.

¹³⁸ European Commission. *The 1992 reform ("MacSharry reform")*. Dostupné také z WWW: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/1992-reform/index_en.htm

¹³⁹ JACK, Brian. *Agriculture and EU environmental law*. Burlington, Vt.: Ashgate Pub., c2009, xxv, 273 p. ISBN 07-546-9241-8. s. 239

¹⁴⁰ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, 591 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-720-1609-1. s. 343-344

Na tyto významné změny navázala v roce 2000 nová reforma CAP, která našla své zakotvení v dokumentu Agenda 2000¹⁴¹, který se zabýval sociálním a ekonomickým rozvojem EU v souladu s Amsterodamskou smlouvou. Agenda 2000 si kladla za cíl pokračovat v rozšiřování přímých plateb nezávislých na produkci jako náhradu za snižování cenové podpory a posílit politiku v oblasti rozvoje venkova. Rovněž měla být přijata další opatření k podpoře životního prostředí a biodiverzity, a standardy jejich ochrany se měly stát také předmětem debaty v rámci jednání o mezinárodním obchodu. Mělo být tak dosaženo udržitelného zemědělství s pomocí stabilizace mezinárodního a vnitřního trhu EU, zajištění rozvoje venkova a ochrany životního prostředí¹⁴². Snižování cenové podpory vázané na produkci vedlo k poklesu příjmů zemědělského obyvatelstva a potřeba nahradit tuto ztrátu vedla k posílení politiky rozvoje venkova, která byla nastíněna již Mac Sharryho reformou. Posílení politiky rozvoje venkova vyústilo ve zformování II. samostatného pilíře CAP, který měl zajistit lepší životní úroveň venkovského obyvatelstva, ale také poskytnout nástroj k posílení vztahu mezi zemědělskou prvovýrobou a životním prostředím.

Další reforma CAP proběhla v letech 2003 až 2004 a přinesla s sebou řadu opatření zaměřených na konkurenceschopnost zemědělského sektoru, posílení udržitelného zemědělství s ještě větším důrazem na význam politiky rozvoje venkova¹⁴³. Tato reforma znamenala novou etapu v historii CAP, jelikož zavedla režim jednotné platby a přímé platby se staly nezávislé na produkci ve většině odvětví zemědělské produkce. Podpora zemědělců se stala nezávislá na rozhodnutí o produkci, a ti se mohli začít rozhodovat na základě tržních podnětů, což vedlo k větší konkurenceschopnosti zemědělského sektoru EU. Ačkoliv byly podpůrné ceny sníženy a pohybovaly se na stejné úrovni jako na světových trzích, EU si udržela celosvětovou konkurenceschopnost. Podařilo se tak odstranit zásadní motivaci k intenzifikaci zemědělství, která vedla k přebytkům zemědělských produktů a měla významný vliv na evropskou biodiverzitu. Nejvýznamnějším krokem pro ochranu životního prostředí a biodiverzity venkova bylo přijetí systému kontroly podmíněnosti (*cross-compliance*), na

---

¹⁴¹ Evropská komise. *Agenda 2000 - Vol. I: For a stronger and wider Union - Vol. II: The challenge of enlargement* /* COM/97/2000 final - Vol. I */ /* COM/97/2000 final - Vol. II */.

¹⁴² MCMAHON, Joseph A. *EU agricultural law*. New York: Oxford University Press, 2007, xlii, 412 p. ISBN 19-045-0165-6. s. 233-235

¹⁴³ European Commission. The 2003 reform. Dostupné také z WWW: http://ec.europa.eu/agriculture/cap-history/2003-reform/index_en.htm

jejímž základě se snižují platby zemědělcům, kteří nedodržují normy EU týkající se zemědělské činnosti, včetně významných ustanovení chránících biologickou rozmanitost. Došlo tak k zakotvení prevence rizik zhoršování životního prostředí při zemědělských činnostech, jelikož vyplácení plateb v plné výši začalo být závislá na dodržování norem týkajících se životního prostředí, bezpečnosti a kvality potravin, jakož i dobrých životních podmínek zvířat¹⁴⁴.

3.4.3 Současná podoba společné zemědělské politiky a její vliv na zemědělskou biodiverzitu

Současná podoba zemědělské politiky je výrazně ovlivněna poslední reformou, kterou Komise EU začala prosazovat již roku 2007 svým sdělením COM (2007) 722 "Příprava na kontrolu stavu reformy společné zemědělské politiky"¹⁴⁵. Komise vyjádřila potřebu další implementace reformy z roku 2003 a přijmutí potřebných opatření, aby CAP byla schopna reagovat na rychle měnící se životní prostředí. Již roku 2008 bylo dosaženo politické dohody a byl přijat soubor reformních opatření, které vedly k reformě nazvané Kontrola stavu reformy CAP v roce 2008 (*the 2008 CAP Health Check*). Tato opatření měla za cíl zmodernizovat a zjednodušit CAP, aby mohla lépe reagovat na požadavky trhu, ale především se rychle přizpůsobit novým výzvám. A to klimatickým změnám, požadavkům vodního hospodářství a stále rostoucí významu bioenergetiky spolu s produkcí biopaliv. Společná zemědělská politika vystavená klimatickým změnám se měla připravit na nejistoty spočívající ve změnách klimatických podmínek, dostupnosti vody a změnách charakteristik půdy. Reforma předpokládala, že budoucí vývoj ještě více ztíží dosažení cíle zastavit ztrátu biologické rozmanitosti do roku 2010 a CAP byla přisouzena klíčová role v ochraně biologické rozmanitosti¹⁴⁶. V rámci reformy mělo dojít i ke zjednodušení a zdokonalení cílů

---

¹⁴⁴ Evropská komise. Sdělení komise Radě a Evropskému parlamentu - Příprava na kontrolu stavu reformy SZP /* KOM/2007/0722 konečném znení */

¹⁴⁵ Evropská komise. Sdělení komise Radě a Evropskému parlamentu - Příprava na kontrolu stavu reformy SZP /* KOM/2007/0722 konečném znení */

¹⁴⁶ EUROPEAN COMMISSION. Overview of the CAP Health Check and the European Economic Recovery Plan: Modification of the RDPs : some facts and figures [online]. 2010 [cit. 2013-07-30]. ISBN 978-92-79-16854-3. Dostupné z: http://bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/en_GB/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=K33010504&CatalogCategoryID=un8KABstLQ4AAAEjIYcY4e5K

kontroly podmíněnosti, která po svém zavedení v roce 2003 vykazovala praktické problémy. Jako nezbytné se ukázalo odstranění požadavků, které neměly své opodstatnění a nebyly spojeny s odpovědností zemědělců. Přijatá opatření se měla zaměřit na dobrý zemědělský a ekologický stav, tak aby byly zachovány ekologické výhody, které představuje vynětí půdy z produkce, a řešily problémy spojené s vodním hospodářstvím¹⁴⁷.

3.5 První pilíř společné zemědělské politiky EU a jeho vliv na biodiverzitu

Historická potřeba zajištění fungování zemědělského sektoru s pomocí tržních podpor na jedné straně a neustále rostoucí význam opatření vedoucích k rozvoji venkova na straně druhé, vedly k ustálení dvou základních pilířů CAP. Přes odlišné zaměření jsou oba pilíře mezi sebou provázány a vzájemně se doplňují, jelikož by měly spolu směřovat za dosažením udržitelného zemědělství, které bere ohledy na životní prostředí a ochranu biodiverzity. V rámci hledání rovnováhy mezi dvěma pilíři dochází k postupnému snižování přímých plateb v prvním pilíři a uvolněné finanční prostředky mají být použity k posílení politiky Společenství v oblasti rozvoje venkova.

První pilíř představuje soubor nejstarších nástrojů CAP, které zajišťují řádné fungování zemědělské produkce a vytvářejí společnou organizaci trhu zemědělských produktů v souladu se základními principy CAP a článkem 40 SFEU¹⁴⁸. Jedná se především o přímé platby zemědělcům, které jsou dnes z velké části nezávislé na produkci a mají být zárukou stabilních příjmů zemědělců, jež jsou vystaveny volatilitě cen zemědělských produktů na trhu. Mezi nástroje I. pilíře se řadí i další opatření trhu, jako podpora specifických produktů, exportní náhrady a intervence. Základní právní zakotvení společných pravidel pro režimy přímých podpor se nalézá v nařízení Rady (ES) č. 73/2009¹⁴⁹, které je dále rozvedeno nařízením Komise (ES) č. 1120/2009

---

¹⁴⁷ Návrh rozhodnutí Rady, kterým se mění rozhodnutí 2006/144/ES o strategických směrech Společenství pro rozvoj venkova (programové období 2007–2013)/* KOM/2008/0306 v konečném znění.

¹⁴⁸ European Commission. Direct payments. Dostupné také z WWW:

http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/direct-payments/index_en.htm

¹⁴⁹ NAŘÍZENÍ RADY (ES) č. 73/2009 ze dne 19. ledna 2009, kterým se stanoví společná pravidla pro režimy přímých podpor v rámci společné zemědělské politiky a kterým se zavádějí některé režimy podpor pro zemědělce a kterým se mění nařízení (ES) č. 1290/2005, (ES) č. 247/2006, (ES) č. 378/2007 a zrušuje nařízení (ES) č. 1782/2003

,kterým se stanoví prováděcí pravidla k režimu jednotné platby podle hlavy III nařízení Rady (ES) č. 73/2009, a podrobnou úpravu režimů podpory hlavy IV. a V. nabízí nařízení Komise (ES) č. 1121/2009. Podrobná pravidla upravující podmíněnost, modulaci a integrovaný administrativní a kontrolní systém v rámci režimů přímých podpor jsou obsažena v nařízení Komise (ES) č. 1122/2009.

V současnosti se podařilo podporu zemědělcům oddělit od produkce a je vyplácena v různých režimech jednotné platby (*Single Payment Scheme*), které byly zavedeny již v roce 2003¹⁵⁰. V 15 členských státech, které byly členy již před rokem 2004, jsou platby podle jejich volby vypláceny na regionálním nebo historickém základě. Výše těchto plateb byla stanovena na základě částek přímých plateb, které zemědělci obdrželi v minulosti (historický model), nebo z částek na hektar vyplácených na regionálním základě (regionální model), přičemž se vycházelo z referenčních údajů za roky 2000, 2001 a 2002. Státy, které přistoupily do EU v roce 2004, neměly tyto údaje k dispozici, a z tohoto důvodu je pro ně vytvořen zjednodušený režim jednotné platby na plochu (*Single Area Payment Scheme*), jenž je založen na platbách jednotných částek na hektar způsobilé zemědělské půdy až do výše vnitrostátního stropu¹⁵¹.

Nejvýznamnějším nástrojem I. pilíře pro ochranu životního prostředí a biologické rozmanitosti je systém kontroly podmíněnosti (*Cross compliance*). V rámci kontroly podmíněnosti má každý zemědělec povinnost dodržovat povinné požadavky na hospodaření (*Statutory Management Requirements - SMR*) a zachovávat dobrý zemědělský a environmentální stav (*good agricultural and environmental condition - GAEC*). V případě nedodržení pravidel podmíněnosti se zemědělec vystavuje hrozbě snížení plateb nebo dokonce vyloučení z plateb. Povinné požadavky na hospodaření upravuje článek 5 nařízení Rady (ES) č. 73/2009 a přenechává stanovení těchto požadavků na právních předpisech Společenství uvedených v příloze II. nařízení. Právní předpisy souvisí se třemi základními oblastmi, které se zabývají jednak problematikou veřejného zdraví, zdraví zvířat a rostlin, poté ochranou životního prostředí a naposledy dobrými životními podmínkami zvířat. Z pohledu ochrany biodiverzity se jeví jako

---

¹⁵⁰ NAŘÍZENÍ RADY (ES) č. 1782/2003 ze dne 29. září 2003, kterým se stanoví společná pravidla pro režimy přímých podpor v rámci společné zemědělské politiky a kterým se zavádějí některé režimy podpor pro zemědělce

¹⁵¹ Evropský parlament. První pilíř společné zemědělské politiky: II. Přímá podpora podnikům. Dostupné také z WWW:

http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/policies/agriculture/article_7211_cs.htm

nejdůležitější povinnost dodržovat předpisy z oblasti životního prostředí uvedené v bodu A zmiňované přílohy. Přičemž nejvýznamnější požadavky jsou stanoveny směrnicí Rady 2009/147/ES, o ochraně volně žijících ptáků tzv. „Ptačí směrnice“ a směrnicí Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin tzv. „Habitatová směrnice“, které vytváří a zajišťují ochranu evropské soustavy Natura 2000, chránící nejvýznamnější druhy a stanoviště v Evropě. Pozornost je dále věnována ochraně vod v rámci zemědělských činností, při jejichž provádění jsou zemědělci povinni dbát požadavků na ochranu podzemních vod před znečišťováním některými nebezpečnými látkami¹⁵² a ochraně vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů¹⁵³. Rovněž je nutné dodržovat požadavky vedoucí k ochraně životního prostředí a zejména půdy při používání kalů z čistíren odpadních vod v zemědělství¹⁵⁴.

Povinnost dodržovat dobrý zemědělský a environmentální stav vyplývá z článku 6 nařízení Rady (ES) č. 73/2009, který stanovuje, že *„členské státy dbají na to, aby veškerá zemědělská půda, a zejména půda, která se již nevyužívá pro účely produkce, byla udržována v dobrém zemědělském stavu a environmentálním stavu“*. Na základě rámce stanoveného v příloze III stanoví členské státy na vnitrostátní nebo regionální úrovni minimální požadavky týkající se dobrého zemědělského a environmentálního stavu, které zohledňují charakteristiky dotyčných oblastí, zejména půdní a klimatické podmínky, stávající způsoby hospodaření, využití půdy, střídání plodin, zemědělské praktiky a strukturu zemědělských podniků. Členské státy nesmí stanovit minimální požadavky, které nejsou uvedeny v tomto rámci. Příloha III Rady (ES) č. 73/2009 rozděluje požadavky dobrého zemědělského a environmentálního stavu do základních tematických okruhů, které obsahují povinné a nepovinné standardy. Důraz je kladen především na téma ochranu půdy před erozí a na ochranu organických složek půdy pomocí vhodných praktik, a na zachování struktury půdy pomocí vhodných opatření. Mezi povinné standardy zde patří zajištění minimálního pokryvu půdy a úrovně obhospodařování s ohledem na specifické místní podmínky a obdělávání půdy se

---

¹⁵² Rada EU. Směrnice rady ze dne 17. prosince 1979 o ochraně podzemních vod před znečišťováním některými nebezpečnými látkami. Úř. věst. L 20, 26.1.1980, s. 43—48

¹⁵³ Rada EU. Směrnice Rady 91/676/EHS ze dne 12. prosince 1991 o ochraně vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů

¹⁵⁴ Rada EU. Směrnice Rady 86/278/EHS ze dne 12. července o ochraně vod životního prostředí a zejména půdy při používání kalů z čistíren odpadních vod v zemědělství

strništěm. Dalším tématem je zajištění minimální úrovně péče a zabránění zhoršení stanovišť s pomocí povinných standardů zaměřených na zachování krajinných prvků (mezí, rybníků, stromořadí), zabránění šíření nežádoucí vegetace na zemědělskou půdu a ochranu stálých pastvin. Neméně významným tématem je udržitelné využívání vody včetně její ochrany před znečištěním a povrchovým stékáním. Povinné standardy se zde vztahují na zřízení ochranných pásem podél vodních zdrojů a na dodržování schvalovacích postupů při využití vody k zavlažování.

V souvislosti ochranou životního prostředí a biologické rozmanitosti je nezbytné zmínit i článek 68 nařízení Rady (ES) č. 73/2009, který umožňuje členským státům poskytnout zvláštní podporu zemědělcům mimo jiné pro zvláštní druhy zemědělské činnosti důležité pro ochranu či zlepšení životního prostředí, nebo pro zvláštní zemědělské činnosti, z nichž vyplývají dodatečné agroenvironmentální výhody. Aby byl zajištěn soulad těchto podpor s mezinárodními dohodami WTO a mohly být zařazeny mezi dovolené podpory v rámci WTO Green Box nesmí přesahovat 3,5 % vnitrostátních stropů. V souvislosti s tím je dovoleno poskytnout podporu až do 10 % vnitrostátních stropů, avšak musí být povolena ze strany Komise, která přezkoumá její přípustnost z hlediska mezinárodních obchodních dohod WTO a její potencionální negativní vliv na trh¹⁵⁵.

3.5.1 Druhý pilíř společné zemědělské politiky a jeho vliv na biodiverzitu

Druhý pilíř CAP je utvářen politikou rozvoje venkova, která hraje klíčovou úlohu v územní, hospodářské a sociální soudržnosti Unie a nabízí zásadní potenciál pro ochranu životního prostředí a biologické rozmanitosti. Politika rozvoje venkova má za cíl zajistit rozvoj venkovských oblastí, založeného na jeho schopnosti poskytovat celou řadu veřejných služeb, které překračují rámec pouhé produkce potravin, a na potenciálu hospodářství venkova vytvářet nové příjmy a pracovní místa a zachovat přitom kulturu, životní prostředí včetně ochrany biologické rozmanitosti. Druhý pilíř CAP má doprovázet a doplňovat politiku tržně zaměřeného I. pilíře, aby CAP byla v souladu s multifunkčním modelem zemědělské činnosti¹⁵⁶.

---

¹⁵⁵ EEA (European Environment Agency), 2009, EEA Technical report Distribution and targeting of the CAP budget from a biodiversity perspective, ISSN 1725–2237,

¹⁵⁶ Evropský parlament. Druhý pilíř společné zemědělské politiky: Politika rozvoje venkova. Dostupné také z WWW: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/cs/FTU_4.2.5.pdf

Základním právním pramenem II. pilíře je nařízení Rady č. 1698/2005 ze dne 20. září 2005 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFR), které zavedlo nový systém podpory. Předchozí nařízení Rady č. 1257/1999 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EZOZF), jenž v roce 1999 rámcově sjednotilo několik dílčích předpisů zaměřených na rozvoj venkova a stálo u zrodu konceptu II. pilíře, mělo být zrušeno od 1. ledna 2007, s výjimkou opatření týkajících se znevýhodněných oblastí, která měla být zrušena později.

Nařízení Rady č. 1698/2005 pro podporu rozvoje venkova stanovilo 3 základní cíle, které spočívají v zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a zlepšování životního prostředí a krajiny podporou hospodaření s půdou. Poslední cíl je pak zaměřen na zlepšování kvality života ve venkovských oblastech a povzbuzení diverzifikace hospodářské činnosti. Těmto cílům odpovídají i tři osy, jež obsahují podrobnější opatření k jejich dosažení. Vymezená politika rozvoje venkova a její cíle jsou realizovány národními strategickými plány a programy rozvoje venkova členských států, které obsahují opatření podle strategických os tak, aby odpovídaly potřebám daného území. Nařízení se zavazuje podpořit investice do ochrany životního prostředí, stejně jako podpořit specifické metody hospodaření s půdou, jež by byly slučitelné s potřebou ochrany přírodního prostředí a krajiny. V návaznosti na 6. akční program Společenství pro životní prostředí a na požadavek udržitelného rozvoje, nařízení zdůrazňuje, že: *„mezi klíčové otázky, které je třeba řešit, patří biologická rozmanitost, správa lokalit Natura 2000, ochrana vody a půdy, zmírnění změny klimatu, včetně snížení emisí skleníkových plynů, snížení emisí amoniaku a udržitelné používání pesticidů.“*¹⁵⁷

Z pohledu ochrany biologické rozmanitosti je nejvýznamnější osa 2 Zlepšování životního prostředí a krajiny, jenž je zaměřená na udržitelné využívání zemědělské půdy a krajiny prostřednictvím plateb v režimu podpory zemědělců ve znevýhodněných oblastech (*Less Favoured Areas -LFA*) za přírodní znevýhodnění v horských oblastech a znevýhodnění v oblastech jiných než horských. Opatření osy 2 rovněž umožňuje poskytování plateb zemědělcům za ztížení zemědělského hospodaření v rámci sítě Natura 2000 a při provádění směrnice 2000/60/ES stanovující rámec činností v oblasti

---

¹⁵⁷ NAŘÍZENÍ RADY (ES) Č 1698/2005 ze dne 20. září 2005 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV) (31)

vodní politiky EU. Neméně důležitým souborem opatření jsou pak platby za agroenvironmentální opatření¹⁵⁸.

Podpora zemědělců v méně příznivých oblastech má své kořeny v směrnici Rady 75/268/EHS ze dne 28. dubna 1975 o zemědělském hospodaření v horských a v některých znevýhodněných oblastech, avšak tato podpora byla zaměřena především na zabránění odchodu zemědělců z horských oblastí s nízkou úrodností půdy nebo špatnými klimatickými podmínkami. Přestože směrnice měla především socioekonomický základ s cílem zabránit vylidnění venkovských oblastí, jako první zdůraznila roli zemědělství pro životní prostředí, když svým úspěchem zabránila úpadku zemědělství na venkově, který by vedl ke ztrátám na biodiverzitě a zániku vysoce hodnotných přírodních stanovišť¹⁵⁹. Nařízením Rady (ES) č. 1698/2005 se podařilo změnit logiku tohoto starého režimu podpor a nyní lépe odpovídá potřebám znevýhodněných oblastí, kde nedošlo k intenzifikaci z důvodů fyzických překážek a trvalým zemědělským hospodařením je podporováno zachování cenné otevřené krajiny, polopřírodních stanovišť a biologické rozmanitosti. Toto nařízení nově definuje podporu, která je nyní poskytována v rámci plateb za přírodní znevýhodnění zemědělců v horských oblastech a plateb zemědělcům ve znevýhodněných oblastech jiných než horských. V souvislosti s novou definicí se však v roce 2005 nepodařilo dosáhnout shody pro stanovení nového odpovídajícího systému pro vymezení těchto oblastí a měl být po omezenou dobu zachován systém předešlého nařízení Rady (ES) č. 1257/1999, který však kvůli opětovným neshodám zůstává nadále v platnosti¹⁶⁰. Toto nařízení stanovuje rámec tří kategorií znevýhodněných oblastí, mezi které zahrnuje horské oblasti, jiné znevýhodněné oblasti a oblasti postižené zvláštními nevýhodami, kterým vymezuje rámec pro jejich určení¹⁶¹. Horské oblasti jsou vymezeny jako oblasti se značným omezením možností využití půdy a vysokými náklady na její obhospodařování z důvodu „*velmi obtížných klimatických podmínek daných nadmořskou výškou, jejichž*

---

¹⁵⁸ NAŘÍZENÍ RADY (ES) Č 1698/2005 ze dne 20. září 2005 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV) čl. 36

¹⁵⁹ JACK, Brian. *Agriculture and EU environmental law*. Burlington, Vt.: Ashgate Pub., c2009, xxv, 273 p. ISBN 07-546-9241-8.

¹⁶⁰ Evropská komise. sdělení komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů - Cesta k cílenějšímu zaměření podpory určené zemědělcům v oblastech s přírodním znevýhodněním {SEK(2009) 449} {SEK(2009) 450} {SEK(2009) 451} /* KOM/2009/0161 konečném znění */

¹⁶¹ Rada EU. Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 ze dne 17. května 1999 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EZOZF) a o změně a zrušení některých nařízení. Úř. věst. L 160, 26.6.1999, s. 80—102 Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999, článek 17

vliv podstatně zkracuje vegetační dobu; sklonu svahů na větší části příslušné plochy v nižší nadmořské výšce, jež jsou příliš strmé pro použití strojů nebo vyžadují použití velmi nákladného zvláštního vybavení, nebo kombinace těchto dvou faktorů, pokud nevýhoda vyplývající z každého z nich zvláště je sice méně zřetelná, ale z jejich kombinace vzniká stejná nevýhoda“. Dále se za horské oblasti považují oblasti severně od 62. rovnoběžky a určité přilehlé oblasti¹⁶². Jiné znevýhodněné oblasti (tzv. přechodné znevýhodněné oblasti) ohrožené dalším využíváním půdy, kde je nezbytné zachování přírodního prostředí, zahrnují zemědělské oblasti, které jsou z hlediska přirozených podmínek produkce stejnorodé a vykazují všechny následující znaky: „*Přítomnost půdy, která je méně úrodná, obtížně obdělávatelná a má omezený potenciál, jenž nemůže být zvýšen bez značných nákladů, a která je především vhodná pro rozsáhlý chov hospodářských zvířat; produkce, která vyplývá z přirozeně nízké úrodnosti je s ohledem na hlavní ukazatele hospodářských výkonů v zemědělství znatelně podprůměrná; nízká nebo klesající hustota obyvatelstva převážně závislého na zemědělství a jejíž urychlený pokles by ohrozil životaschopnost dotyčné oblasti a její další osídlení*“¹⁶³. Oblasti postižené zvláštními nevýhodami jsou pak oblasti, ve kterých by měla být zemědělská činnost zachována z důvodů zachování a zlepšení životního prostředí, udržení přírodního prostředí, ochrany turistického potenciálu a pobřežních oblastí¹⁶⁴. Největší nedostatky jsou spatřovány ve vymezení přechodných znevýhodněných oblastí, které je založené na ukazatelích podle čl. 19 nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 a u něhož panují obavy z neúčinného a špatně cíleného využívání finančních prostředků. Důvodem těchto obav pramení ze sociálně-ekonomického charakteru kritérií, která jsou pozůstatkem starého režimu a již neodrážejí základní cíle plateb za přírodní znevýhodnění. Věrohodnost zaměření podpory z hlediska cílů opatření i tím, že je vymezení založeno na řadě vnitrostátních kritérií, která nelze na evropské unii srovnávat. Tuto zastaralost a nejednotnost by mohlo odstranit nové vymezení přechodných znevýhodněných oblastí, které by bylo založené na společných

---

¹⁶² Rada EU. Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 ze dne 17. května 1999 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EZOZF) a o změně a zrušení některých nařízení. Úř. věst. L 160, 26.6.1999, s. 80—102 Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999, článek 18

¹⁶³ Rada EU. Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 ze dne 17. května 1999 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EZOZF) a o změně a zrušení některých nařízení. Úř. věst. L 160, 26.6.1999, s. 80—102 Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999, článek 19

¹⁶⁴ Rada EU. Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 ze dne 17. května 1999 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EZOZF) a o změně a zrušení některých nařízení. Úř. věst. L 160, 26.6.1999, s. 80—102 Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999, článek 20

osmi kritériích pro půdu a klima a na prahových hodnotách. Oblast by byla označena za postiženou významnými přírodními nevýhodami, pokud velká část zemědělsky nevyužívané půdy (nejméně 66 %) splňovala alespoň jedno kritérium na prahové hodnotě¹⁶⁵.

Zemědělské hospodaření v oblastech evropské sítě Natura 2000 může mít výrazný negativní vliv na biologickou rozmanitost těch nejcennějších stanovišť a druhů, a z tohoto důvodu směrnice Rady 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků spolu se směrnicí Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, stanovují pro zemědělskou činnost určitá omezení a opatření. Tyto zatěžující omezení při provádění směrnic znamenají pro zemědělce vyšší náklady a ušlé zisky, které je třeba nahradit. V rámci podpory rozvoje venkova si tedy našel své místo systém plateb pro oblasti Natura 2000, kterým se zemědělcům poskytuje ročně podpora na hektar zemědělsky využitých ploch k náhradě vzniklých nákladů a ušlých příjmů v takto znevýhodněných oblastech¹⁶⁶. Stanovení prioritního zájmu na zastavení ztráty biologické rozmanitosti přinutilo Evropskou unii, aby začala přisuzovat zemědělskému obhospodařování území v rámci sítě Natura 2000 stále větší pozornost. Původně byl na zemědělské hospodaření v těchto lokalitách rozšířen systém podpory znevýhodněných oblastí ustanovený nařízením Rady (ES) č. 1257/1999, které zajišťovalo vyrovnání pro oblasti s environmentálními omezeními, kde v důsledku dodržování pravidel ochrany životního prostředí vznikaly zemědělcům ztráty na příjmech do té míry, že tyto platby se staly nezbytnými. Až s nařízením Rady (ES) č. 1698/2005 se platby v rámci sítě Natura 2000 vyvinuly v samostatný systém podpory a byl odstraněn limit, který členskými státy umožňoval poskytovat podporu maximálně na 10 % svého území¹⁶⁷.

Agroenvironmentální opatření představují klíčový prvek, který napomohl začlenění ochrany životního prostředí do II. pilíře CAP na podporu rozvoje venkova a

---

¹⁶⁵ KOM(2009) 161 v konečném znění, Cesta k cílenějšímu zaměření podpory určené zemědělcům v oblastech s přírodním znevýhodněním

¹⁶⁶ Rada EU. Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999 ze dne 17. května 1999 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu (EZOZF) a o změně a zrušení některých nařízení. Úř. věst. L 160, 26.6.1999, s. 80—102 Nařízení Rady (ES) č. 1257/1999, článek 38

¹⁶⁷ JACK, Brian. *Agriculture and EU environmental law*. Burlington, Vt.: Ashgate Pub., c2009, xxv, 273 p. ISBN 07-546-9241-8.

tvoří s 22 % významnou část jeho rozpočtu. Agroenvironmentální platby¹⁶⁸ jsou hlavní motivací pro zemědělce a ostatní správce půdy, aby zavedli techniky zemědělského hospodaření, které by byly šetrné k životnímu prostředí, přírodě, krajině a přispěly by k ochraně biologické rozmanitosti. K těmto závazkům se zemědělec zavazuje minimálně na dobu pěti let, zpravidla však na období 5 až 7 let, a ročně jsou mu poskytovány platby, které kryjí dodatečné náklady a ušlé příjmy v důsledku přijatého závazku. Význam agroenvironmentálních závazků spočívá především v tom, že v souladu s principem znečišťovatel platí (*polluter pays principle*) jdou jednak nad rámec odpovídajících závazných norem kontroly podmíněnosti (*cross compliance*)¹⁶⁹, které představují základní standard ochrany životního prostředí při zemědělských činnostech, stejně tak jako nad rámec minimálních požadavků týkajících se průmyslových hnojiv a přípravků na ochranu rostlin. Agroenvironmentální platby jsou spolufinancovány členskými státy, které vytváří národní nebo regionální systémy agroenvironmentálních opatření tak, aby odpovídaly zvláštnostem daného území. Mezi příklady takových opatření patří zavedení extenzivního zemědělství příznivého k životnímu prostředí, péče o pastviny s nízkou intenzitou chovu hospodářských zvířat, zachování krajiny včetně krajinných prvků, nebo ochrana stanovišť s vysokou přírodní hodnotou a biologickou rozmanitostí¹⁷⁰. Pozornost je rovněž upřena na významnou podporu zachování genetických zdrojů v zemědělství.

3.5.2 Reforma společné zemědělské politiky a její podoba po roce 2013 z pohledu ochrany biologické rozmanitosti.

Již v roce 2010 Evropská komise svým sdělením KOM(2010) 672 „*Budoucnost CAP po roce 2020: Řešení problémů v oblasti potravin a přírodních zdrojů a územní problematiky*“ zahájila rozsáhlou diskuzi s širokou veřejností a dlouhá vyjednávání na

---

¹⁶⁸ Rada EU. Nařízení Rady (ES) č 1698/2005 ze dne 20. září 2005 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV) Úř. věst. L 277. článek 39

¹⁶⁹ Závazné normy stanovené podle článku 5 a 6 a příloh II a III. Rada EU. Nařízení Rady (ES) č. 73/2009 ze dne 19. ledna 2009, kterým se stanoví společná pravidla pro režimy přímých podpor v rámci společné zemědělské politiky a kterým se zavádějí některé režimy podpor pro zemědělce a kterým se mění nařízení (ES) č. 1290/2005, (ES) č. 247/2006, (ES) č. 378/2007 a zrušuje nařízení (ES) č. 1782/2003. Úř. věst. L 30.

¹⁷⁰ European Commission. Agri-environment measures. Dostupné také z WWW: http://ec.europa.eu/agriculture/envir/measures/index_en.htm

úrovni orgánů EU, které se zabývala reformou a budoucí podobou CAP. Po skoro dvou letech vyjednávání Evropský parlament, Rada ministrů EU a Evropská komise dospěly 26. června 2013 k politické dohodě o reformě společné zemědělské politiky (CAP) po roce 2013¹⁷¹. Z pohledu ochrany biologické rozmanitosti je významné, že podle této politické dohody má být CAP více ekologičtější, má přispívat k obecnému cíli, který spočívá v podpoře udržitelného a inteligentního růstu podporujícího začlenění jednotlivých politik, mezi něž patří i politika ochrany životního prostředí. V období mezi roky 2014 až 2020 má být investováno více než 100 miliard EUR do zvýšení schopnosti zemědělství, aby bylo schopno čelit výzvám týkajícím se kvality půdy a vody, biologické rozmanitosti a změny klimatu. Přímé platby prvního pilíře CAP mají projít tzv. "ekologizací", v rámci níž má být 30 % přímých plateb vázáno na dodržování tří povinných zemědělských postupů sloužících k ochraně životního prostředí: diverzifikace plodin, udržování stálých travinných porostů a zachování plochy využívané v ekologickém zájmu“ (meze, živé ploty, stromy, půda ležící ladem, krajinné prvky, biotopy, ochranná pásma a zalesněná plocha) alespoň na 5 % orné půdy u podniku s výměrou nad 15 hektarů. V oblasti rozvoje venkova má být nejméně 30 % rozpočtu věnováno agroenvironmentálním opatřením, podpoře ekologického zemědělství nebo projektům souvisejícím s ekologickými investicemi. Rovněž má dojít k rozvoji zemědělsko-environmentálních opatření, která doplní ekologizační opatření přímých plateb, avšak budou muset obsahovat vyšší cíle v oblasti ochrany životního prostředí, aby se předešlo dvojímu financování¹⁷². Pozitivní vliv na biodiverzitu má přinést i zvýšení podpory pro horské oblasti (zvýšení z 250 EUR/ha) a další oblasti s přírodními a jinými zvláštními omezeními, které mají být do roku 2018 nově vymezeny na základě osmi biofyzikálních kritérií, přičemž členské státy mají stále možnost určit až 10 % svých zemědělských ploch pro zvláštní omezení s cílem zachovat nebo zlepšit životního prostředí. V rámci programu rozvoje venkova bude členským státům dána možnost vytváření vlastních podprogramů, jež mohou podporovat horské oblasti,

---

¹⁷¹ Evropská komise, Tisková zpráva, IP/13/613, Brusel 26. června 2013, Politická dohoda ohledně nového směřování společné zemědělské politiky, dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-613_cs.htm

¹⁷² Evropská komise, Tisková zpráva, IP/13/613, Brusel 26. června 2013, Politická dohoda ohledně nového směřování společné zemědělské politiky, dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-613_cs.htm

opatření ke zmírňování změny klimatu a přizpůsobení se této změně, nebo ochranu biologické rozmanitosti¹⁷³.

3.6 Právní úprava ekologického zemědělství v EU

Ekologické zemědělství je stále více se rozvíjející oblastí, která prosazuje šetrné zemědělské hospodaření a pozitivně ovlivňuje vztah zemědělské produkce a ochrany biologické rozmanitosti. Význam ekologického zemědělství pro venkovskou biodiverzitu spočívá v tom, že prokazatelně zvyšuje biodiverzitu ve srovnání s konvenčním zemědělstvím a ekologicky hospodařící podniky mají v závislosti na nadmořské výšce o 46 až 72 % více přírodních a polopřírodních stanovišť, a rovněž v nich žije o 30 % více druhů a o 50 % více jedinců než v podnicích neehospodařících ekologicky. Šetrné ekologické hospodaření, které je charakterizováno nižší produkční intenzitou a větším podílem přírodních stanovišť umožňuje zemědělcům, aby těžili z nepoškozených a tím udržitelně fungujících ekosystémů¹⁷⁴. Ekologické zemědělství zaznamenalo v Evropské unii značný vzestup a v roce 2009 zaujímalo v EU plochu o rozloze 8,6 milionu hektarů, což představuje 4,7 % zemědělsky využitých ploch v EU-27. V období 2006–2009 činilo jeho průměrné roční tempo růstu v EU-15 7,7 % a v EU-12 13 % (v roce 2009 připadalo na EU-15 81 % veškerých ploch ekologického zemědělství v EU). V roce 2008 se ekologickým zemědělstvím zabývalo přibližně 197 000 zemědělských podniků, tj. 1,4 % všech zemědělských podniků v EU-27. Odhaduje se, že v roce 2007 připadala v EU-15 na odvětví ekologické produkce 2 % celkových výdajů na potraviny¹⁷⁵. Ekologické zemědělství je na úrovni EU právně zakotveno v nařízení Rady (ES) č. 834/2007, o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení nařízení (EHS) č. 2092/91, které je doplněné o řízení Komise (ES) č. 889/2008 ze dne 5. září 2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k tomuto nařízení a dále nařízení Komise (ES) č. 1235/2008 ze dne 8. prosince 2008, kterým se stanoví

---

¹⁷³ Evropská komise, Zpráva, Brusel 26. června 2013, MEMO/13/621, Reforma SZP — vysvětlení hlavních prvků, dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-621_cs.htm

¹⁷⁴ Bioinstitut 2010, Ekologické zemědělství a biodiverzita, k dispozici na WWW: http://www.bioinstitut.cz/documents/eko_zem_a_biodiverzita_web_000.pdf

¹⁷⁵ publikaci Komisez. „An analysis of the EU organic sector“ (Analýza odvětví ekologické produkce v EU). 2010. Dostupné na WWW: http://ec.europa.eu/agriculture/organic/files/eu-policy/data-statistics/facts_en.pdf

prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 834/2007, pokud jde o opatření pro dovoz ekologických produktů ze třetích zemí. Tato úprava ekologického zemědělství zajišťuje právní prostředí pro fungování ekologická produkce, která má být spojena s osvědčenými environmentální postupy, vysokou úrovní biologické rozmanitosti, ochranou přírodních zdrojů a uplatňováním přísných norem pro dobré životní podmínky zvířata. Ekologická produkce zavádí udržitelný systém řízení zemědělství, který respektuje přírodní systémy a cykly přispívá k vysoké úrovni biologické rozmanitosti, a jenž využívá odpovědným způsobem energii a přírodní zdroje, jako je voda, půda, organická hmota a vzduch¹⁷⁶.

4 Právní úprava ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství České republiky

4.1 Úvod do problematiky ochrany biologické rozmanitosti z pohledu zemědělství v České republice

Krajina České republiky patří mezi intenzivně zemědělsky využívané, jelikož jako v celé Evropě její zemědělský půdní fond (ZPF) zaujímá cca 50 % celkové rozlohy a přibližně 70 % výměry ZPF tvoří orná půda s minoritním zastoupením travních porostů. Zemědělské hospodaření v České republice představuje jeden z nejvýznamnějších faktorů ovlivňujících stav biodiverzity, protože zemědělsky obhospodařované ekosystémy obsahují významné prvky biologické rozmanitosti důležité pro zajištění produkce potravy, fungování ekosystémů a bezpečný život.¹⁷⁷ Ve vztahu k ochraně biodiverzity se současné zemědělství stále vypořádává s historickou zátěží socialistické zemědělské velkovýrobní soustavy, kdy v rámci kolektivizace docházelo ke scelování zemědělských pozemků do kompaktních bloků, čímž byla zcela ignorována ekologická heterogenita a potlačena přirozená vegetace na nepatrné plochy.¹⁷⁸ Významným milníkem vývoje zemědělské krajiny byla společensko-politická

---

¹⁷⁶ Rada EU. Nařízení Rady (ES) č. 834/2007, o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení nařízení (EHS) č. 2092/91; Úř. věst. L 189, článek 3

¹⁷⁷ Státní politika životního prostředí 2012 - 2020, s. 10 dostupná na [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_130108_Statni_politika_zivotniho_prostredi/\\$FILE/S_P% C5% BDP_2012-20.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_130108_Statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/S_P% C5% BDP_2012-20.pdf)

¹⁷⁸ ŠARAPATKA, Bořivoj. *Agroekologie: východiska pro udržitelné zemědělské hospodaření*. Olomouc: Bioinstitut, 2010, 440 s. ISBN 978-80-87371-10-7. s. 20

změna na sklonku roku 1989, která umožnila opětovné fungování tržních mechanismů, jenž posledních dvaceti letech vedly k restrukturalizaci zemědělství a výrazným změnám ve využití území.¹⁷⁹

Ačkoliv, se zemědělství České republiky stále více staví do role „pečovatele“ o krajinu a posiluje svou mimoprodukční funkci, neustále dochází k ničení nebo přeměně cenných ekosystémů, jako například mokřadů, a orientace na tržní plodiny snižuje potravní nabídky pro řadu druhů vázaných na zemědělské ekosystémy. Základní dokument na ochranu biologické rozmanitosti v ČR, kterým je Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky z roku 2005,¹⁸⁰ řadí mezi problematické okruhy narušení struktury krajiny. Podstatnému narušení struktury krajiny způsobilo scelování pozemků v druhé polovině 20. století, v rámci něhož došlo k likvidaci významných krajinných prvků (remízky, meze, stromořadí, extenzivní sady, solitérní stromy, keřové porosty, mokřady), k rozorání a odvodnění pozemků niv a druhově pestrých luk a pastvin. V důsledku svého narušení pak krajina nedokáže poskytovat vhodné životní podmínky pro palně rostoucí druhy rostlin a volně žijících živočichů. Strategie dále za klíčový problém považuje nevhodné technologické praktiky zemědělského hospodaření, charakterizované nadměrným používáním hnojiv a prostředků na ochranu rostlin, které degradují cenná stanoviště, půdní a vodní ekosystémy. Biodiverzita zemědělsky obhospodařovaných ekosystémů je ohrožena spontánním šířením invazních h a záměrným rozšiřováním nepůvodních druhů rostlin a živočichů. Invazní druhy, jako je, ohrožují zejména stanoviště kolem vodních toků a ploch. Rovněž, by měla být věnována pozornost nejen spontánnímu šířením invazních a záměrným rozšiřováním nepůvodních druhů rostlin a živočichů, ale i využívání geneticky modifikovaných organismů (GMO), které představují potenciálním rizikem pro biodiverzitu, z důvodu nedostatečných poznatků dopadů na biodiverzitu.¹⁸¹

---

¹⁷⁹ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2009; Příroda a krajina ČR - Zpráva o stavu přírody a krajiny 2009, str.: 5 [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/priroda_krajina_2009/\\$FILE/OZCHP-Zprava_o_stavu_prirody_a_krajiny_CR-20091130.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/priroda_krajina_2009/$FILE/OZCHP-Zprava_o_stavu_prirody_a_krajiny_CR-20091130.pdf)

¹⁸⁰ Usnesení vlády České republiky ze dne 25. května 2005 č. 620 o Strategii ochrany biologické rozmanitosti České republiky

¹⁸¹ Ministerstvo životního prostředí ČR, 2005, Strategie ochrany biologické rozmanitosti, str.:72-73 dostupné:

[http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/A036C52AD4974ACEC12571550036E7FE/\\$file/Strategie%20ochrany%20cz.pdf](http://www.mzp.cz/osv/edice.nsf/A036C52AD4974ACEC12571550036E7FE/$file/Strategie%20ochrany%20cz.pdf)

4.2 Ochrana biologické rozmanitosti v zákoně č. 252/1997 Sb., o zemědělství

Základním právním předpisem upravujícím zemědělství v České republice je zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, který rovněž obsahuje výchozí ustanovení pro úpravu ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství. Účelem zákona není jen zabezpečení základní výživy obyvatel, ale soustředí se i na vytvoření předpokladů pro podporu mimoprodukčních funkcí zemědělství, které přispívají k ochraně složek životního prostředí (půdy, vody, ovzduší) a k udržení osídlené a kulturní krajiny. Neopomenutelné je také právní zakotvení podmínek pro provádění společné zemědělské politiky a politiky rozvoje venkova Evropské unie.¹⁸² V rámci ochrany biologické rozmanitosti se zemědělský zákon zabývá stanovením druhů zemědělských kultur¹⁸³, ochranou krajinných prvků¹⁸⁴ a důležitou problematikou pěstování geneticky modifikovaných odrůd¹⁸⁵.

4.3 Právní zakotvení Společné zemědělské politiky a politiky rozvoje venkova Evropské unie v České republice.

Právní úprava Společné zemědělské politiky a politiky rozvoje venkova Evropské unie (CAP), včetně jejího rozdělení do jednotlivých pilířů, našla své místo v úvodních ustanoveních zemědělského zákona. První pilíř CAP se zakládá na ustanovení § 2a zemědělského zákona, který predestinuje fungování společné organizace trhu a přímých podpor zemědělcům v návaznosti na Nařízení Rady (ES) č. 73/2009 ze dne 19. ledna 2009, kterým se stanoví společná pravidla pro režimy přímých podpor v rámci společné zemědělské politiky.¹⁸⁶ Bližší podmínky k provádění společných organizací trhů a přímých podpor upravuje vláda nařízením, z nichž je z pohledu ochrany biodiverzity relevantní Nařízení vlády č. 47/2007 Sb., o stanovení některých podmínek při poskytování jednotné platby na plochu zemědělské půdy a některých

---

¹⁸² Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, § 1

¹⁸³ Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, § 3i

¹⁸⁴ Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, § 3aa odst. 4,5,6, § 3p

¹⁸⁵ Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, § 2i

¹⁸⁶ Nařízení Rady (ES) č. 73/2009 ze dne 19. ledna 2009, kterým se stanoví společná pravidla pro režimy přímých podpor v rámci společné zemědělské politiky a kterým se zavádějí některé režimy podpor pro zemědělce a kterým se mění nařízení (ES) č. 1290/2005, (ES) č. 247/2006, (ES) č. 378/2007 a zrušuje nařízení (ES) č. 82/2003, v platném znění.

podmínek poskytování informací o zpracování zemědělských výrobků pocházejících z půdy uvedené do klidu.

Druhý pilíř společné zemědělské politiky EU, v podobě Programu strukturální podpory a Programu rozvoje venkova, vychází z § 2c zemědělského zákona, který upravuje základní podmínky a odvolává se na přímo použitelné Nařízení Rady (ES) č. 1698/2005 ze dne 20. září 2005, o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV)¹⁸⁷. Vláda stanovila potřebné podmínky k provádění programů druhého pilíře na základě § 2b odst. 2, mezi nimiž je z hlediska ochrany biologické rozmanitosti významné nařízení vlády č. 75/2007 Sb., o podmínkách poskytování plateb za přírodní znevýhodnění v horských oblastech, oblastech s jinými znevýhodněními a v oblastech soustavy Natura 2000 na zemědělské půdě a nařízení vlády č. 79/2007 Sb., o podmínkách provádění agroenvironmentálních opatření. Samotný Program rozvoje venkova České republiky na období 2007 - 2013 (dále jen Program rozvoje venkova) vychází z Národního strategického plánu rozvoje venkova, který byl schválen vládou ČR usnesením č. 499/2006 ze dne 10. 5. 2006. Program rozvoje venkova České republiky byl zpracován v souladu s nařízením Rady (ES) č. 1698/2005 spolu s prováděcími pravidly uvedené normy a jeho schválení vládou ČR předcházelo předložení orgánům Evropské unie podle § 2c odst. 4 zemědělského zákona. V rámci Programu rozvoje venkova je na ochranu biodiverzity zaměřena strategická osa II "*Zlepšování životního prostředí a krajiny*", která je založená na třech základních prioritních oblastech. První prioritní oblast se soustředí na ochranu biologické rozmanitosti, zachování a rozvoj zemědělských a lesnických systémů s vysokou přírodní hodnotou a tradičních zemědělských krajín. Do této prioritní oblasti směřuje 80,10 % prostředků Osy II a s její pomocí jsou zemědělcům vypláceny platby v rámci méně příznivých oblastí (LFA), ekologického zemědělství, agroenvironmentální opatření (AEO) a platby v rámci oblastí soustavy Natura 2000 na zemědělské půdě. Druhá prioritní oblast podporuje ochranu jakosti povrchových a podzemních vodních zdrojů prostřednictvím opatření zaměřených na protierozní ochranu a vhodné používání zemědělského půdního fondu. Zmírňování klimatických změn je pak třetí prioritní oblastí, která má za cíl využití obnovitelných zdrojů energie lesa při zachování jeho pozitivních funkcí a vytváří podmínky pro zalesňování zemědělské půdy.

---

¹⁸⁷ Rada EU. Nařízení Rady (ES) č 1698/2005 ze dne 20. září 2005 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV) Úř. věst. L 277. článek 39

4.4 Právní úprava ochrany krajinných prvků v zemědělství

Zvláštní pozornost je věnována ochraně krajinných prvků, které se nacházejí na zemědělské půdě, a jejichž druhy jsou podle § 3m zemědělského zákona stanoveny nařízením vlády č. 335/2009 Sb., o stanovení druhů krajinných prvků, které obsahuje taxativní výčet jednotlivých druhů krajinných prvků, mezi které patří mez, terasa, travnatá údolnice, skupina dřevin, stromořadí, solitérní dřevina.¹⁸⁸ Tyto krajinné prvky v zemědělské krajině určují krajinný ráz a plní důležitou funkci, jelikož posilují retenční i protierozní vlastnosti půdy a poskytují útočiště mnoha druhům živočichů a rostlin. Od krajinných prvků musíme odlišovat významné krajinné prvky (VKP), definované jiným zákonem, a sice zákonem č.114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Tento zákon definuje VKP jako *ekologicky, geomorfologicky nebo esteticky hodnotnou část krajiny, která utváří její typický vzhled nebo přispívá k udržení její stability*.¹⁸⁹ Tyto hodnotné části krajiny se stávají VKP ze zákona (lesy, rašeliniště, vodní toky, rybníky, jezera, údolní nivy), nebo registrací orgánem ochrany přírody podle § 6 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Krajinné prvky zavedené zákonem o zemědělství nejsou totožné s VKP podle zákona o ochraně přírody a krajiny, ale mohou se překrývat. Z tohoto rozdílu vyplývají rozdílné přístupy péče a ochrany. Základní úprava krajinných prvků v zemědělské krajině je obsažena v § 3aa z. č. 252/1997 Sb., o zemědělství, jež se stala součástí tohoto zákona na základě novely z roku 2009. Za základní jednotku evidence krajinných prvků je podle § 3aa zemědělského zákona považován krajinný prvek, který představuje souvislou plochu, popřípadě jiný útvar, i zemědělsky neobhospodařované půdy, která plní mimoprodukční funkci zemědělství, a která se nachází uvnitř půdního bloku, popřípadě dílu půdního bloku, nebo s ním nejméně na části hranice sousedí. Uživatel takového půdního bloku může být podle § 3aa odst. 6 poskytnuta dotace na plochu krajinného prvku, a to za podmínek stanovených nařízením vlády vydaném k provádění společných organizací trhu, přímých podpor a Programu rozvoje venkova. Od roku 2010 je v ČR možné získávat dotace pouze na vnitřní krajinné prvky, které jsou součástí půdního bloku/dílu půdního bloku. Na vnitřní krajinné prvky jsou poskytovány platby ve stejné sazbě jako na ostatní plochu půdního bloku. Na vnější krajinné prvky které jsou vně půdního bloku/dílu půdního bloku,

¹⁸⁸ Nařízením vlády č. 335/2009 Sb., o stanovení druhů krajinných prvků, § 1 odst. 1.

¹⁸⁹ Zákon České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, § 3 písm. b).

platby poskytovány nejsou.¹⁹⁰ Ochrana krajinných prvků je rovněž zakotvena v rámci Kontroly podmíněnosti (*Cross compliance*) a standardů Dobrého zemědělského a environmentálního stavu (GAEC - *Good Agricultural and Environmental Conditions*). Standard GAEC 6 zajišťující minimální úroveň péče stanovuje, že žadatel nezruší, případně nepoškodí krajinné prvky a druh zemědělské kultury rybník, přičemž se za rušení, popřípadě poškození krajinného prvku se nepovažuje, dojde-li k zásahu vůči němu se souhlasem příslušného orgánu.¹⁹¹ Kontrola podmíněnosti a jeho povinný požadavky na hospodaření (SMR - *Statutory Management Requirements*) 1/2 požaduje, aby nedošlo k zásahu do krajinných prvků (remízky, meze, křovinné pásy a jiná rozptýlená zeleň) v rozporu se zákonem.¹⁹²

4.5 Ochrana biologické rozmanitosti v zemědělství a právní předpisy na ochranu jednotlivých složek životního prostředí v České republice

Pro ochranu biologické rozmanitosti v rámci zemědělství České republiky jsou významné i předpisy na ochranu jednotlivých složek životního prostředí. Především sem spadá zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, který zajišťuje zvelebování a racionální využití zemědělské půdy, která je základním přírodním bohatstvím a nenahraditelným výrobním prostředkem umožňujícím zemědělskou produkci.¹⁹³ Ochrana kvality zemědělské půdy je zajištěna požadavky na obhospodařování zemědělského půdního fondu podle §3 zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, při kterém nesmí docházet k znečištění půdy a tím i potravního řetězce, a zdrojů pitné vody, což by mohlo vést k ohrožení existence živých organismů a k nepříznivému ovlivnění fyzikálních, biologických a chemických vlastností půdy. Rozloha zemědělské půdy je chráněna stanovením zásad pro její odnětí ze zemědělského půdního fondu podle § 4 zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu.

Za současné situace kdy je významná část podzemních i povrchových vod nadále kontaminovaná živinami a přípravky na ochranu rostlin, se dostává do popředí

---

¹⁹⁰ Státní zemědělský intervenční fond, 2013, Příručka žadatele, str.: dostupné na: http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fsaps%2F03%2F1365425253319.pdf

¹⁹¹ Státní zemědělský intervenční fond, 2013, Příručka žadatele, příloha č. 1

¹⁹² Státní zemědělský intervenční fond, 2013, Příručka žadatele, příloha č. 2

¹⁹³ Zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, § 1

význam zákona č. 254/2001 Sb., o vodách, který si klade za cíl chránit a stanovit podmínky pro hospodárné využití vodních zdrojů.¹⁹⁴ Za současného stavu je biodiverzita ohrožena především tím, že stanoveného dobrého ekologického stavu nedosahuje 82 % a chemického stavu 25 % vod. Navíc vlivem změn v zemědělské krajině voda příliš rychle odtéká (26,2 % toků je napřímeno a 25 % zemědělských půd je odvodněno) a ztráta krajinných prvků omezila retenční schopnost zemědělské krajiny, která neplní řadu funkcí při zadržování vody.¹⁹⁵ S ochranou vod a zemědělské půdy úzce souvisí i složkový zákon č. 156/1998 Sb., zákon o hnojivech, pomocných půdních látkách, pomocných rostlinných přípravcích a substrátech a o agrochemickém zkoušení zemědělských půd (zákon o hnojivech), jelikož používání hnojiv je jedním z hlavních faktorů znečištění vod.

4.6 Právní úprava genetických zdrojů pro výživu a zemědělství, a nakládání s geneticky modifikovanými organismy v České republice.

Přechod tradičního českého zemědělství na úroveň průmyslové velkovýroby v 60. - 80. letech 20. století měl za následek značnou specializaci a omezení biologické rozmanitosti pěstovaných plodin a hospodářských zvířat, které tvoří významnou součást agrobiodiverzity. Rok 1989 znamenal pro zemědělství přechod na tržně orientovanou zemědělskou produkci a v současné době jsou rozmanitost, rozsah a lokalizace plemen a odrůd ovlivněny ekonomikou a odbytem zemědělské produkce, přírodními podmínkami a dotačním systémem.¹⁹⁶ Právní zakotvení ochrany genetických zdrojů rostlin se nachází v zákoně č. 148/2003 Sb., o konzervaci a využívání genetických zdrojů rostlin a mikroorganismů významných pro výživu a zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o genetických zdrojích rostlin a mikroorganismů), který je doplněn o prováděcí vyhlášku č. 458/2003 Sb. Ochrana genetické rozmanitosti hospodářských zvířat pak našla své místo v zákoně č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně

---

¹⁹⁴ zákona č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů, § 1 odst. 1

¹⁹⁵ Strategie pro růst - České zemědělství a potravinářství v rámci společné zemědělské politiky EU po roce 2013, Praha 2012, . Martin Hlaváček kolektiv autorů, str.: 8

¹⁹⁶ BARTÁK, Miroslav a Vojtěch JAROŠÍK. Ekologie agroekosystému. Praha: [s.n.], 2006, str.: 20

některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon). Oba zákony vychází z mezinárodních dokumentů, jež ČR přijala do svého právního řádu, a mezi které patří Úmluva o biologické rozmanitosti (CBD), nebo Mezinárodní dohoda o genetických zdrojích rostlin (FAO 1999). K realizaci těchto zákonů byl vytvořen Národní program ochrany, konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin, zvířat a mikroorganismů významných pro výživu, zemědělství a lesní hospodářství, který byl Ministerstvem zemědělství České republiky stanoven na období 2012 - 2016. Genetické zdroje ve smyslu tohoto Národního programu představují tu část biodiverzity, která má svůj původ v zemědělských systémech v rámci záměrných činností člověka (výběrem a později cílevědomým šlechtěním zemědělských plodin a hospodářských zvířat). Rovněž zahrnuje i příbuzné plané a volně žijící druhy a primitivní formy zemědělských plodin a hospodářských zvířat, jichž lze prakticky využít.¹⁹⁷ Národní programy pro konzervaci a využití rostlin, hospodářských zvířat a zemědělsky významných mikroorganismů se dále dělí na Národní program konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin a agrobiodiverzity (Národní program rostlin), Národní program konzervace a využívání genetických zdrojů mikroorganismů a drobných organismů hospodářského významu (Národní program mikroorganismů), a Národní program ochrany a využití genetických zdrojů hospodářských zvířat, ryb, včel a zvěře ve farmovém chovu (Národní program zvířat).

S oblastí genetických zdrojů úzce souvisí problematika geneticky modifikovaných a Česká republika patří v oblasti geneticky modifikovaných plodin k nejliberálnějšímu státu v EU, což doloženo i tím, že v roce 2010 byla ČR jedinou zemí v EU, se kde se pěstovala jak geneticky modifikovaná kukuřice, tak geneticky modifikované brambory.¹⁹⁸ Právě v oblasti zemědělství mají geneticky modifikované organismy velký potenciál, jelikož je z nich možné vypěstovat rostliny, které by byly odolné proti škůdcům nebo klimatickým změnám a přinášely vyšší výnosy. Geneticky modifikované organismy mohou přispět i k ochraně biodiverzity a to například s pomocí produkce modifikovaných bakterií, které svými vlastnostmi umí zamezit vnikání škodlivých látek do vody nebo půdy. Nezanedbatelná jsou však potenciační

---

¹⁹⁷ Ministerstvo zemědělství, 2011, Národní program konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin, zvířat a mikroorganismů významných pro výživu a zemědělství na období 2012 – 2016

¹⁹⁸ Ministerstvo zemědělství, 25.11.2010, Tisková zpráva – Geneticky modifikované plodiny mají budoucnost dostupné na : <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/gmo-geneticky-modifikovane-organismy/geneticky-modifikovane-plodiny-jsou.html>

rizika geneticky modifikovaných organismů, která spočívají především v nepředvídatelnosti jejich modifikací a hrozbě nezvratných změn při úniku do okolního životního prostředí, s výrazným ohrožením biodiverzity.¹⁹⁹ V české právní úpravě je nakládání s geneticky modifikovanými organismy zakotveno v zákoně č.78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a genetickými produkty, který je doplněn o prováděcí předpis v podobě vyhlášky č. 209/2004 o bližších podmínkách nakládání s geneticky modifikovanými organismy a produkty.

4.7 Právní úprava ekologického zemědělství z pohledu ochrany biologické rozmanitosti

Za ekologické zemědělství jsou považovány moderní způsoby obhospodařování, které jsou charakterizované snižováním chemických vstupů a zavedením šetrných postupů, jenž k lepším životním podmínkám chovaných zvířat, k ochraně životního prostředí a ke zvýšení biodiverzity prostředí. Jako nedílná součást agrární politiky ČR umožňuje produkovat vysoce kvalitní potraviny s ohledem na ochranu biologické rozmanitosti.²⁰⁰ Podle statistické údajů k 31.12.2012 počet ekologických zemědělců hospodařících v ČR za rok 2012 mírně narostl na 3934, a to na celkové výměře 488 658 ha, což představuje podíl 11,46% z celkové výměry zemědělské půdy. Výměra orné půdy dosáhla téměř 60 000 ha, a rovněž zvýšila se výměra vinic v ekologickém zemědělství na současných 1000 ha. Dále v ekologickém zemědělství hospodaří dále 11 včelařů.²⁰¹ Hlavní příčiny vyšší biodiverzity v ekologickém zemědělství spočívají v postupech, které se uplatňují při tvorbě krajiny a pěstování rostlin. Biologickou rozmanitost zvyšují zejména opatření založená na nepoužívání syntetických pesticidů, nižším a čistě organickým hnojením, nižším počtu dobytčích jednotek na jednotku plochy, pestrým osevním postupem a vyšším podílem přírodních stanovišť.²⁰² Základy právní

---

¹⁹⁹ DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. Právo životního prostředí. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387. str.: 478 - 479

²⁰⁰ Ministerstvo zemědělství ČR, <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/>

²⁰¹ Ministerstvo zemědělství ČR, Základní statistické údaje ekologického zemědělství k 31.12.2012, dostupné na: <http://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/statistika-a-pruzkumy/>

²⁰² Bioinstitut, Ekologické zemědělství a biodiverzita, Podle švýcarského originálu Biolandbau und Biodiversität, vydaného v roce 2009 Výzkumným ústavem pro ekologické zemědělství FiBL, dostupné na: http://www.bioinstitut.cz/documents/eko_zem_a_biodiverzita_web_000.pdf

úpravy ekologického zemědělství v ČR jsou obsaženy v zákoně č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství²⁰³ a v jeho prováděcí vyhlášce č. 16/2006 Sb., ze dne 6. ledna 2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství. Tyto právní předpisy byly s účinností od 1. 1. 2012 novelizovány ve spojitosti s novou evropskou legislativní úpravou ekologického zemědělství, kterým je nařízení Rady (ES) č. 834/2007 a prováděcí nařízení Komise (ES) č. 889/2008. V rámci novely zákona o ekologickém zemědělství zákonem č. 344/2011, kterým se mění dosavadní zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství, došlo i k novele jeho prováděcí vyhlášky č. 16/2006 Sb. a to vyhláškou č. 80/2012 Sb., kterou se provádí zákon č. 242/2000 Sb. Hlavním účelem novelizace bylo zjednodušení administrativy v rámci registrace nových osob podnikajících v ekologickém zemědělství a změny administrativní postupu při vydávání výjimek z pravidel ekologického zemědělství. Nejvýznamnějším strategickým dokumentem je Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství v letech 2011-2015, který byl vládou ČR přijat dne 14.12.2010 pod č. j. 1227/10. Mezi hlavní řešené oblasti při realizaci akčního plánu patří přínosy ekologického zemědělství pro životní prostředí a pohodu zvířat, který je zaměřen o na podporu ochrany biologické rozmanitosti.²⁰⁴

Závěr

Zachování biologické rozmanitosti je zcela zásadní pro zajištění blahobytu lidstva do budoucna, dlouhodobě se nedaří zastavit její ztrátu v celosvětovém měřítku. Biologická rozmanitost svou různorodostí ekosystémů, druhů i genů je přírodním kapitálem člověka a lidstvu přináší užitky v podobě zdrojů potravin a vláken, regulace podnebí a eroze, tvorby půdy, zajištění opylení, a v neposlední řadě v podobě estetických a kulturních hodnot. Od samotného počátku je člověk závislý na využívání služeb a zdrojů biologické rozmanitosti a významným způsobem ji ovlivňuje. V rámci využívání těchto zdrojů však dochází k přeměnám ekosystémů, jejichž rozsah nemá v kterémkoliv srovnatelném období lidské historie obdoby a výrazným způsobem přispívají k závažnému stavu celosvětové biologické rozmanitosti. Z tohoto důvodu se stále více dostává do popředí princip trvale udržitelného využívání jejích složek, který

---

²⁰³ Zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

²⁰⁴ Ministerstvo životního prostředí ČR, 2011, Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství v letech 2011-2015, dostupné na: http://eagri.cz/public/web/file/93837/Akni_plan_2011_2015_EZ.pdf

má zajistit rovnováhu mezi uspokojením lidských potřeb a zachováním hodnoty biologické rozmanitosti i pro příští generace. Je velice pravděpodobné, že v budoucnu právě zdroje a služby biologické rozmanitosti sehrají klíčovou úlohu při řešení problémů narůstající lidské populace a hrozby klimatické změny.

Zemědělství je bezesporu jednou z hlavních oblastí, která by se měla řídit principem udržitelného využívání složek biodiverzity a měla by ho dále rozvíjet, protože je na využití biodiverzity sama založena. S rostoucí poptávkou po potravinách a zemědělských produktech je zemědělství nejrozšířenějším způsobem využití zemského povrchu a jeho vliv na celosvětovou biologickou rozmanitost stoupá. Negativní vliv zemědělské produkce je spojován především se změnami ve využití půdy, které vedou k přeměně původní vegetace a ztrátě původních druhů. Velice problematická nadále zůstává intenzifikace zemědělství, kdy zemědělci s vidinou vyšších výnosů upouští od tradičních zemědělských postupů a zavádějí zemědělské metody s vyššími vstupy, které vedou ke znečištění okolního prostředí a degradaci ekosystémů. K tomu se přidává obava ze ztráty znalosti tradičních zemědělských postupů, které jsou šetrné k životnímu prostředí. Jako nezbytné se jeví, aby lidstvo zvýšilo úsilí vedoucí k zachování rozmanitosti kulturních plodin a hospodářských zvířat pomocí genetických bank a posílilo vzájemnou spolupráci při výměně a sdílení užitků z těchto genetických zdrojů. V rámci složitého vztahu ochrany biologické rozmanitosti a zemědělství je rovněž nutné brát na zřetel aspekty mezinárodního obchodu se zemědělskými produkty. Celosvětový úbytek biologické rozmanitosti a kritický stav ekosystémů vedl k potřebě vytvoření právního rámce, který by zajistil jejich účinnou ochranu, jak na mezinárodní, tak na regionální a národní úrovni. Tato potřeba vedla k přijetí řady závazných mezinárodních a regionálních úmluv i nezávazných dokumentů typu soft law. Postupně se ochrana biologické rozmanitosti stala součástí vnitrostátních právních předpisů a předmětem rozhodování soudů. Složitějším vývojem prošlo právní zakotvení ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství, přičemž zemědělství, jako nejrozšířenější výroba na světě s výrazným dopadem na biodiverzitu, k úpravě tohoto vztahu vybízelo. Ochrana biodiverzity v rámci zemědělství se přirozeně začlenila do mezinárodních úmluv na ochranu biologické rozmanitosti. Postupně se stala součástí i právních norem upravujících zemědělskou produkci a mezinárodní obchod se zemědělskou produkcí.

Právní úprava ochrany biologické rozmanitosti na mezinárodní úrovni je výsledkem toho, že biologická rozmanitost a negativní vlivy na ní neznají politických hranic. Navíc zemědělství je prostředkem výživy obyvatel ve všech zemích světa a mezinárodní obchod se zemědělskými produkty v globalizovaném světě může ovlivnit stav biologické rozmanitosti takřka kdekoli. Za přelom v ochraně biologické rozmanitosti na mezinárodní úrovni lze považovat Konferenci o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro v roce 1992, kde byly přijaty zásadní dokumenty Agenda 21, Úmluva o biologické rozmanitosti CBD a Rámcová úmluva o změně klimatu, na jejichž základě se mohl rozvíjet i vztah biodiverzity a zemědělství.

Z pohledu udržitelného využívání složek biologické rozmanitosti lze na mezinárodním poli považovat za úspěch přijetí Agendy 21, která se hned v několika svých kapitolách dotýká ochrany biodiverzity v zemědělství. I když se jedná o nezávazný dokument typu soft law, nelze přehlížet doporučená opatření především v rámci kapitol, které se týkají udržitelného rozvoje v horských oblastech, udržitelného zemědělství a rozvoje venkova i samotné ochrany biologické rozmanitosti.

Samotná Úmluva o biologické rozmanitosti CBD vytváří rámcový smluvní režim pro ochranu biologické rozmanitosti, který se zabývá všemi jejími aspekty a překračuje rozsah všech dosavadních úmluv. Mezi nedostatky úmluvy CBD se řadí její nepřilíživá konkrétní vytyčení cílů a opatření k jejich dosažení, ale poskytuje možnosti, aby v jejím rámci došlo ke konkretizaci ochrany biodiverzity v jednotlivých oblastech jakou je i oblast zemědělství. Rostoucí tlak na světovou biologickou rozmanitost vedl k přijetí konkrétních opatření v rámci Konference smluvních stran CBD, mezi nimiž zaujímá své místo rozhodnutí o ochraně a udržitelné využívání biologické rozmanitosti v zemědělství z roku 1996, které zavedlo Víceletý program pro rozvoj aktivity k ochraně agrobiodiverzity. V roce 2002 na tento program navázal Akční plán mezinárodní iniciativy pro opylovače a Mezinárodní iniciativa na ochranu a udržitelné využívání půdní biodiverzity, které jsou důkazem rozvíjející se úpravy vztahu zemědělství a biologické rozmanitosti. O aktuálnosti úpravy této problematiky svědčí přijetí Strategického plánu na ochranu biodiverzity pro roky 2011-2020 na půdě CBD, která začlenila vztah zemědělství a biodiverzity hned do několika strategických cílů.

K určitému pokroku došlo i v otázce ochrany genetických zdrojů, které mohou mít do budoucna zásadní vliv na zemědělství a potravinovou bezpečnost celého lidstva.

Roku 2004 byla přijata Mezinárodní smlouva o rostlinných genetických zdrojích pro výživu a zemědělství, která vznikla v rámci Organizace pro výživu a zemědělství FAO, a je důležitým nástrojem mezinárodního práva na ochranu kulturních plodin. Posledním významným úspěchem bylo přijetí Nagojského protokolu ke smlouvě CBD v roce 2010, který má zajistit přístup ke genetickým zdrojům, spravedlivému a rovnocennému sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání

Na úrovni Evropské unie je možné konstatovat, že si je EU vědoma hrozby snižování biologické rozmanitosti, což je doprovázeno snahou vybudovat fungující politický a právní rámec pro její ochranu. V rámci této snahy Evropská unie jsou postupně přijímány strategie a programy na ochranu biodiverzity, ve kterých nalézá své místo problematika zemědělství, protože povědomí o jeho negativních dopadech stále roste. Tomuto vývoji odpovídal i 6. Akční program Společenství pro životní prostředí z roku 2002, který byl přijat 22. července 2002 a skončil v červenci 2012, ale mnoho opatření a činností, jež byly v rámci tohoto programu zahájeny, je prováděno i nadále. Mezi své prioritní oblasti zařadil ochranu biologické rozmanitosti, a na základě principu integrace ochranu zavádí do všech politik a činností EU, především pak do společné zemědělské politiky.

Pro další pozitivní vývoj v oblasti právní úpravy ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství se jeví jako zcela zásadní přijetí nového akčního programu EU pro životní prostředí, který by navázal na předchozí Šestý akční program a odstranit jeho nedostatky k efektivnímu řešení stávajících výzev v oblasti životního prostředí. Z tohoto hlediska lze kladně hodnotit v současné době úsilí Evropské komise, která vypracovala návrh nového všeobecný akčního programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2020 „*Spokojený život v mezích naší planety*“, který však měl vstoupit v platnost již na začátku roku 2013. Návrh nového akčního programu pro životní prostředí stanovuje strategický harmonogram a 9 prioritních cílů, kterých má být dosaženo do roku 2020. Jeho hlavní snahou je posílení příspěvku politiky v oblasti životního prostředí k přechodu na nízkouhlíkové hospodářství účinně využívající zdroje, které nejen chrání a zvětšuje přírodní bohatství, ale je předpokladem pro zdravý a dobré životní podmínky občanů (tzv. „*zelená ekonomika*“). Nelze se divit tomu, že problematika ochrany biologické rozmanitosti a zemědělství nadále zůstává jednou z klíčových oblastí návrhu, jelikož přechod na zelenou ekonomiku se musí opírat o již

započatou integrovanou strategii k zastavení ztráty biologické rozmanitosti a neobejde se bez úplného začlenění otázek životního prostředí do jiných politik, mezi které se řadí společná zemědělská politika. Velkým příslibem má být podle návrhu právě současná reforma politik EU v oblasti zemědělství a rozvoje venkova, do kterých byly začleněny environmentální aspekty. V tomto ohledu je nejkonkrétnější Prioritní cíl č. 1: „*Chránit, zachovávat a zvětšovat přírodní bohatství EU*“, který je zaměřen na ochranu stále ubývajících biologické rozmanitosti a na zastavení poškozování ekosystémů a jejich služeb. Začleněním cílů přírodního bohatství do reformy politiky EU v oblasti zemědělství a rozvoje venkova má vést k ekologizaci společné zemědělské politiky, která by podpořila environmentálně přínosné zemědělské postupů udržování ekologicky cenných zemědělských oblastí. Ekologizace společné zemědělské politiky má výraznou měrou přispět i k naplnění závazků z oblastí ochrany vod a složek půdy, na které prioritní cíl klade velký důraz.

Právě důraz na ochranu půdy a jejích složek je velice důležitý pro nápravu vztahu zemědělství a biologické rozmanitosti. V tomto vztahu hraje značnou negativní roli absence společné unijní úpravy ochrany půdy, jelikož všechna dosavadní jednání o přijetí směrnice o půdě skončila neúspěšně. Za současné situace kdy 12 % celkové rozlohy Evropy je vystaveno erozi vodou, 42 milionů hektarů podléhá erozi větrem a počet potenciálně kontaminovaných oblastí v zemích EU-25 se odhaduje na přibližně 3,5 milionu, je nutné přijmout další závazky na unijní úrovni k nápravě tohoto stavu. Současná tematická strategie EU pro ochranu půdy z roku 2006 může čelit hrozbám škodlivých vlivů jen v omezené míře, a proto je nutné přijmout jednotný právní rámec. Jako účelné se jeví přijetí závazků v podobě směrnice, jelikož by byl vytvořen jednotný rámec principů pro celou EU, ale byla by dána možnost členským státům, aby přijaly specifická opatření s přihlédnutím k přírodním a klimatickým odlišnostem daného území.

Stejně tak je zemědělství věnována pozornost v nové strategii EU na ochranu biologické rozmanitosti do roku 2020. Vztah ochrany biologické rozmanitosti a zemědělství nachází čím dál větší zakotvení v právních předpisech na ochranu jednotlivých složek životního prostředí, jako jsou voda, půda a ovzduší. Zvláštní postavení pak mají předpisy, které se věnují oblasti geneticky modifikovaných

organismů, nebo poskytují právní rámec pro vytváření a fungování evropské soustavy chráněných území Natura 2000.

Za klíčovou lze označit právní úpravu společné zemědělské politiky EU, protože tato politika má zásadní vliv na fungování zemědělství a utváří vztah zemědělského hospodaření a rozvoje venkova k ochraně biodiverzity. Ve svém počátečním období se společná zemědělská politika vyznačovala nedostatečnou úpravou jejího vztahu k životnímu prostředí, to vedlo k intenzifikaci zemědělství, degradaci půdy, ztrátě cenných přírodních stanovišť a biologické rozmanitosti. V poledních desetiletích došlo ke značnému pokroku a společná zemědělská politika se zmodernizovala. S pomocí hlavních reforem společné zemědělské politiky, které započaly Mac Sharryho reformou v 90. letech 20. století a dále proběhly v roce 2003 a 2008, se podařilo začlenit ochranu biodiverzity. Za největší úspěch lze považovat zavedení systému kontroly podmíněnosti (Cross compliance), v rámci kterého má každý zemědělec povinnost dodržovat povinné požadavky na hospodaření (SRM) a zachovávat dobrý zemědělský a environmentální stav (GAEC). Velice důležité jsou i agroenvironmentální platby (AEO), které jsou hlavní motivací pro zemědělce a ostatní správce půdy, aby zavedli techniky zemědělského hospodaření, které jsou šetrné k životnímu prostředí, přírodě, krajině a přispívají k ochraně biologické rozmanitosti. Evropská unie stále hledá vyvážené řešení mezi zemědělskou produkcí, rozvojem venkova a ochranou životního prostředí, přičemž je nutné, aby plně respektovala závazky z úmluv týkajících se mezinárodního obchodu se zemědělskými produkty. Dokladem o úsilí Evropské unie v oblasti biodiverzity a zemědělství je nynější reforma společné zemědělské politiky, která má určit její podobu po roce 2013. V rámci reformy budou investovány značné prostředky do zvýšení schopnosti zemědělství, aby bylo schopno zajistit ochranu půdy, vody, biologické rozmanitosti a čelit změnám klimatu. Ekologizace přímých plateb podmíněných dodržováním tří povinných zemědělských postupů sloužících k ochraně životního prostředí a rozvoj agroenvironmentálních opatření jsou příslibem k šetrnějšímu zemědělství vůči biologické rozmanitosti. Je nutno podotknout, že proti tomuto závěru však stojí vyjádření mnoha odborných nevládních organizací, které podobu stávající reformy označují za promarněnou příležitost k nápravě vztahu biologické rozmanitosti a zemědělství.

Právní úprava České republiky na ochranu biologické rozmanitosti v rámci zemědělství je do značné míry ovlivněna členstvím v Evropské unii a závazky vyplývající z mezinárodních smluv. Současná právní regulace vztahu biodiverzity a zemědělství se stále musí vypořádávat s historickou zátěží socialistické zemědělské velkovýrobní soustavy, v rámci které byla zcela ignorována ekologická heterogenita a podstatně snížena zemědělská biodiverzita. Dnes dochází k postupné úpravě tohoto vztahu jak v předpisech na ochranu životního prostředí, tak v předpisech týkajících se zemědělské výroby. Právní úprava by se měla zaměřit především na problematické okruhy stanovené Strategií na ochrany biologické rozmanitosti v České republice z roku 2005, mezi které patří narušení struktury krajiny, spontánní šíření a záměrné rozšiřování nepůvodních druhů rostlin a živočichů, a také využívání geneticky modifikovaných organismů.

Výchozím právním pramenem upravujícím zemědělství v České republice je zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství, jehož ustanovení nejsou zaměřena jen na zabezpečení základní výživy obyvatel, ale soustředí se i na vytvoření předpokladů pro podporu mimoprodukčních funkcí zemědělství, které přispívají k ochraně složek životního prostředí (půdy, vody, ovzduší) a k udržení osídlené a kulturní krajiny. Zákon o zemědělství nemá tedy směřovat jen k zabezpečení základní výživy obyvatel, ale má být zaměřen na vytvoření předpokladů pro podporu mimoprodukčních funkcí zemědělství, které byly v České republice dlouhodobě opomíjené. Za tímto účelem obsahuje základní ustanovení pro úpravu ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství a zabývá se stanovením druhů zemědělských kultur, ochranou krajinných prvků a důležitou problematikou pěstování geneticky modifikovaných odrůd.

Zemědělský zákon poskytuje také právní zakotvení podmínek pro provádění společné zemědělské politiky a politiky rozvoje venkova Evropské unie, které jsou pro zemědělskou krajinu a její biodiverzitu zcela zásadní. Podrobné podmínky pro oba pilíře společné zemědělské politiky jsou pak stanoveny v jednotlivých nařízeních vlády v Programu, který rozvoje venkova České republiky na období 2007 - 2013, který vychází z Národního strategického plánu rozvoje venkova.

Lze podotknout, že právní úprava ochrany biodiverzity v této oblasti vykazuje dílčí i systematické nedostatky, které mají často kořeny v unijní úpravě, ale v prostředí a podmínkách ČR se jednotlivé nedostatky mohou projevit ve větší míře. Příkladem může

zemědělská krajina ČR postižená rozoráním mezí, které sloužily jako stanoviště pro mnoho živočišných a rostlinných druhů. Pozitivně lze vnímat, že v od roku 2010 je v ČR možné získávat dotace pouze na vnitřní krajinné prvky, které jsou součástí půdního bloku/dílu půdního bloku, ale na vnější krajinné prvky které jsou vně půdního bloku/dílu půdního bloku, platby poskytovány nejsou. Zemědělci tak nejsou motivováni, aby řádně pečovali o vnější krajinné prvky a často dochází k orbě až k jejich samotné hranici, což vede k jejich poškozování. Je tedy nezbytné zavést dotace i na vnější krajinné prvky a dále pak rozšířit jejich počet druhů ve vyhlášce, aby bylo možné získávat podporu na širší okruh hodnotných částí krajiny. Přínosné by bylo i rozšíření podpory na konkrétní druhy kultury, které jsou příznivé pro biologickou rozmanitost.

V nejbližší době bude legislativa ČR v oblasti zemědělství a ochrany biologické rozmanitosti stát před velkou výzvou, jelikož se bude muset přizpůsobit nové společné zemědělské, která s sebou nese reformní kroky směrem k udržitelnějšímu zemědělství. Bude nutné včas zareagovat a plně využít všechny možnosti k nápravě zemědělské krajiny ČR a její biologické rozmanitosti, protože si to zaslouhuje a společnost by měla usilovat o splacení svého dluhu z minulosti. Rovněž bude zapotřebí posílit právní rámec pro kontrolu provádění a vymahatelnosti práva, což je ovšem úskalí nejen v problematice právní úpravy ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství.

Seznam zkratek

- CAP** - *The EU Common Agricultural Policy*, Společná zemědělská politika EU
- CBD** - *Convention on biological diversity*, Úmluva o biologické rozmanitosti
- CGRFA** - *Commission on Genetic Resources for Food and Agriculture*, Komise FAO pro genetické zdroje pro výživu a zemědělství
- COP** - Konference smluvních stran Úmluvy o biologické rozmanitosti
- EEA** - *European Environmental Agency*, Evropské agentury pro ochranu životního prostředí
- EU** - *European Union*, Evropská unie
- EZFR** - Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova
- EZOZF** - Evropský zemědělský orientačního a záruční fond
- FAO** - *Food and Agriculture Organization* Organizace pro výživu a zemědělství
- GAEC** - *Good agricultural and environmental condition*, dobrý zemědělský a environmentální stav
- GATT** - *General Agreement on Tariffs and Trade*, Všeobecné dohodě o clech a obchodu
- IU** - *International undertaking on Plant Genetic Resources*, Mezinárodní dohoda o rostlinných a genetických zdrojích pro výživu a zemědělství
- IUCN** - *International Union for Conservation of Nature*, Světový svaz ochrany přírody
- IT** - *International Treaty on Plant Genetic Resource for Food and Agriculture*, Mezinárodní smlouva o rostlinných genetických zdrojích pro výživu a zemědělství
- LFA** - *Less Favoured Areas*, znevýhodněné oblasti
-
- MA** - *Millennium Ecosystem Assessment*, Hodnocení ekosystémů k miléniu
- SARD** - *Sustainable Agriculture and Rural Development*, Udržitelné zemědělství a rozvoj venkova
- SFEU** - Smlouvy o fungování EU
- SMR** - *Statutory Management Requirements* povinné požadavky na hospodaření
- UNCCD** - *Convention to Combat desertification in those countries experiencing serious drought and/or desertification, particularly in Africa*, Úmluva OSN o boji proti desertifikaci v zemích postižených velkým suchem nebo desertifikací, zvláště v Africe
- UNFCCC** - *The United Nations Framework Convention on Climate Change*, Rámcová úmluva o změně klimatu
- WTO** - *World Trade Organization*, Světová obchodní organizace

Použitá literatura

Odborné knihy:

BARTÁK, Miroslav a Vojtěch JAROŠÍK. *Ekologie agroekosystému*. Praha: [s.n.], 2006, 48 s.

Biologická rozmanitost na Zemi: stav a perspektivy. 1. vyd. v České republice. Překlad Petr Roth, Jan Plesník. Praha: Scientia, 2004, ix, 261 s. ISBN 80-718-3331-2.

CARPENTER, Edited by Stewart Lockie and David. *Agriculture, biodiversity and markets: livelihoods and agroecology in comparative perspective*. 1. publ. London: Earthscan, 2009. ISBN 978-184-4077-762.

DAMOHORSKÝ, Milan, a kol. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C.H. Beck, 2010, xlvii, 629 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 978-807-4003-387.

DAMOHORSKÝ, Milan a Martin SMOLEK. *Zemědělské právo: učební pomůcka*. Vyd. 1. Praha: IFEC, 2001, 132 s. Justis. ISBN 80-864-1211-3.

JACK, Brian. *Agriculture and EU environmental law*. Burlington, Vt.: Ashgate Pub., c2009, xxv, 273 p. ISBN 07-546-9241-8.

MCMAHON, Joseph A. *EU agricultural law*. New York: Oxford University Press, 2007, xlii, 412 p. ISBN 19-045-0165-6.

MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009, 419 s. ISBN 978-802-4615-806.

PRIMACK, Richard B, Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. *Biologické principy ochrany přírody*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 349 s. ISBN 80-717-8552-0

REID, Walter V. *Ekosystémy a lidský blahobyt: syntéza : zpráva Hodnocení ekosystémů k miléniu*. Praha: Univerzita Karlova. Centrum pro otázky životního prostředí, 2005, x, 138 s. ISBN 80-239-6300-7.

STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. 3. vyd. Praha: Linde, 2006, 591 s. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 80-720-1609-1.

ŠARAPATKA, Bořivoj. *Agroekologie: východiska pro udržitelné zemědělské hospodaření*. Olomouc: Bioinstitut, 2010, 440 s. ISBN 978-80-87371-10-7.

ŠTURMA, Pavel a Milan DAMOHORSKÝ. *Mezinárodní právo životního prostředí*. 1. vyd. Beroun: IFEC, 2004-2008, 2 sv. ISBN 978-80-903409-8-52.

Zdroje z internetu:

Bioinstitut 2010, www.bioinstitut.cz
BOHÁČ, Jaroslav: www.jaroslavbohac.wz.cz
Birdlife International: <http://www.birdlife.org/>
CBD: www.cbd.int
Česká společnost ornitologická: www.birdlife.cz
DIVERSITAS: <http://www.diversitas-international.org>
European Commission: www.europa.eu
EEA - European Environmental Agency: www.eea.europa.eu
Enviprofi: www.enviprofi.cz
Evropský parlament: www.europarl.europa.eu
FAO: www.fao.org
Informační centrum OSN v Praze: www.osn.cz
Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti: www.chm.nature.cz
IUCN: www.iucn.org
United Nations Environment Programme (UNEP) www.unep.org
Millennium Ecosystem Assessment: www.millenniumassessment.org
Ministerstvo zemědělství: www.eagri.cz
Ministerstvo životního prostředí: www.mzp.cz
Místní agenda. Agenda 21: www.ma21.cenia.cz/
Státní zemědělský intervenční fond: www.szif.cz
UNCCD: www.unccd.int
Výzkumný ústav rostlinné výroby: www.vurv.cz
WTO - World Trade Organization: www.wto.org

Další prameny:

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, 2009; Příroda a krajina ČR - Zpráva o stavu přírody a krajiny 2009

BOHÁČ, Jaroslav, Jan MOUDRÝ, Libuše DESETOVÁ. Biodiverzita a zemědělství. *Život. Prostr.*, 2006. Vol. 41, No. 1, s. 24-25

Bioinstitut, Ekologické zemědělství a biodiverzita, Podle švýcarského originálu Biolandbau und Biodiversität, vydaného v roce 2009 Výzkumným ústavem pro ekologické zemědělství FiBL

CBD. United Nations Environmental Programme. *Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization to the Convention on Biological Diversity : text and annex*. Secretariat of the Convention on Biological Diversity. 2011. ISBN 92-9225-306-9

European Commission. The common agricultural policy: a story to be continued. Luxembourg: EUR-OP. ISBN 978-927-9232-657.

European Commission. *Reflections on the common agricultural policy (Commission communication to the Council presented on 8 December 1980)*,

European Commission. „An analysis of the EU organic sector“ (Analýza odvětví ekologické produkce v EU). 2010

European Commission. Overview of the CAP Health Check and the European Economic Recovery Plan: Modification of the RDPs : some facts and figures [online]. 2010 [cit. 2013-07-30]. ISBN 978-92-79-16854-3

European Commission. *FINAL MESSAGE FROM MALAHIDE. HALTING THE DECLINE OF BIODIVERSITY - PRIORITY OBJECTIVES AND TARGETS FOR 2010*. 2004

European Commission. Towards sustainability: A European Community programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development. (Pátý akční program pro životní prostředí). *Official Journal of the European Communities*.

EEA (EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY). *EU 2010 Biodiversity Baseline: Technical report No 12/2010*. 2010.

EEA (EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY). *Distribution and targeting of the CAP budget from a biodiversity perspective: Technical report No 12/2009*. 2010.

EEA (EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY). *10 messages for 2010 - Agricultural ecosystems*. 2010. ISBN 978-92-9213-142-5.

Evropská komise, Tisková zpráva, IP/13/613, Brusel 26. června 2013, Politická dohoda ohledně nového směřování společné zemědělské politiky

Ministerstvo zemědělství , 2011, Národní program konzervace a využívání genetických zdrojů rostlin, zvířat a mikroorganismů významných pro výživu a zemědělství na období 2012 – 2016

Ministerstvo zemědělství, 25.11.2010, Tisková zpráva – Geneticky modifikované plodiny mají budoucnost

Strategie pro růst - České zemědělství a potravinářství v rámci společné zemědělské politiky EU po roce 2013, Praha 2012, . Martin Hlaváček kolektiv autorů, str.: 8

Státní zemědělský intervenční fond, 2013, Příručka žadatele

WILKINSON, Guy. Agriculture and problem of surpluses. *Green Europe*, číslo 170, rok.:1980 str.: 5 -6

Resumé

The purpose of my thesis is to describe the main negative effects of agriculture on the biodiversity, and to analyse the legal regulation of the biodiversity protection within the agriculture. Moreover, this thesis evaluates the accuracy of specific approaches and offers the solutions of certain deficiencies.

The motivation for my research is the need for the legal regulation of the relationship between agriculture and biodiversity. The agriculture is one of the main causes of the damage of the biodiversity. The continuous biodiversity damage leads to the loss of the ecosystem services and to decrease in numbers of species and habitats of high nature value. This could in the extreme case lead to the danger to the mankind because biodiversity provides the nutrition, water, clean air, and helps in a fight against illnesses and pests and contributes to the regulation of the climate.

The thesis is composed of four chapters, each of them dealing with different aspects of the legal regulation of the relationship between biodiversity and agriculture on the level of international, EU, and Czech legislation.

Chapter One is introductory and defines basic terminology used in the thesis such as biodiversity or agriculture. Moreover, the subchapters deal with the condition of the biodiversity and with the main interrelation between agriculture and biodiversity and its negative effects.

Chapter Two examines relevant international legal regulation focusing on the protection of the biodiversity and its relation to agriculture. The chapter consists of six parts and each of them deals with aspects of different international conventions and documents which are focused on the specific issue of the protection of biodiversity.

Chapter Three is subdivided into six parts and provides an outline of relevant legal regulation on the EU level. This chapter examines the regulation of protection of specific elements of the environment. It emphasizes the role of the common agriculture policy.

Chapter Four concentrates on the legal regulation on the level of the Czech republic from the point of view of the legal framework of the protection of the environment as well as from the point of view of the influence of the common agriculture policy in the Czech republic.

Conclusions are drawn in Chapter Five. The main aim of the thesis to describe and analyse the main legal regulation on the international, EU, and local (the Czech republic) level has been reached. This final chapter offers an evaluation of the legal regulations and points out the main defects. Finally, it offers possible improvements of these legal regulations.

Abstrakty

Abstract

The Legal regulation of biodiversity protection within the agriculture
Vojtěch Bašný, supervisor: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.
Charles University, Faculty of Law, Department of Environmental Law
Prague, August 2013

The agriculture is one of the main causes of the damage of the biodiversity. The continuous biodiversity damage leads to the loss of the ecosystem services and to decrease in numbers of species and habitats of high nature value. This could in the extreme case lead to the danger to the mankind because biodiversity provides the nutrition, water, clean air, and helps in a fight against illnesses and pests and contributes to the regulation of the climate. The aim of my thesis is to analyse the legal regulation of the biodiversity protection within the agriculture and evaluates the accuracy of specific approaches and offers the solutions of certain deficiencies. The thesis gives an overview of different aspects of the legal regulation of the relationship between biodiversity and agriculture on the level of international, EU, and Czech legislation.

Key word: Legal regulation, Biodiversity, Agriculture

Abstrakt

Právní úprava ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství
Vojtěch Bašný, vedoucí práce: doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, Ph.D.
Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, Katedra práva životního prostředí
Praha, srpen 2013

Zemědělství je jednou z hlavních příčin poškozování biologické rozmanitosti. Neustávající poškozování biologické rozmanitosti spolu s klimatickou změnou vedou ke ztrátám ekosystémových služeb, což má za následek úbytek cenných druhů a přírodních stanovišť. Tím dochází k ohrožení blahobytu celého lidstva, jelikož biologická rozmanitost zajišťuje potraviny, čerstvou vodu a čistý vzduch, pomáhá v boji proti chorobám a škůdcům a přispívá k regulaci klimatu. Cílem mé diplomové práce je popsat hlavní negativní vlivy zemědělství na biologickou rozmanitost, poskytnout rozbor základních právních pramenů ochrany biologické rozmanitosti biologické v rámci zemědělství, zhodnotit vhodnost jednotlivých opatření a nabídnout řešení jednotlivých nedostatků. Diplomová práce se zabývá problematikou ochrany biologické rozmanitosti v rámci zemědělství jak na úrovni mezinárodní, tak na úrovni Evropské unie a národní.

Klíčová slova: právní úprava, biologická rozmanitost, zemědělství